KOPASZSÁG
a haj őszülése és korpaképződés ellen
a naponként érkező bizonyítványok és köszönő iratok tanusága szerint egyedüli jónak bizonyult szer a
TANNIN-OLAJ
Dr. Morastól.

Tisztelt gyógyszerész ur! Sziveskedjék számomra Dr. Moras Tannin-olajából még egy nagy palaczkkal küldeni. E szer hatása oly kitünő, hogy a hajam hullása teljesen megszünt, s a sürü után-növés immár látható is.
Bécs, 1880. január 5-én. **Wagner Vilmos.**

Fürst J. gyógyszerész urnak Prágában. Szerencsésnek érzem magamat Önnel közölhetni, hogy dr. Moras Tanninolaja hajamnak két év óta tartó hullását teljesen megszüntette. Remélem, hogy e szer segitségével előbbi sz-p hajamat ismét visszanyerem.
Marienbad, 1879. aug. 18-án. **Zaremba Mária.**

Tekintetes uram! Harminczéves embernek kopasz fejjel birni nem valami kellemetes. Ha dr. Moras Tannin-olaját nem használtam volna, ma ifjú aggastyan volnék. E szer nehány hét alatt csodát tett rajtam, mit mindazok, kik ismernek, bizonyithatnak. Emelésére kérem stb., stb.
Bukowa, 1880. jan. 3-án. **Drtikol Jaroslaw** jószágkezelő.

Kapható 2 és 1 frtos palaczk kban. Főletet Magyarország számára Török J. gyógyszertára Budapest, király-utcza. Posonyban Pisztory Felix gyógyszert., Temesváron Taxczay József gyszert., Zágrábon Mittelbach Zsigm. gyszert.

Vadász sport-czikkek.

Jó minőségű belőtt **Lefaucheux vadász-fegyver** valódi Ruban-csővel 25, 28, 30 frt. Damaszk-csővel 32, 40, 50, 75 frt. **Lancaster-fegyver** 31, 40, 45 frt. Damaszk-csővel 50, 60—90 frt. Egycsövü Lefaucheux rói fegyver 25—30 frt. Ismétlő (Repetier) golyós-fegyver nagy vadakra 52 frt. Cs.-fegyver 6.50, 7.50. Kétcsövü kapazin-fegyver 12.50, 16.—, 20.—. **Minden egyes fegyvert puskamüvesmannel belövetek.** Ha bármi oknál fogva nem felelne az meg, 14 nap alatt kicserélem, vagy értéket megtérítem. Biztos Lefaucheux-töltények 12-os 12-5s 16-os 12-5s
barna 1.—, 1.40. Lancaster barna 1.40, 1.70 100 drb.
zöld 1.40, 1.70. » zöld 1.70, 2.— » »
Nagy vadakra Lefaucheux vagy Lancaster-töltényekbe 5-ös golyó, dobora 70 kr. **Légpuskák** biztonsági kettős zárral ½—3 lőtra 2.80—7 frt. Töltényfojtás 200 drb 35 kr. Faggyúba mártott fojtás 1 doboz 1 frt. **Töltőkészülék** 1.—, 1.50. Töltény-becsavaró 3.50—4 frt. Czinnco-beillesztő 35 kr., 2.50. Rozsdafék 50 kr. Rozsdátlanitó-vegyület ½—1 lőtra 1.10. Tartós kézi-fék drót, sovje. szivacsból 35 kr. Fegyvertoll 50 kr. Fegyvertoll —.80, 1, 2 frt. **Fegyvertáskák** 4.50, 8, 10 frt. Kemény fegyvertáskrény 8, 12 frt **Vadásztáskák** vízhatlan kelme és chagrinbőrből 3.50—7 frt, borjúbőrből 6—12 frt. Nagy vad-szükkal 7.50, 9, 12, 14.50. Kötött vadász-harisnya 3.75. Vadász-kára fürjhálo 1.75, 3.50. Madárcsinór 50 kr., 1, 1.50 **Töltényövek** 1.80, 2.20, 3.50,—7.— frt. Töltény arró kemény angol bőrből ⅔, ⅔, 36, drb töltényre 8.20, 1.0, 12. Nagy erős töltény-szekrény zárral 150—200 drb töltényre 6, 8, 12 frt. Kutyavezető zsinór és láncrok 70 kr., 1, 2 frt. Kutya-nyakravaló 1.40, 2.50 frt. Kutyadresszir nyak- és szalagtástól. 6.—. Kutya-ostor 80 kr., 1.50—3.00. Ujvárosi agarász-ostor 4, 6, 8 frt. **Vadász-kürtök és jelzőcsipok** 60 kr., 1, 2, 6, 12 frt. **Vadcsalogatók** fürj, fogoly, kácsa, galamb, róka, nyúl, ős, szarvas és más vadak hangját utánzó sipok 60, 80 kr., frt 1, 1.50. Acél rókafogó 2.60. **Vadász-szekercék** bot gyanánt használhatók 4.20, 6, 7.50, 10 frt. **Vadász-gamásni,** lábszárvédő erős vízhatlan kelme és bőrből 4.50—7.50. Vadász tapló-apka 1, 2.—. Vadász-kulacsok 1, 1.50, 2 frt, pohárral 2, 3, 5 frt. Berendezett **pinczetok** 3, 4, 6, 8 üvegre 7, 9, 10.80, 12 frt. Jó fogású Bulldog vadászkés 1 frt. **Uj** szénszedhető vadász-kés villával 1 frt. Vadász-órók 2.50—4 frt. Szarvasfogó nagy késekk 12—18 frt. **Hulatságnak!** Flobert-puska nem durranó, lövészet gyakorlásához vagy madarakra 7, 10, 12, 18, 20 frt. Flobert-pi-stoly 6.50, 10, 14 frt. Flobert-töltények 100-a golyós 45 kr., 1.50, sörétes 1.20, 2.20. **Vas czéltábla** kiugró bohóczcal 3.75, 5 50, mozsárral 8.50. Légpisztoly szór-nyillal és golyóval 7 frt Bogardus üveggömb-dobógép galamblövészet tanulásához 11 frt, 100 pehelylyel tölött üveggömb 4.—. Belőtt vontcsövü biztonsági **revolverek** 2⅝ tölténynyel 5, 6, 7 frt, diszesebb kiállításban 6, 7, 9, 12, 20 frt. Angol Bulldog kis formájú, erős lövésü revolver 10, 11, 12 frt. Női kis revolver 8 frt. Revolver-töltények 100-a 1.40—3 frt. Boxer, életmentő a mellényszében 1 frt Athleta vasbot bőrrel bevonva 5 frt Pontosan járó erős nickel **Remontoir vadász-óra** 10 frt. Kipróbált ébresztő-óra 5.50. Idő-jósló tornyos ház két ablakkal és légmérővel 1.50.

Angol bőrkantár 2.65—8 frt. Kengyel-szíjjak 2.75—3.60. Kengyelvasak 1.60—2.50. Heveder 2.25—3 frt. Zabla 1.80—3 frt. Izzasztó 2.75—5 frt. Felcsatolható sarkantyú 2 frt. Rhinocerosbőrből vágott amerikai lovaglóvessző —6 —4 frt. Nyereg-szappan 85 kr., lőfrottirozó ken-yű 90 kr., ruganv ló-lábmentő ¥ frt. Biztonsági lestálló-lámpás olajra és petroleumra 2, 3 frt. Rius-féle **börkenőcs** a börnemek puhán tartására 60 kr., ½, 1.50. Nubian Blacking bőrlack 90 kr. Erőst s más érczmentes tisztitó-sárz dobor 25, 50 kr. Kocsimosáshoz szivacs és szarvasbőr 1—2 frt. **Betegápolásra:** Állóvet-fecskendő 3, 5 frt. Anyamellecskendő 1.75—5 frt. Léggel töltött **fej- és ülőpárnák** 6, 8, 10 frt. Erős gumi **esőköpeny** kámzsával 10, 12, 20 frt. Anyáknak önműködő gyermek-táplálo üveg 1.50. Erős gyermek-kocsi 7.50, 10, 16 frt. Uj kocsi, bolcsó gyanánt is használható 15 frt. Teljes **torna-készülék** utasító-okokával 15 frt. Szines **papir-lampionok** kerti ünnepélyek kivilágitásához 20, 30, 40 kr. Kevés erővel kezelhető **dohányvágó** nagy fogas hajtó-kerékkel, két késsel 18 frt. Houblon kész cigaretta-papiros szopókával 3 nagyságban 100-a 35 kr., hozzá töltő-gép 40 kr., utánzott szivó csatornát vadász fapipa 1, 1.30. **Automat cigaretta-készitő,** egyszersmind dohány-szelencze, a fedél betevése által kész cigarettát nyerünk 2 frt. Legjobb franczia cigaretta-papirok 10, 15 kr. Kanóczos tűzszerszám 85 kr.

Még nem felelő tárgyakat visszaveszek.
Próba-megrendeléseknél nagy képes árjegyzéket mellékel

KERTÉSZ TÓDOR
Budapest, Dorottya-utcza 1. szám.

Meidinger-kályhák.
HEIM H., fiókja: Budapest, Thonet-udvar.
Gyár: Ober-Döbling, Bécs mellett.
Raktár: Bécs, I., Kärntnerstrasse Nr. 42.
Legjobb szabályozható, tőltő és szellőztető kályhák.

Nagy és gyors fütő-erő, a kályha csekély nagysága daczára; teljes és a mellett legegyszerübb szabályozhatósága a tüzelésnek; a tüz tetszés szerinti tartama, igen egyszerü kezelés és minden tisztogatás, s a terhes hevitő höség mellőzésével; legolcsóbb fütés és a kályha nagy tartóssága; jó szellőztetés a szellőző cső alkalmazása mellett.
Egész 3 szobáig elégséges 1 kályha fütése.
Központi fütés egész épületek számára.
A gyár védjegye a kályhaajtó belsejére van beöntve. 1160

Védjegy MEIDINGER-OFEN H. HEIM Védjegy

Tervezetek és árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Non plus ultra
Kuba-kávé
épen most érkezett, nagyon zamatos, erős, finom izü, nagyszemü
1 kilo 1 forint 80 kr.
továbbá következő fajtáju nagyon tiszta, finom és jeles **kávé:**
Gyöngy Ceylon kék ... 1.98
Gyöngy Costarica zöld ... 1.68
Gyöngy Manilla, világos ... 1.65
Arab Mokka 1.84
Afrikai Mokka 1.54
Menado (Aranyjava) ... 1.60
Java malang, zöld ... 1.36
Domingo, válogatott ... 1.40
Santos, tiszta izü ... 1.30
Rio, nagyon erős ... 1.20
Fahia, jó izü ... 1.18
Jamaika, erős és jó ... 1.14
Kimustrált, szolgáknak ... —.96
kiléja: mely póstán, utánvét mellett 4¾ Kó. tartalommal, mindenféle vám- és pósta bermentesen küldetik ugy, hogy az átvevőnek semmi költséget sem kell viselni.
MAITI R. TRIESTBEN.

CSAK
a „Gyors-másoló" 1150
(cs. k. osztrák kiz. szabad., magy. kir. szabad.) a legujabb, legegyszerübb és **leghasználhatóbbnak elismert** sokszorositó készülék iratok, rajzok, hangjegyek, stb. elkészítésére. Az elenyészhetetlen levonatok (minden színben) **vitelidij-leszállitást** élveznek. Készülékek **hozzávalóval együtt** 7 márka. Elismerő iratok, tervezetek, stb. **ingyen** és **bérmentve.**
Krause Gyula,
Zittau, Szászországban,
egyedüli tulajd. a cs. k. osztr.-magyar szabadalmaknak. (13241, 23217. stb.).

Gyors és biztos segéd gyomorbajok és azok következményei ellen.
Az étvágy és emésztés fentartása
egyes egyedül csak a jó emésztés fentartása és előmozditásán alapszik, mert a jó egészség és a testi és lelki épségnek ez az alaptétele. Az emésztés szabályozása, a kellő vérvegyités elérésére, a megromlott és hibás véralkatrészek eltávolitására a legjobbnak bizonyult háziszer, a már évek óta ismeretes s közkedvelt

Dr. Rosa életbalzsama,

mely a leghasznosabb s a leggyógyhatásosabb gyógyfüvekből a legnagyobb gonddal készitve, teljesen megbizhatóan a legjobbnak bizonyult be minden emésztési bántalmaknál, nevezetesen az étvágyhiány, a savanyu felbőfögés, a puffadás, émelygés, has- és gyomorfájás, a gyomorgörcs, a gyomornak ételeli túlterheléses, az elnyákosodás, a vértor ódás, aranyeres bántalom, a női betegségek, bélbajok, a rázódor- és lépkomál (emésztési zavarok következtében) ez az egyszerü összes működésére élénkitőleg hat, tiszta és egészséges vért hoz létre, s a beteg testnek előbbeni ereje és egészsége ismét megadatik. Ezen kitünő hatásánál fogva tehát ez manap a legjobbnak bizonyult s a legbiztosabb nép- és házi gyógyszerré vált s általános elterjedésnek örvend.

1 palaczkkal 50 krajczár, dupla üveggel 1 forint

Több ezer elismerő s dicsérő irat van kitéve szives betekintés végett. — **Bérmentes levélbeli megkeresésekre utánvétel mellett mindenhová megküldetik.**

Óvás! Minden kellemetlen félreértés kikerülése végett felkérem a **balzsamát** kérni Fragner B. gyógyszertárából Prágában, mivel azt tapasztaltam, hogy némely helyen, ha csak egyszerüen életbalzsamot kérnek, s nem teszik hozzá, hogy **Dr. Rosa-féle életbalzsamot,** akármilyen hatásnélküli keverék lesz adva.

Dr. Rosa valódi életbalzsama kapható a főraktárban: **Fragner B.** gyógyszertárában »zum schwarzen Adler« **Prága,** Kleinseite Spornergasse sarkán 205. sz — **Budapesten: Török József** gyógyszerésznél; továbbá a következő városok gyógyszertáraiban: Baán, Bonyhád, Bozovics, Debreczen, Eger, Kadarkut, Kaposvár, Karansebes, Késmárk, Kis-Szeben, Lugos, Makó, Malaczka, H.-Mező-Vasarhely, Miskolcz, Sopron, Pozsony, Rétságh, Székesfehérvár, Szarcs, Szeged, Temesvár, Szabadka, Nagy-Szombat, Nagy-Becskerek, S.-A.-Ujhely, Varannó, Vág-Sellye, Versecz, Tisza-Ujlak, Zala-Egerszeg.

Minden gyógyszertár, valamint a füszerk reskedések legnagyobb része raktáron tartja ezen életbalzsamot.
Ugyanitt kapható még:
Prágai egyetemes házi-kenőcs
biztos és kipróbált szer gyulladások, sebek és daganatok gyógyitására.
Biztos sikerrel alkalmazható a női mell gyulladása, terjedése és keményedésénél, a gyermek elválasztásánál, genyedésnél, vérdaganatoknál genyfakadásoknál és pokolvarnál; körömdaganatnál s az ugynevezett körömméregnél a kézen, vagy lábon; keményedéseknél, duzzadásoknál, mirigydaganatoknál, szalonnadagnál, holttetemnél, köszvényes és csúzos daganatoknál; időleges csukló-lobnál, a láb- térd, kéz és csipőkben; ficzamodásoknál; a fekvéfélli kisebesedésnél; kipállott láb- és lyukszemre; felfort kezek és sömörforma cserepesedésnél; rovarcsipések által okozott daganatoknál; régi vagy genyedő sebeknél; rákos daganatoknál; feltört lábaknál a csont hártya gyulladásánál, stb. — Minden gyulladás, daganat, keményedés, duzzadás a legrövidebb idő alatt gyógyitatik, a hol azonban már a genyképződés beállott, a daganat a legrövidebb idő alatt fájdalom nélkül fölszíva és meggyógyitva lesz. **25 és 35 kros szelenczékben.**

Fül-balzsam. A legkipróbáltabb és számos kiserlet által mint legmegbizhatóbb szer ismeretes a nehéz hallás meggyógyitására, s a teljesen elvesztett hallás visszaszerzésére. — **Egy palaczkkal 1 forint.**

Tisztelt uram!
Hosszabb ideig gyomorhurutban szenvedve, melyhez még makacs hidegelés is járult, orvosi segély daczára annyira lefogytam, hogy már járni is alig birtam. Ekkor, daczára, hogy az ugynevezett egyetemes gyógyszerek iránt ellenszenvvel vagyok, elhatároztam az ön dr. Rosa-féle életbalzsamát meghozatni, s azt az utasitás szerint használtam is. Nyolcz napi használat ut n megjött az étvágy, s 4 nagy palaczk elfogyasztása után egészségem helyreállt. A kik ismernek, bámulnak jelenlegi jó kinézésemen. Kellemes kötelességemnek tartom tehát kitünő orvossságáért legforróbb hálámat nyilvánitani, s tőrekedni fogok azt minden hasonló bajban szenvedőnek a legjobban ajánlani. Semmi ellenvetésem nincsen, ha ön e sorokat, névaláirás nélkül, nyilvánosságra akarja hozni. Mintán dr. Rosa életbalzsamát, mint házi szert mindig kézné akarom tartani, kérek abból 15 palaczkkal utánvét mellett. Maradtam teljes tisztelettel
W. J. cs. k. főhadnagy a 8. tüzér-ezr., Nagyszebenben.

Egyéves önkéntes,
— erdész, bányász és egyéb **egyenruházat** (Uniform)-hoz való
csizmákat 1162
előirás szerint, pontosan, gyorsan s mérsékelt áron készit

LŐRINCZ ISTVÁN
Budapest, Muzeum-körut 5. sz.

SALICYLSAV-KÉSZITMÉNYEK
KIELHAUSER H.
okl. gyógyszerésztől és illatszergyárostól Grácban.
A Salicyl-sav a drezdai dr. Heyden vegytani laboratoriumából, azon felette kedvező eredmények után, melyeket a dr. Kolbe, dr. Neubauer, dr. Wágner stb. tanár urak kisérletei előidéztek, már világhirt vivott ki magának mint erjedést és rothadást akadályozó anyag, és nem csak fényesen érvényesül mindennemü belső bajok ellen, hanem czélirányos összetételben még fölülmulhatlan ovszer a bőrre, hajra és fogakra nézve. Anticeptikus hatása különösen rendkivüli; megakadályozza a sérült szervek rothadását, s ezzel együtt eltünik az azzal járó kellemetlen szag is.
Salicyl-toilette szappan — — darabja ára 50 kr.
Salicyl-toilette-viz — — — » 70 »
Salicyl-fogpor — — — — » 50 »
Salicyl-fogpép — — — — » 60 »
Salicyl-szájviz — — — — » 60 »
Salicyl-hajkenőcs — — — » 50 »
Salicyl-hintőpor (lábak izzadása ellen) » 50 »
Főraktár Magyarországra nézve:
TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerésznél Budapesten, király-utcza 12. szám.

1883. szept. 81. sz. 1883. szept.

BUDAPESTI SZEMLE

a M. Tud. Akadémia megbizásából szerkeszti

GYULAI PÁL.

TARTALOM:

A pápaság fölemelkedése a XI. században. (I.) — Mika Sándortól.
Cabanis, Bichat és Schopenhauer - Ruzsicska Kálmántól.
Történelmi tanulmányok. (VI.) — A szeptemberi napok 1848-ban. — Kovács Lajostól.
Ki festette a Murillot. (I.) Beszély Névtelen után angolból. — Csurgó Györgytől.
Költemények: Ifju lantos. Lévay Józseftől. — Az örök zsidó Lenau után, németből. — Perényi Istvántól.
A millenium. — Pauler Gyulától.
A magyar zene és franczia sajtó. — Beréna Sándortól.
Közgazdasági szemle: Ujabb nézetek az agral-politikáról. — A parasztok helyzete Németországban. — A földbirtok Éjszak-Amerikában. — A földbirtok Franczia országban A jelzálogteher Olaszországban. — F. B.
Értesitő. Szabó József: Geologia. Téglás Gábortól. — Legrelle A.: Louis XIV. et Strasbourg. L. B. — Jó könyvek. —i. — Egy névtelen levelei szerkesztőhöz. (IV.)

A BUDAPESTI SZEMLE, mely eddig évenként hatszor jelent meg 80—90 ivnyi tartalommal, 1881 január 1-től kezdve havi szemlévé változott át, s megjelen évenként tizenkétszer 120 ivnyi tartalommal, az eddigi előfizetési ár mellett.

A **Budapesti Szemle** tájékozni igyekszik a magyar közönséget az eszmékről, melyek világszerte foglalkoztatják a szellemeket s mintegy közvetitő kiván lenni egyfelől a szaktudomány és a müvelt közönség, másfelől a hazai és külföldi irodalom közt. **E mellett lehető széles tért nyilt a nemzetgazdasági közleményeknek, a m. tud. akadémia nemzetgazdasági bizottságától támogatva.**

Megjelen évenként 12-szer 10 ivnyi havi füzetekben. Előfizetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Az előfizetői pénzek az alulirt társulat kiadó-hivatalába küldendők be, vagy a könyvárusokhoz, a kik szintén föl vannak hatalmazva elfogadásukra.

FRANKLIN-TÁRSULAT,
magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapesten.

Könyvkedvelőknek!
Az érdeklődők szives tudomására szolgáljon, hogy az osztrák területre nézve
SZELINSKI GYÖRGY
(azelőtt GORISCHEK KÁROLY)
cs. k. egyetemi könyvkereskedő
BÉCSBEN, I. Stefansplatz 6.
összes kiadványainkból gazdagon berendezett raktárt tart, s nála ugy régebben megjelent, mint jövőben megjelenendő kiadványaink megjelenésök után azonnal minden árkülönbség nélkül megszerezhetők.
Budapest, 1883.
FRANKLIN-TÁRSULAT
magy. irod. intézet és könyvnyomda.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem-utcza 4. szám.)

37-ik szám 1883. BUDAPEST, SZEPTEMBER 16. XXX. évfolyam

Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt / Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt / Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt / Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: félévre — 6 « félévre — 4 « félévre — 3 «

A NEMZETI SZINHÁZ IGAZGATÓI.

Közeledik az idő, hogy a nemzeti szinház, mely 1837-ben történt megnyitása óta a szinművészet két fő-ágát, a drámát és operát, összes alfajaikkal egyesitette magában, a főváros magyar közönségének rohamos szaporodása s müvészi igényeinek szintoly gyors növekedése következtében kétfelé váljék s az opera az ősi házból saját diszes palotájába költözzék. Évről-évre, napról-napra láttuk emelkedni a sugár-uton e diszes palotát, mely ma már nemcsak fedél alatt áll, hanem belsejében is készen van épitkezési része s ugy szólván csak diszitése és belső rendezése befejezetlen még, bár e részben is sok történt már. Első rendü müvészeink, szobrászok és festők, vetekedve működnek közre, hogy az opera hajlékát minél hivogatóbbá s minél diszesebbé tegyék, a mint azt a haladó kor izlése s igényei megkivánják, hogy vetekedhessék Páris, Bécs, Berlin fényes operaházaival. Operánk, mint jól staffirozott menyasszony, szép kelengyéjével fog — talán már a jövő évben — beleköltözni.

Találóbb lesz a hasonlat, ha azt mondjuk, hogy opera és dráma, mint 47 évig együtt élt házasok, most már válni készülnek. Annyi ideig csak megvoltak együtt, pedig bizony házaséletük eddig sem volt felhőtlen s vihartalan. Eleinte kivált nehezen tudtak összeférkőzni; mi régibb emberek még vissza tudunk emlékezni a viszályokra, melyek a házastársaknak már ugy szólván mézes heteit megzavarták. Az opera, mint egy nagyraláto uj asszony, mindjárt oly fenhéjázó igényekkel kezdett föllépni, melyek sokkal túlhaladták a kezdő háztartás korlátolt anyagi tehetségeit. Az akkori primadonna, Schodelné, kinek hatalmas pártfogói voltak, nem egy nehéz órát s gondtelt éjet szerzett az intendánsoknak, kik a dráma — mint férj — előjogait szerették volna védelmezni, a kikapó s uralomra vágyó menyecske — az opera — ellenében. Volt idő, mikor a viszály ugy elmérgesedett, hogy majdnem válással fenyegetőzött. Volt idő, mikor az opera annyira felülkerekedett, hogy bársonyban és aranyos csipkékben járt s a szegény dráma szerényen huzta meg magát rongyaiban s örült, ha egy-egy morzsa esett neki a dús asztalt tartó feleség asztaláról, kit czifra és uraskodó lakájok szolgáltak ki, mig ő csak a maga emberségére volt utalva. És volt idő ismét, mikor a pompázó opera nem tudta megkeresni a maga szükségét s a daróczban járó szegény dráma keresett reá is.

A házaspár aztán lassan-lassan csak összetörődött, s apróbb perpatvarokat leszámitva, milyenek a legjobb házastársak közt is fordulnak elő, ismét csak megfértek egymással; s mostani elválásra készülődéseket már nem a

PAULAY EDE.

ERKEL SÁNDOR.

viszály — hanem egyebek miatti meg nem férhetés idézi elő.

Nem férhetnek meg a kerepesi-uti szük hajlékban, mert hála istennek udvarlóik s barátaik száma szaporodott annyira, hogy szoros a hely nekik. Az utóbbi időkben, az évtizedeken át hátraszoritott dráma is annyi tért tudott foglalni, hogy maga is megtölt egy házat, sőt már egyik fiát, a népszinmüvet külön háztartásra kellett bocsátani, hugával az operettel együtt; az opera pedig, mely pompájából semmit sem hagyott alább, másik leányával, a ledér ballettel együtt, uj palotát igényel — meg is kapja — magának.

De ma még, — hogy befejezzük az unalomig hajtott hasonlatot — együtt vannak és pedig közelgő elválásuk megnyugtató előérzetében, a legjobb békességben élve s kölcsönös udvariasságot és előzékenységet gyakorolva egymás iránt.

Az opera és dráma élén (allegoria nélkül beszélve már) oly derék két igazgató áll, a kik mindkettejének nemcsak saját müága, hanem az egész intézet jólléte fekszik a szivén. Érdekeik nem ütköznek össze többé s kölcsönösen támogatják egymást. E támogatása z osztálynál is kifejezést nyer. A dráma tetemesen fog örökölni az opera után, midőn annak diszletei és ruhatára egy nagy részét, mit az uj palotában nem használhat, megkapja. Az osztályozás munkája elő van már készitve, sőt — sok időt igényelvén — folyamatba is van téve. A két igazgató, a közös intendáns alatt, testvérileg jár el egymással szemben, mint várni lehet azoktól, kik oly régi bajtársaknak — mint Erkel Ferencz és Szigligeti Ede voltak — a közvetlen utódai; egyik a fia amannak, a másik a tanitványa emennek. Elődeik tapasztalásait átvették mind a ketten, érdemeik örökségéhez pedig saját tanulmányaik és szorgalmuk után jutottak.

Alkalmasnak találjuk az időt, hogy e két férfiut, a megválás küszöbén, egymás mellett mutassuk be lapunk olvasóinak, vázolva eddigi működésüket s méltányolva, tőlünk telhetőleg, érdemeiket és rámutatva arra, mit várhatunk tőlök még a jövőben.

*

Paulay Ede — a drámai igazgató, s azért kezdjük vele, hogy benne a drámát becsüljük meg — 1836. márczius 15-én született Tokajban, hol atyja, György, kincstári sótiszt volt; s igy épen két éves volt azon a napon, midőn a Duna árvize Pest egy részét elöntötte és az akkor alig féléves nemzeti szinház küszöbét is ostromolta; és tizenkét éves, mikor tiz évvel később ugyanazon napon, egy másnemü áradat a szabadság kiáltásával járt Pest utczáin s a nemzeti szinházban is megünnepelte a hires 12 pont proklamálását.

A kis Ede hamar megvált a szülői háztól, hol gondtalanul töltötte első gyermekéveit. Már hat éves korában, 1842-ben, Pestre adták iskolába, hol hét éven át, majd Sátoralja-Ujhelyre a piaristákhoz (1849), végre Kassára a premontreiekhez, a hol három évig élt a muzsák társaságában, kitünve mindenütt eleven szelleme, szép tehetségei s nagy szorgalma által. Szülői orvosnak szánták, premontrei tanárai pedig rendkivül ohajtották volna fölvenni a komoly s korán érett ifjut. Kecsegtető pálya mind a kettő; egyiken hirt, gazdagságot, a másikon a lélek nyugalmát, s mind a kettőn a hasznosság öntudatát lehet megszerezni. De az ifjut nem kecsegtette a gazdagság, a hirt más uton kereste, s a lélek nyugalmát egy izgalmas pálya külső küzdelmeivel is megférhetőnek tartotta. Szinész lett; nem a kasza-kapakerülők módjára, a kik kifogyva mindenből, e sikamlós pályát könynyü menedékül tekintik. A fiatal Paulay nemesebb ambicióval lépett — családjára való tekintetből ugyan álnév alatt — a szini pályára. Sokkal többet s jobb kedvvel tanult már az iskolában, hogysem még többet ne akart volna tanulni, hogy magát választott pályáján tökéletesitse s a szinvonalra felküzdhesse. Tanult nyelveket, irodalmakat, különösen — természetesen — a költői és szini irodalmakat, s az igazat meg kell vallani, nem épen a kiváló szinészi tehetség, hanem az irodalom s a drámai költészet iránti hajlam, sőt rajongó előszeretet vezette a szini pályára. Azért is, nagy szorgalma s kiváló értelmessége daczára, mint ábrázoló szinész nem is emelkedett a kitünőség legmagasb fokára; bár — kivált a vidéken — megállotta helyét. Szép csengő hangja, szabályos és kifejező arcza, — nem elég magas termete daczára arányos és férfias alakja, első tekintetre is megnyerték a közönség jóindulatát; szerepei felfogásában nem közönséges értelmessége, a pathetikus helyeken hévteljes szavalata pedig nem egy müvelt vidéki város kedvenczévé tették. Igy Győrben, hol 1855 telén, tehát mint alig három éves szinész, első szerelmeseket játszott, haladásának oly világos jeleit adta, hogy a derék veterán iró s szinügybarát dr. Kovács Pál figyelmét is magára vonta, ki őt aztán ajánlásával a Havi és Hegedüs nagyobb társulatához juttatta. Növekedő sikerrel játszott Kecskeméten, Kassán, Szegeden, Szabadkán, Debreczenben, Miskolczon, Kolozsvártt, stb. Nemcsak mint értelmes szinész tünt ki, hanem rendezői tehetségének is kiváló jeleit adta, a miben főleg dramaturgiai tanulmányai segitették, melyeket kezdettől fogva komolyan vett, mintha érezte volna, hogy nem is a szinmüvész, hanem a rendező érdemkoszoruja az, mely tulajdonkép az ő homlokára termett.

Nőül vevén e közben Gvozdanovics Juliát (előbb Jánosiné, a vidéknek, sőt Jókainé után az országnak első tragikája akkor), 1860-tól 63-ig a kolozsvári állandó szinháznak volt szerződött tagja, ugy is mint elsőrangu drámai szinész, ugy is mint rendező. Jó hire mindinkább terjedvén, 1863. augusztus havában meghivást kapott a fővárosba a nemzeti szinházhoz, hol nehány nagyobb szerepében («Hamlet», «Bánkbán», «Rang és Szerelem», «Senneterre marquis») annyira megnyerte a közönség tetszését, hogy — nejével együtt, kire Jókainé mellett is szükség volt — már szeptember 1-től kezdve szerződtették.

Mint szinész, a pesti szinpadon nem emelkedhetett első rangra. Szavalásában a pathosz mellett valami modorosság volt, mely a vidékre emlékeztetett s bár ment volt a szinfal-szaggatás és álpáthosz kiállhatatlan betegségétől, de hijjával volt az igazi bensőségnek is. Használható volt mint másodszinész s az első hősök szükségbeli helyettesitője. De csakhamar másképtudta hasznossá s nem sokára nélkülözhetetlennéis tenni magát. Fölállittatván a drámai szinésziskola, annak előbb titkára, majd Tóth József súlyos betegeskedése alatt helyettes tanára lett s ez utóbbi tisztét, pályatársa javára, annak súlyos betegsége alatt, egész éven át díjtalanul teljesitette; halála után pedig mint rendes tanár lépett helyére. Egész lélekkel s tanulmányai összes kincsével fogott az uj nemzedék képzéséhez s az elméletet gyakorlattal is párositva, egyik leghasznosabb tanára lön ez akkor még zsenge intézetnek. «*A szinészet elmélete*» czim alatt jó kézi könyvvel is ajándékozta meg tanitványait, kik közül mindjárt az első években oly tehetségek váltak ki s léptek a szinpadra, mint Nagy Imre, Helvey Laura, Rákosi Szidi, Szigeti Jolán, utóbb Márkus Emilia, stb. Tiz évig volt a szinész-iskola tanára, folyvást tanulva maga is, gyarapitva dramaturgiai ismereteit, tanulmányozva a régi és uj szinpadokat, a diszités, jelmezek, rendezés és jelenetezés titkait s igy készitve magát előre — a reája még váró szerepekre. Nem ábrázoló szerepeit értjük, bár ez idő alatt azokban is folyvást működött még. De midőn 1870-ben, a szinészrendezők korszakában, Felekivel s Szerdahelyivel osztozván e tiszten, egy évig a tragédiák rendezését vitte, 1871-től kezdve pedig, Zichy Antal intendánssága alatt, az összes drámai rendezést átvette, — meghozta e tisztének azt a — szinésztől igazán ritka — áldozatot, hogy lelépett a szinészi pályáról, csakhogy az azzal össze nem férő főrendezőséget elvállalhassa. Uj állása érdekében nagyobb utazásokat tett a külföldre. 1872-ben, a kormány utasitásából, beutazta Német-, Olasz- és Franczia országot, tanulmányozva a szinházi viszonyokat, melyekről, visszatértével, kimeritő jelentést tett a kormánynak — mely az akkori belügyminiszteri jelentés egy fejezeteként az országgyülés elé is terjesztetett; tapasztalatairól azonkivül a «Budapesti Szemlé»-ben is átalános figyelmet ébresztő közleményeket adott. 1876-ban ismét Párisba és Londonba tett (nejével együtt) nagyobb tanulmányutat.

1877. szeptember havától kezdve, Szigligeti mint drámai igazgató alatt, állandó drámai főrendező minőségében működött; Szigligeti váratlan halála bekövetkeztével a dramaturg teendőit is átvette, s még azon évben a drámai igazgatást, melyre a belügyminiszter által neveztetett ki.

A nélkül, hogy elődei érdemeiből valamit levonni akarnánk, bátran elmondhatjuk, hogy nemzeti szinházunknál a drámai előadás, különösen az összjáték, a Paulay igazgatása alatt feltünő lendületet vett. E szerep egész embert s annak osztatlan munkásságát kivánja, s Paulay összes tehetségeit s minden idejét kizárólag ennek szenteli. Nemes becsvágyának megtalálván czélját: egész lelkével annak adta magát. Tanulmányait a szinpadi tekhnika mai állásában fokozottan fontos rendezés minden ágára kiterjesztve, ugy a kiállitást, a korhüség s festői plasztika tekintetében, mint az előadást az összevágó és gyors összjáték tekintetében oly magas fokra emelte, melyen nemzeti szinházunk Európa első rangu szinházaival versenyez. Első munkás s a működők központja levén, társai vezérök buzgalmából örömest nevelik a magokét s vetélkednek a kivitel pontosságában s a szervező és rendező kéz czélzatainak valósitásában. Nem mintha szinházunknak ma is nem lenne nehány oly müvésze, kik a sokat emlegetett fénykor elsőrendü tagjai némelyikével versenyezhetnek (a mikor Egressy, Lendvay, László, Fáncsi, Megyery, Szentpéteri, Bartha, Lendvayné, Laborfalvy Róza *egyszerre* állottak a világot jelentő deszkákon!), de a mi sem akkor, sem azóta nem volt oly mértékben mint ma, a másod- s harmadrendü szereplőknek is az a komolyan átgondolt, vidoran élénk, összevágó együtt működése, mely az előadás egész sikerét jobban biztositja, mint egyes kiváló egyének remeklése: — ez, kimondhatjuk, leginkább a Paulay érdeme.

S még egy, a mit tőle szintén nem lehet megtagadni: a kezdeményezés bátorsága. Nehéz feladatokkal próbálkozott meg — és pedig majdnem váratlan sikerrel. Ilyennek tartjuk némely, az előtt modern szinpadon nem kultivált klaszszikus darabok szinre hozatalát; elkezdve a már Szigligeti által bemutatott ó-görög klasszikusokon, a Sophokles *Antigoné*ján s *Oedipus*án (kardalokkal) s Paulay által folytatva a Plautus *Dicsekvő katoná*ján át Molière és Shakspere az előtt soha sem adott, s az ő rendezésében rendkivüli sikereket aratott darabjain, mint például *Cymbeline, A férjek iskolája* és az *Urhatnám polgár*, — meg a Calderon *Állhatatos fejedelme*. Megpróbált — s mily sikerrel! — a Vörösmarty *Csongor és Tündé*jét, melyet költője maga sem álmodott szinpadra valónak s Bajza, a költő barátja, soha se mert volna szinpadra hozni, ha eszébe jutott volna is azt tenni: Paulay *merte* s *tudta*. Most a Madách *Ember tragédiá*ját, azután meg a Goethe egész *Faustjá*t várjuk tőle s előre örülünk sikereinek, melyek igazi költői sikerek lesznek! Bátorság, majdnem a merészség, de okos és minden hatást kiszámitani tudó bátorság: ime a titok kulcsa.

Paulay még másképis gazdagitotta a szinpadot: nehány klasszikus drámajeles forditásával. Igy adta Racine *Iphigeniáját* — életrajzi bevezetéssel, és *Bajazetjét*, Molière *Szeleburdiját*, Ponsard *Galileijét* — mindezeket a Kisfaludytársaság adta ki s érettök és dramaturgiai érdemeiért tagjává is választotta, továbbá Beaumarchais *Figaró házasságát*, melyet nagy hatással hozott szinre is, követve a *Szevillai Borbély* által, mely szinpadokon addig csak operaszövegben volt ismeretes.

Utoljára hagytuk még egy, s nem legkisebb érdeme fölemlitését: a régibb magyar drámai irodalom fölelevenitését, részint elavult nyelvü, de még hatást igérő darabok kijavitása által, részint — s főleg pedig — a nemzeti szinházban soha, vagy csak nagyon rég adott eredeti daraboknak történeti cyklusokban való bemutatásával. Igy lépett föl, több mint száz év mulva, a Bessenyei *Philosophusa* s a Szentjóbi Szabó *Mátyás királya*; igy a Gombos *Eskürése* — melyeket a nemzeti szinház nézőtere soha sem látott. Igy évtizedek elmultával Gaál, Czakó, Kovács Pál, Obernyik egy-egy régi darabja, melyek részint drámai magvokért is, de főleg irodalomtörténeti becsökért bizony megérdemelték a rájok forditott gondot és szeretetet. Némelyikök időről-időre elővehető repertoire-darabbá is válhatik.

Paulay még ereje teljében van, s tőle a szinház és közönsége még ezután várhat a legtöbbet. Tapasztalásai, soha nem szunnyadó ügyszeretete és kivivott sikereinek öröme sarkallják őt mind magasabbra, hogy vezetése alatt drámánk, majd ha egyedül birandja kerepesi uti szerény templomát — érjen virágzásában sohasem álmodott magasiatot el! —*a—r*—

*

Erkel Sándor, nemzeti szinházunk operai igazgatója, 1846-ban Budapesten született. Fia Erkel Ferenczuek, a magyar szini zene és általában a magyarországi mai zeneállapotok megteremtőjének. Első zenészeti alapoktatását természetesen atyja házánál nyerte, melyben csak klasszikus és magyar zenét hallhatott. Gyermekkorában még nem mutatkozott különös mértékben zenészeti hivatottsága, de már tizennégy éves korában ellenállhatlanul ragadta őt a zenéhez jó csillaga. Tizenöt éves korában a nemzeti szinház zenekarában látjuk öt az üstdobnál, melyet oly mesterileg kezelt, hogy dr. Wöhler Gotthárd, a jeles zene-kritikus, egy izben a hires kilenczedik szimfónia előadása alkalmával azt irta, hogy az ő kezei alatt az üstdobok énekelnek. 1861-ben Erkel Ferencz a czimbalmot is alkalmazván operáiban, a fiatal Sándor a kávéházakban leste el a czigány czimbalmos fogásait, s otthon néhány hét alatt oly tökélyre vitte a czimbalmozást, hogy ugyancsak czigány legyen, a ki vele versenyre lép. Abban az időben a magyar operákban előforduló czimbalomrészeket ő játszotta. Hasonló módon önszorgalmával sajátitotta el a zenekari hangszerek legtöbbjével való bánást, ugy hogy az orchesterben alig fordul elő hangszer, melyen nem játszik.

1865-ben a nemzeti szinház női karának lett tanitója s nehány évvel később, Bognár Ignácz nyugdijaztatása után az összes énekkar vezére. Ez időtől kezdődött a nemzeti szinház énekkarának emelkedése. E kettős állásában működött Erkel Sándor 1874 tavaszáig, midőn a nemzeti szinház karnagya lett.

Az 1861-től 1874-ig terjedő gyakorlati időszak volt alapja ama tágkörü zenei ismeretekuek és rendkivüli karnagyi tehetségnek, melylyel Erkel Sándor mai állását betölti. Zeneelméleti tanulmányait részint Mosonyi Mihálynál, részint atyjánál, a legnagyobb részét pedig a nagy mesterek tanulmányozásából szerezte és gazdagitotta. Opera-irodalmi jártassága kettős hivatala által, melyben bámulatos emlékező tehetsége is nagy segitségére volt, gyorsan gyarapodott; évenkénti külföldi utazásai által pedig a külföld zenetermékeivel is folyvást benső ismeretségben áll. Zeneszerzői működése is, melytől most elfoglaltsága miatt egyelőre visszavonult, erre az időpontra esik. Már 1862-ben a nemzeti szinház negyedszázados ünnepélyén adatott elő első nyitánya; 1865-ben «Csobáncz» czimü operájának két felvonása került szinre. 1870-ben Ábrányi Emil «Dalra magyar» czimü költeményére irt férfi negyese 20 arany pályadijat nyert, mely négyes a pesti 1870-iki országos dalárünnepély alkalmával mint versenymü szerepelt; ugyancsak az Erdélyi János «Dalünnepen» czimü költeményére irt férfi-négyese az 1876-iki szegedi országos dalárünnepélynél tüzetett ki versenydarabul. Ezenkivül számos nyitány, opera, kamarazene, férfi-négyes, stb. alusszsza meg nem érdemelt álmát asztalfiókjában. A hangszerelés tekhnikájának minden csinját-binját a legalaposabban ismeri. Hogy csak egyet emlitsünk, a ki nehány év előtt a philharmoniai hangversenyben, mikor Ehnn Berta cs. k. kamaraénekesnő is közreműködött, hallotta Gounod «Ave Máriáját» teljes zenekarra átirva, nem kétkedett rajta, hogy az Gounodtól való, pedig Erkel Sándor müve volt. Több hazai zeneszerző müvei is az ő hangszerelése és javító keze által lettek hangversenyképesekké, sőt a játékrenden levő operákból is számos részlet szinten az ő hangszerelésével adatik elő, de mindezekről hallgat a krónika és Erkel Sándor szerénysége. Reméljük, hogy a dalszinház megnyiltával ismét fölveszi zeneszerzői tevékenységét, melyet oly szépen kezdett, s melyet ujabban felbehagyott.

1874. tavaszán Erkel Ferencz az opera igazgatásától visszalépvén, utódjául Richter János karnagyot ajánlotta operaigazgatónak. Richter azonban csak oly föltétel alatt fogadta el az igazgatóságot, ha Erkel Sándort nevezik ki mellé karnagynak, mi meg is történt. 1875-ben Richter János távozása után ideiglenes operaigazgatóvá s első karnagygyá, 1876-ban pedig b. Podmaniczky Frigyes intendáns ajánlatára rendes operaigazgatóvá neveztetett ki, mely állásban jelenleg is működik.

Ez időponttal kezdődik Erkel Sándor nagyobbmérvü nyilvános működése, még pedig három irányban, a mennyiben ő a philharmoniai nagy zenekari hangversenyek igazgatója, operai karnagy és az opera igazgatója.

A philharmoniai hangversenyek a hangverseny idény delelő pontjai; a nagyobb városok zenészeti értelmiségét és müizlését abból itélik meg, fentarthatják-e magokat az ily zenekari hangversenyek. — Harminez éve, hogy Budapesten a zenekari hangversenyek változó szerencsével meghonosultak. A Richter-periodus alatt (1871—1875) nagy lendületet vettek, de a vége felé a hangversenyek látogatottsága lankadni kezdett. Erkel Sándor 1875 őszén nehéz körülmények között vette át a nagy zenekari hangversenyek rendezését és vezetését. Eleinte a nemzeti szinházban, később a vigadó nagy termében szoktatta hangversenyeihez a nagy közönséget, tapintatos müsorai és egyre tökélyesbülő előadásai által. Nyolcz évi fáradozásának gyümölcse az, hogy a zeneértelmiség a zenekari hangversenyek alkalmával a vigadó helyiségeit most már tömegesen kibérli az egész hangverseny-cyklusra.

Az opera karnagya többoldaluságánál fogva még fölülmulja benne a hangverseny-karnagyot. Példátlan az a szeretet és tisztelet, melylyel az opera tagjai Erkel Sándor iránt viseltetnek. Ugyszólván köztök nőtt föl s lett azzá, a mi. De főleg a zenekar az, mely őt ragaszkodásával leginkább kitünteti, s van is oka rá. Erkel Sándor nem terheli túlságosan zenekarát, nem fárasztja hiába, ismeri képességét és bizik benne, s a zenekar e benne vetett bizalomért nem is hagyja őt cserbe soha. Karnagyi tulajdonai: az előadandó müvek tökéletes ismerete s azok szellemébe való behatolás, eredetiség, önálló felfogás, gyors átpillantás, a zenekari hatások teljes ismerete, elsőrangu zenei képzettség, hallás és ütemérzék, vas kéz, s mindezek fölött uralkodó nyugalom és biztosság, mely válságos helyzetben villámgyorsan és észrevétlenül föltalálja magát és soha zavarba nem jö. Hol tanulta ezt Erkel Sándor, nem lehet megmondani; ő nem tanulta a karnagyságot, ő arra született.

Operaigazgatói működésében buzgó és fáradhatatlan. A ki tudja, minő nehézségekkel jár egy jó operai személyzetet szervezni, azt fokozatosan fejleszteni, a folyton előforduló ellentéteket és surlódásokat kiegyenliteni, a migraine, rekedtség, nátha és egyéb énekes-járványok ellen hidegvérüséget megőrizni, a kor követelményeivel lépést tartani, az nem tagadhatja meg az elismerést az opera igazgatójától. Erkel Sándor a személyzetet folytonosan kiegészíti, gyarapitja. Nem csekély érdeme, hogy Wiltné és Turolla Emma elsőrangu müvésznőket operánk állandó tagjaiul megnyerte. Wiltné, Turolla Emma, Maleczkyné, Bartolucci k. a., Risley Lelia, Perotti, Bignio, Odry, Gassi, Ney, Kőszeghi, Pauli, oly müvészi ensemblé, melyért messze földre kell utazni, hogy párját találjuk. A zene- és énekkar európai szinvonalon áll.

Zenei irányát tekintve Erkel Sándor kozmopolita. Fölkarol mindent, a mi jó, akármely nemzetből való. Némi fogalmat szerezhetünk róla, ha végig tekintünk az uj operák és balletek hosszu során, melyek igazgatása alatt szinre kerültek: Verdi «Aidá»-ja, Goldmark «Sába királynője», Verdi «Végzet hatalma», Gounod «Cinq Mars»-ja, Brüll «Arany kereszt»-je, Bizet «Carmen»-je, Massé «Pál és Virginiá»-ja és «Jeanette menyegzője», Delibes «Coppélia»-ja és «Sylvia»-ja, Cherubini «Vizhordozó»-ja, Massenet «Lahor királya», Lortzing «Czár és Ács»-a, Delibestől «A király mondta», Aubertől a «Koronagyémántok», Delibes «Jean de Nivelle»-je, Erkel Ferencztől a «Névtelen hősök», Delibes és Minkus «Nailá»-ja, Mozarttól a «Varázsfuvola» és «Szöktetés a szerailból», Schauer «Atalá»-ja, Gluck «Rászedett kadi»-ja, Weber «Abu Hassan»-ja, Gounod «Philemon és Baucis»-a, Hertel «Satanellá»-ja, Massenet «Herodiás»-a, Gluck «Orfeus»-a, nem emlitve számos régi operát, melyek ujból betanultattak. A legujabban szinre került «Nürnbergi mesterdalnokok»-nak, Wagner Rikhárd e legnehezebb dalművének sikerdús bemutatása ujabb bizonyiték annak, hogy a nemzeti szinházi operája, daczára a szinpadi helyiség korlátoltságának és a személyzetben mutatkozó hézagoknak, a legnagyobb feladatok megoldására képes. Ez az operai személyzet tervszerü felhasználásának s átalában az opera helyes vezetésének köszönhető.

Az opera müsora ez idő szerint a balletek kel együtt *hatvan* darabra tehető, mi nagyon tekintélyes szám. Ily müsorral s ily személyzettel a tervezett kiegészitések után bátran meg lehet nyitni a sugáruti dalszinházat, s a közönség megnyugvással tekinthet az opera jövője elé, mert intendánsa b. Podmaniczky Frigyes és igazgatója Erkel Sándor.

OLASZORSZÁGHOZ.

Ha ősök Róma, a világ ura,
Mienk Attila, Isten ostora.
Mérközni egyszer összejöttek ők,
S mindketten érzék: le nem győzhetők.
S ott hagyták egymást, szörnyü harcz után.
Egy tanuságot hagyva ránk s reátok:
Hogy mintsem öljük egymást bősz csatán,
Inkább legyünk testvéri jó barátok!

S zászlónk egyforma szin! — A harczmezőn
Együtt hordtuk, egymásért vérezőn.
Olasz magyarral testvér leve igy,
És bármi sors jött, szent maradt e frigy.
S ha verseny nyilt, hogy többet melyik ad.
Adósa a másiknak egy se lett:
Ti nékünk adtatok királyokat,
S mi ezekért — szabadsághőséket!

S mint zászlónk szine egy, sorsunk is az.
(Közös sors már magában is vigasz.)
Történetünk nem jár középutat, —
Nézőnk vagy megcsodál, vagy megsirat.
S hogy közsorsunknak még a nagy világ
Részvétkönyvében se legyen hija:
Két név, mely ott egymás sarkába hág,
Egyik Szeged, a másik Ischia.

Oh! testvérnép a tenger közepett,
Lám mért van nektek annyi tüzetek!
A föld, mely hord, mely oly tündéri szép,
Magába vette szivetek tüzét.
S legyen szív vagy föld, — meg kell nyilnia
Ha tüz feszíti! — a ti szivetek
Oly sokszor nyilt meg már szent tüz miatt;
Most im a föld, — s Ischia oda lett!

Mikor tengerben úszott Szegedünk,
Könyet száritni jöttetek nekünk!
Most föld tüzétől eldöl Ischiátok,
S könnyivel locsolni sietünk hozzátok.
A mennyi tüztől Ischia ledölt,
Annyit küldtetek egykor szeretetben:
S mi azt a tengert, mely Szegedre dölt,
Küldjük el érte résztvevő könyekben!

Ifj. Ábrányi Kornél.

A KERÜLETI ORVOS.

TURGENYEV IVÁN rajza.

(Vége.)

— Alexandra Andrejevna — igy folytatá elbeszélését a kerületi orvos — nagyon ragaszkodott hozzám: szobájában senkit sem türt meg kivülem. Beszédbe ereszkedik velem, — kérdezősködik, hol jártam iskolába, hogy élek, mik szüleim, kiket szoktam meglátogatni? És én tudom, hogy neki nem volna szabad beszélnie; határozottan megtiltani neki, képzelje csak, nem birom. Fejemhez kapok vala s kérdem: — mit mivelsz gazember?...

Néha megfogja kezemet, óvében tartja hosszasan, hosszan néz a szemembe, elfordul, felsóhajt s igy szól: «mily jó ön!» Kezei oly forrók, szemei még tüzesebbek, még égetőbbek.

— Igen, — szokta mondani, — ön jó ember, ön áldott ember, nem olyan, mint szomszédáink... nem, nem, ön nem olyan... Oh hogy eddigelé nem ismertem önt!

— Alexandra Andrejevna, — mondok, — nyugtassa meg magát... én, higyje meg, érzem, én nem tudom, mivel érdemlem... csak ön nyugtassa meg magát, az istenre kérem, legyen

Uj-granadai viasz-pálma.

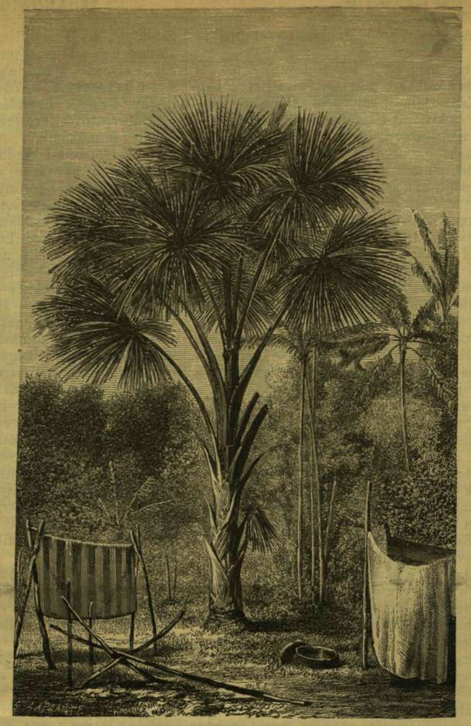

Braziliai Mariti- vagy Mauritia-pálma; legyező-levelü pálma-tipus.

Abissziniai draczéna.

Indo-khinai Caryota-pálmák.

Pálma-tipusok.

Raphia pedunculata, Madagaskár pálmája.

Thebaiszi dumpálma.

Corypha-pálma, melynek levelei, koruk szerint, különböző állásban vannak.

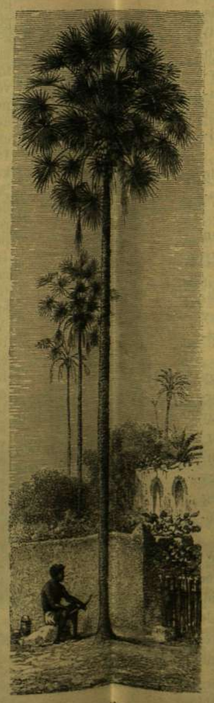

Palmira-pálma.

Inaja, Brazilia pálmája; szárnyas-levelü pálma-tipus.

Aréka-pálma.

PÁLMÁK ÉS DRACZÉNA.

nyugodt... minden jobbra fordul, ön egészséges lesz még.

— Fel kell emlitenem, — szólt előre hajolva az orvos s összeránczolva szemöldökeit, — hogy a szomszédokkal keveset érintkeztek, mivel alsóbb ranguakkal társalogni nem egyezett állásukkal, a magasabb ranguaktól pedig elválasztá őket ezek gőgje. Mondom önnek: a család nagyon művelt volt; — oly hizelgő volt ez rám nézve. Egyedül az én kezemből vette el az orvosságot... segedelemmel fölemelkedik a szegényke, beveszi a gyógyszert és rám néz... szivem szinte remeg belé. Ezalatt mindig rosszabbul és rosszabbul lett: meghal, gondolom magamban, menthetetlenül meghal. Higyje meg, mintha csak magamnak kellett volna sirba szállanom, ugy fájt nekem ez; anyja, nővérei remegnek, sz memből olvasnak... és bizalmuk enyészik.

— Nos? Hogy van ő?

— Semmi baj, nincs baj! — nincs baj s én majd eszemet vesztem.

Egyszer éjjel megint magam ülök a betegnél. A szobalány is itt van, de hét országra hortyog... No, a szerencsétlen leánytól mást nem is várhatni; kimerült ő is. Alexandra Andrejevna pedig egész este nyugtalanul érezte magát; a láz gyötörte. Éjfélig folyton fetrengett: végre mégis elaludt, legalább nem mozog, hanem csendesen fekszik. A szegletben a lámpa ég a kép előtt. Én lecsüggesztve fejemet ülök s szintén szundikálok. Egyszer csak valaki oldalba üt engem, megfordulok... is-enem uram! Alexandra Andrejevna rám meresztő szemeit... ajkai kitárva, arcza lángol.

— Hogy van ön?

— Doktor, meghalok-e?

— Isten irgalmazzon önnek!

— Nem, doktorkám, nem; ne mondja nekem, hogy élve maradok... ne mondja... oh ha tudná... hallgasson rám, az ég szerelmére ne titkolja el állapotomat! — s oly gyorsan veszi a leheletet. — Ha biztosan tudom, hogy meghalok... mindent elmondok önnek, mindent!

— Oh Alexandra Andrejevna, reméljen!

— Figyeljen; én mákszemet sem aludtam, én régóta nézek önre... az égre kérem... én hiszek önnek, ön jó, becsületes ember, mindenre kérem, mi szent ön előtt e világon — vallja meg az igazat! Oh ha tudná, mennyire fontos ez én nekem.... Orvos ur, az istenre kérem, mondja, veszélyben forgok-e?

— Mit mondjak önnek Alexandra Andrejevna, legyen irgalmas!

— Az istenre kérem, szóljon!

— Nem titkolhatom Alexandra Andrejevna — ön csakugyan veszedelemben forog, de az isten kegyelmes...

— Én meghalok, meghalok... S nagyon megörült, arcza oly vidám szint öltött. Megijedtem.

— Ne féljen, ne féljen, engem a halál el nem rémit. Fölemelkedett s könyökére támaszkodott.

— Most... no, most bevallhatom önnek, hogy én lelkem mélyéből háladatos vagyok ön iránt, hogy ön derék, becsületes ember, hogy én önt szeretem... S én rá bámulok mint az őrült; fájt nekem...

— Hallja-e, én szeretem önt.

— Oh Alexandra Andrejevna, hogy érdemlem ezt?

— Nem, nem, ön nem ért engem... te nem értesz engem... S im kinyujtotta kezét, átkarolta fejemet s megcsókolt.... Higyje el nekem, kevésbe mult, hogy fel nem kiáltottam... térdre borultam s elrejtém fejemet a vánkosok közé. Ő hallgat; ujjai türteimen játszadoznak; figyelek: ő sir. El kezdtem őt vigasztalni, biztatni... nem emlékszem tisztán, hogy mit szóltam neki.

— Keltse fel a szobalányt Alexandra Andrejevna, — mondom, — bizzék.... legyen nyugodt.

— Jólvan, jól, — rebegte ő. — Isten velök, mindnyájukkal; no fölébrednek, no eljönnek — jól van: hisz én ugyis meghalok... Hát te mit remegsz, mit félsz, emeld fel fejedet... Vagy ön, meglehet az is, nem szeret engem, én csalatkozom... ez esetben bocsásson meg nekem.

— Alexandra Andrejevna, mit beszél?... én szeretem önt Alexandra Andrejevna!

Egyenesen a szemembe nézett s kitárta karjait.

— Ölelj hát meg!

Őszintén mondom önnek, nem tudom hogy történt, hogy ez éjjel nem vesztém el eszemet. Érzém, hogy a beteg önmaga sirját ássa, látom, hogy nincs eszméleténél; azt is látom, hogy érzi közel halálát — akkor nem gondolna rám; pedig bárhogy vegyük is, keserves a halál huszonöt éves korunkban, ha nem szerettünk senkit: hisz ez kinozta őt, kétségbeesésében kapaszkodott belém — érti e? No, hát csak nem ereszt ki karjaiból.

— Kiméljen meg Alexandra Andrejevna, ön magát megkiméli, — mondom.

— Minek, — feleli, — minek keseregjek? Hisz meg kell halnom... Szünet nélkül ezt rebegte.

— Ha tudnám, hogy az élők sorában maradok, s a tisztes lányok közt helyet foglalok, szégyelném magamat, igazán pirulnék... de igy?

— Hát ki mondta önnek, hogy meghal?

— Ejnye no, jól van már, rá nem szedsz engem, nem tudsz te hazudni, nézd meg magad a tükörben.

— Ön élni fog Alexandra Andrejevna, meggyógyitom önt; kikérjük édes anyjának áldását... egyesülünk a házasság által, boldogok leszünk.

— Nem, nem, én szavát birom, meg kell halnom... megigérted, — megmondtad nekem...

Sok okból előfogott a keserv. Ön maga is tudja, hogy néha a parányi dolgok is fájdalmasan érintik a kebelt. Eszébe jutott, hogy megkérdezze nevemet, nem családi, hanem keresztnevemet.

Ugy hozta magával sorsom, hogy Trifunnak kereszteltek. Igen, igen; Ivanics Trifun a nevem. A házban mindenki doktornak szólitott. Én, mit tehettem mást, megmondtam, hogy Trifun a nevem. Ő megilletődött, megcsóválta a fejét, s francziául suttogott valamit, — oh nem valami kedvest, aztán elnevette magát szinte izetlenül. Igy töltöttem vele együtt majd az egész éjszakát.

Hajnalban ugy mentem ki töle, mint a leforrázott; aztán reggeli után ujra bementem szobájába. Istenem, istenem! Alig lehet ráismerni: mintha sirból kelt volna föl. Becsületemre mondom, nem emlékszem tisztán, hogy birtam e kint elszenvedni.

Még három nap és három éjjel küzködött betegem... minő éjszakák voltak ezek! Miket nem mondott nekem!.. Az utolsó éjjel, képzelje csak — ott ülök ágyánál s kérem az istent: vedd őt mielőbb magadhoz s vele engem is... Egyszer csak az anyja — betoppan a szobába... Már este tudtára adtam, hogy bizony kevés a remény, rosszul van a beteg, jó volna papot hivatni. A beteg meglátván anyját, igy szól: — No jó, hogy eljöttél... nézz ránk, mi szeretjük egymást, igéretet tettünk egymásnak.

— Doktorkám, mit beszél ő, mit?

Ereimben meghült a vér.

— Félre beszél, mondom, a láz...

És ő: — Elég, elég már, csak az iment mást mondtál nekem s a gyürüt is elfogadtad... mit tetteted magad? Anyám jó, megbocsát, fiának fogadja önt, és én meghalok — nincs okom hazudni; nyujtsd ide kezedet...

Felugrottam s kifutottam. Az öreg, magától értetik, tudta, hányat ütött az óra.

Nem fogom önt tovább gyötörni elbeszélésemmel, aztán megvallva az igazat, nekem is nehezemre esik mindezt emlékezetembe idézni.

Betegem másnap kimult. (Adj uram neki mennyországot, toldotta hozzá az orvos sebesen és sóhajtozva.) Halála előtt megkérte övéit, hagyjanak minket magunkra.

— Bocsásson meg nekem, — mondá, — én, meglehet, vétkeztem ön ellen... a fájdalom... de higyje meg, senkit sem szerettem önön kivül... ne feledjen hát engem... őrizze gyürümet...

Az orvos oldalra fordult; én kezénél fogtam. — Eh! — szólt, — beszéljünk valami másról, vagy nem volna-e kedve preference-ozni kicsinyben? Tudja, nem jó, ha barátja ily magasztos érzelmekkel foglalkozik. Barátja azon mesterkedjék, hogy gyermekei ne éhezzenek, felesége meg ne czivakodjék. Hisz én azóta, mint mondani szokták, törvényes házasságban élek... Hát hogy... Kereskedő leányát vettem el s vele hétezeret. Akulinának hivják, az ő papucsa alatt nyög Trifun. Meg kell vallanom, feleségem rossz asszony, de pompásan átaluszsza a napot... Nos a preference?

Hozzá láttunk egy kopekben a preference-hoz. Ivanics Trifun harmadfél rubelt nyert tőlem s későn távozott, egészen megelégedve győzelmével.

Oroszból Csopey László.

HORVÁT VITÉZSÉG.

Lesz-e egyátalán és milyen lesz második kiadása a 48-ban betanult horvát lázadásnak, ma még az ember nem tudhatja. De az eddig bizonyos, hogy a kezdet hevesebb, virgonczabb, mint az előzőé volt. Két hét óta alig van nap, hogy egy-két halottat vagy egy tuczat sebesültet ne jelentene a táviró a horvát «csatatérről».

Mai napság az emberiség jobban neki van durálva a háborunak. Mert szokástól függ minden. *Hosszu béke után* egy első hadjárat mindig nagyon vontatva kezdődik. E tekintetben már egy mostani öt keresztes (ötven éves) embernek sok tapasztalat áll rendelkezésére.

Jó háromnegyed évbe került, mig maga a 48-ki magyar honvéd hadsereg igazán neki melegedett a verekedésnek.

Emlékszünk a mély megdöbbenésre, mikor az alsó táborból az első honvéd elestének hire megérkezett. Egy joviális, kedves — pesti körökben igen ismert — jogászfiu volt, a kit idehaza, még mint iskolatársak, bulldognak neveztünk. Jó verekedő, «schneidig» gyerek volt már diákkorában is. Az egész ország meggyászolta, mint a szabadságharczot fölavató első vértanut.

Az amerikai polgárháboru még keservesebben kezdődött, mivelhogy az *még hosszabb*, több mint félszázados békére következett. A két hadsereg az első találkozásnál csaknem egymás árnyékától ugy szétszaladt, hogy azt hitték, e kereskedő nép között a nagy okosság miatt talán egyátalán lehetetlenné lesz a háboru, s ugy tesznek majd mint a mi adomabeli czigányunk, a ki a csatarend előtt arra kérte a kapitányát, mutatná meg neki, melyik az ő ellensége, mert ő — ugymond — szeretne vele *kibékülni*.

És ez az amerikai polgárháboru mégis odáig fajult — vagy tán (Moltke tana szerint) nemesült, hogy két év mulva e kátrányszagu kalmárból rögtönződött katona, mikor már fegyverének agya is összetört a kéztusában, a fogaival harapdálta ellenfelét, s ugy halt meg, mint az oroszlán, egy utolsó harapásban adva ki lelkét ellensége hulláján.

Csak az ember terem, mint a subagallér, de aztán belőle minden egyéb ugy csinálódik, azonkép, sőt mindenekfölött, a katona.

Hanem hogy a horvátok ezuttal oly tüzesen fognak a dologhoz, annak az a Hübnere, hogy azt hiszik, megint ugy lesz, mint akkor volt.

Tudniillik, hogy a kiket ellenük küldenek, hogy legyőzzék őket, azoknak, a magyar, vagy bár akármiféle csapatoknak a vezéreik, főtisztjeik mind szintén az ő embereik lesznek.

Nem volt ő nekik 48-ban sem valami nagy kedvük megindulni a magyar ellen. A magyarországi idegen származásu fajok közt nincs egy sem, mely még béke idején is ne félne a magyartól. Egyenként és csapatban, személyes és országos harczban, magán verekedésben vagy háboruban ezer éves az idegen nemzetiség szinte babonás félelme a magyarnak harczi fölényétől.

A világ összes szlávjainak jellemében többé-kevésbbé megvan a két fővonás: a *kapzsiság* és a föltétlen *engedelmességre* való hajlam. Szelid, békés, vakbuzgó, sőt erősen babonás nép ez, de távolról sem oly harczias, mint a minőnek hirében áll. Otthon falujában, vagy mint katona ezredében, igen könnyen kormányozható, vezényelhető. Egy tót vagy horvát falu vasárnap csöndesebb, mint egy alföldi magyar falu hétköznap. Még inkább észreveheti a különbséget az olyan, a ki szolgált egy magyar, aztán fölváltva szláv ezredekben. Van baj a magyar legénységgel béke idején; de háboruban minden, bármily idegen származásu tiszt jobban érzi magát magyar hadsegapatban.

Kapzsiságánál és föltétlen engedelmességre való hajlamánál fogva a szláv katonának két rugója van: a *zsákmányszomj* és a *fegyelem* terrorizmusa. Nincs nép, melyet oly könnyedén lehetne fegyelmezni, mint őket, rettegnek a legcsekélyebb büntetéstől; égető haszonlesésöknél fogva szeretnének rabolni, de nem teszik, mig ez meg nincs engedve. Hanem ha egyszer erre föl van szabaditva, már mint a háboruban, akkor ebben ő az utolérhetlen virtuóz.

Magyarországot gazdagnak tartják a horvátok még most is, és méltán. Az ő országukhoz képest az is ez valóban még most is. Elfoglalni Magyarországot — császárivá tenni, szláv katonai abszolutizmusban, — ez a gondolat az, mely lelkesiti a lelketlen ujságirói és izgatói által elámitott mai horvátot. És miért ne? Előtte a 48-iki példa, a mikor az osztrák császár csakugyan háborut viselt a magyar királylyal. És a háboru kezdetén a magyar honvédség fővezérei is osztrákok voltak, a kik, mikor a huszár meg a baka rohamra akart menni ellenük, — «jobbra át» visszaparancsolták.

Bizony csodálni való, hogy a magyar meg nem unta — nem a köny- és véráldozatokat a hazáért, mert ez közös sora minden nemzetbeli hazafinak, — de azokat a kinos belső drámai összeütközéseket, melyek a meghasonlás próbakövére állitják a legerősebb lelkületeket. Milyen kegyetlen harczot kelle vivnia a 48-as magyar katonának az eskü és törvény hűsége, meg a hazaszeretet sugallta kötelességek közt!

Hogy előkelő uri ember közlegénynek állt be önkéntes zászlóaljba: ez egészen gyakori és megszokott dolog volt. Mikor aztán egy ilyen pesti uracs az első táborban a legelső alkalommal őrjáratra ment, fiatal honvéd vagy régi katona — Hanovér-huszár vagy Máriássy-gyalog — az első csutorakortyok után elkezdé panaszát, igazán vérlázitó esetek történetkéivel illusztrálva előadni, hogy itt meg amott, hogy megették volna mindenestől, hogy kérték rimánkodva a főkomendáns urat, eresztené őket atakra vagy rohamra, majd egybe készen lesznek ők e pipogya néppel — de hát mind hiába! az obester vagy a gyenerális ur nem engedte, hanem hagyott bennünket ott ácsorogni, keresztüzben lövetni az ellenség által, a kik látnivalókép tudták, hogy a mi vezérünk egyetért az övékével.

És ezek a panaszok épen nem voltak alaptalanok. Sőt a magyar királyi sereg vezéreinek összejátszása az ellenséggel olyan igen világos is volt, hogy azon a legkorlátoltabb közlegényi észszel át lehete látni.

A hadtörténelem nem mutat arra esetet, hogy kávéházból, iskolából, eke mellől egyenest a csatatér tüzébe vezényelt fiatal ujoncz-csapat a miatt lázongjon főparancsnokai ellen, mert ezek nem akarják őket a rátüzelt ellenséges tábor ellen rohamra bocsátani. És a szerb-horvát hadjárat kezdetén, itt-amott még azután is, alig volt egyéb kihágás a magyar csapatoknál, mint az a miatti lázongás, hogy a tisztek nem eresztik őket az ellenségre!

És ez bizony nem mese. E sorok irója nem egy izben maga is volt szemtanuja ennek.

1848. aug. 19-én *látszólagos* nagy eröködéssel azt akarta bebizonyitani a fővezérnylet, mintha csakugyan be akarta volna venni Szent-Tamást. Mi egy szomszédos elsánczolt tábor ellen foglaltunk állást — Turia nevü falunál. Hajnaltól kezdve délig, tehát mintegy 8 óra folyvást álloltunk ágyufödözeten egy, az ellenséges ágyuk tüzének mintegy kihivólag kitett domboldalon. Ötven lépéssel hátrább, a domb tulsó oldala eltakarta és mentesitette volna az egész födözetet az ellenséges ágyutüz elől. És szabály szerint minden ágyufödözetet, ha van közelben ily természetes védvonal, ennek mögötte *kell* fölállitani. A mi rácz-ink bámulatosan rosszul löttek, de mikor már végre golyójuk talált is, a főparancsnok a lejtőn heverésző csapatot sorakoztatva fölállittatta, és várakoztatta még órahosszant, mintha csak a végből, hogy az ellenfél annál könnyebben találhasson. A csapat eleinte azt «remélte», hogy most már majd «hajrá» lesz, és reszketett a vágytól, neki rontani a szölökön át alig néhány száz lépésnyiről már puskagolyóval is lövöldöző, mindenféle gyülevész «bőrseregre», mint akkor a nemzetőrfele Landsturmot nevezni szokás volt.

A parancsnokló tábornok a szölőárokban biztos helyen hüselve, valami levelet irt, nyilván csak ürügyül arra, nehogy kedves titkos fegyvertársai «avatlan» golyója valami kárt tegyen az ő drága bőrében is.

Egy óra telt el igy, a csapat már fönhangon kezdte kiabálni, követelni, hogy bocsássák rohamra, mert különben maga jó szántából, vezényszó nélkül is nekiront.

Akkor előugrattak a lovas parancsnokok és — vezényelnek: jobbra át! indulj!

Eleinte azt hitte a csapat, hogy talán meg akarjuk kerülni a szölőt; mi több: a fölbátorodó ellenfél kirohant a sánczok közül, és két oldalról keresztüzbe véve kisérte egy darabig csufolva a visszavonuló magyar csapatot. Ők tudták, mit cselekesznek. Hanem azért messze távozni sánczaiktól még sem mertek. Egy félórai boszantás után visszatértek. A magyar dandár pedig boszusan, komoran, hazafias gondokkal telten visszatért állomáshelyére, O-Becsére.

Ez csak egy eset, példaképen a sok közül.

Ilyen volt a szerb-horvát háboru kezdete 48-ban.

Bezzeg akkor, mikor a magyar hadsereg «megtisztult» az árulóktól, játszva bánt el velök és csak ugy söpörte őket a határig. Persze hogy ez sem soká tartott, mert a muszka segitségére jött a császárnak.

E csábos előzmény története kisért a szegény elámitott horvát pór fejében. Azt gondolja, hát ha most is ugy van... hát ha most is ugy, vagy még ugyabbul lesz?

Hát majd most meglássuk, ugy lesz-e csakugyan? De hát persze, hogy nem ugy — vajmi egészen másként lesz.

Báró Ramberg marsrutája egyenes, és ha ő «tiszta munkát» végez, és a horvát pór tapasztalni fogja, hogy nem mindig papsajt, mert az a zöld tollas tábornok, a kit a magyar király oda küld, fölkötteti azokat, a kik Szent-István szobrát «megnevezhetlen» piszokkal illették, — már akkor aztán bátran ráhagyhatjuk a horvát népre, hogy ő maga végezzen mindazokkal az izgatókkal, a kik őt a magyar nemzet és királya elleni zendülésbe lelketlenül beleolvalták.

JOLÁN.

Angol regény.

Irta **BLACK WILLIAM.**

TIZEDIK FEJEZET.

Vadász-élet.

Mivel ugy fordult, hogy Shortland képviselő e hó 20-ika előtt nem jöhetett ki Allt-nambba, Winterbourne urnak csak Leslie Archie volt a vadász pajtása. Slagpool érdemes képviselője ezzel semmit sem vesztett ugyan, mert Leslienél jobb, gyakorlottabb vadász nem volt az egész vidéken. Tizével lötték a nyulakat, huszával a fajdot s ötvenével az apróbb madarakat. S mivel sokkal többet lepuskáztak mint a mennyit elfogyaszthattak vagy másképp felhasználhattak volna, Leslie mindenképp azon volt, hogy küldjék vásárra a felesleget. Winterbourne ur azt mondta ugyan, hogy ő nem szüretett vad-kereskedőnek s eszébe sincs, hogy az legyen, de Leslie csak azt erősitette, hogy ő azt akarja, hogy Winterbourne urnak legalább a vadászkutyák és lovak bérlete ne kerüljön egy garasába se s a mi lőport ellövöldöz, legalább az térüljön meg a vásárból.

Igy hát ezek nap nap után örökké csak vadásztak s Jolán szabadon ügyeleghetett a kertben, a szomszéd erdőben, a tó partján, vagy tehetett kisebb kirándulásokat s ellátogathatott Gressbe mrs. Bellhez, a ki a kedves fiatal leányt mindig szivesen látta s vagy elbeszélgetett vele, vagy ha Melville ur az iskolában vagy a malomban volt, bebocsátotta Jolánt a tudós dolgozó szobájába, hogy ott a herbariumban keresgéljen s a florát rendezgesse kedve szerint.

Egyik szép nap reggelén is, apja s Archie bucsut vettek, vállukon a puskáikkal s Jolán — közhit levén a vidéken, hogy vadászatra indulóknak, az indulás perczében, a legesekélyebb ajándék is szerencsét hoz — egy-egy virágot adva nekik, mosolyogva bucsuzott öttven évös s mikor eltüntek szemei elől, megindult a hegyi uton, kis kocsijával, Gress felé, hogy Bell asszonynak jó napot kivánjon.

A derék asszonyság szokott szivességével fogadta vendégét s mivel Melville ur épen dolgozó szobájába volt zárkózva, a kis kertben beszélgettek. Beszélgetésöket azonban Melville is meghallotta s kijött a szobájából.

— Meg kell önt dicsérnem, kisasszony — s bizonyos lehet benne, hogy ha nem dicsérhetném, inkább hallgatnék az egészről.

— S ugyan miért?

— Észrevettem, mily gondosan és helyesen rendezte herbariumomat, csakhogy kár volt oly nagy fáradságot vennie magának, elég, ha a nemek együtt és jó sorban vannak, nem szükség, hogy az egyes fajok is épen abban a sorban legyenek mint a kézi könyvben fel vannak sorolva.

— Ön egész délelőtt dolgozott, remélem, ha kocsim előáll, szives lesz elkiséri, utközben a tó partján halászhat egy óráig, vagy ugy, s aztán nem veti meg ebédünket, melyre elég jókor haza érünk, mire apám és Archie a vadászatból megjönek.

— Oh, köszönöm! Nem felejtettem el a minapi szives meghivást.

— De mi haszna, hogy el nem feledte, ha soha sem veszi használt. Épen az imént panaszolta Bell asszony, hogy ön alig ebédel rendesen, csak egy kis sültet eszik, állva, vagy egy darab kenyeret és sajtot dob a táskájába s ugy megy a malomba, vagy a hegyekbe s azzal van egész nap. Legalább ha hozzánk jö, rendes ebédet eszik, a maga idejében, mi nagyon pontos emberek vagyunk.

— Ugy, hát mrs. Bell panaszkodott rám? No várjon csak! Azért is elfogadom. De minek várnánk a kocsira? Bizik-e magában, hogy gyalog is el tud jöni a tó partjáig? Ott a kocsi utol érhet. Utközben legalább megmutatok egynehány növényt, a mit nem ismer s beszélgethetünk egy kicsit a botanikáról.

Jolán szivesen ráállott s Melville ur kalapját és szigonyát véve, megindultak, megrendelvén, hogy a kocsi csak jöjön utánok.

Az uton azonban nem csak a botanikáról beszélgettek, hanem Jolán utazásairól, Egyiptomról s Melville örömmel látta, hogy Jolán sokkal többet tud s szélesb látköre van, mint ő gondolta volna.

— Hát ön utazott-e sokat? — kérdé a lány.

— Nem igen. Nagyon rest vagyok hozzá, én az utazás azon német szeretem legjobban, mikor a tó partján leülök, vagy házam előtt egy kényelmes karszékben hátra dülhetek s a futó felhőket, vagy az egész bujdokló holdat s a lassan emelkedő és leszálló csillagokat szemlélem.

— Hát ez is utazás?

— Hogyne? Mikor az ember óránként 68,000 mérföldet tesz, a nélkül, hogy megmozdulna, s a csillagok szinjátéka kevésbbé szép a Palais-royal lámpáinál s kirakatainál?

E közben a tóhoz értek. Melville azt tanácsolta Jolánnak, maradjon a parton, mig ő csónakba száll s nehány pisztrángot a felszinre csalogat a szigony végére akasztott legyecskével.

— Ez is mulatság, — mondá. — Madarakra lövöldözni nem szeretek (kivált mióta tapasztaltam, hogy tiz közül kilenczet elhibázok), a madarak olyan ártatlan teremtések. De a hal, egészen más! Olyan rut, falánk állat, egymást

is felfalja: azt gyönyürüség pusztitni. Nézze, hogy kap a szegény legyecske után! Pusztuljon.

— Hát neki kevesebb joga van megkeresni a maga ebédjét, mint önnek?

Igy enyelegtek, mig Melville egy nehány pisztrángot megfogott, e szép verőfényes meleg délután, — az egyfogatu is megérkezett, s ideje volt hazamenni Allt-nam-baba, hogy a vadászok visszatértét megelőzhessék.

Azok se soká várattak magokra; meg is örültek a vendégnek, a kit Jolán hozott magával, mert Winterbourne is nagyon megszerette Melville-t, Archie pedig több mint barátsággal, valódi tisztelettel viseltetett egykori mentora iránt.

Ebéd után Winterbourne ur magokra hagyta a fiatalokat s engedelmet kért, hogy szobájába vonulhasson, levelet irni Shortland barátjának, melyet még ma postára akart adni. Ime a levél lényeges tartalma.

Miután sajnálatát fejezte ki barátjának, hogy 20-dika előtt nem jöhet s kérte, hogy akkorra bizonyosan eljöjön és eldicsekedett, hogy milyen jó vadászatuk van, mennyi apróvadat lőnek s nagyobb vadra, különösen szarvasra is mily biztos kilátásuk van, és Archie milyen kitünő vadász s milyen derék fiu — áttért arra, a mi lelkét nyomta s elméjét foglalkoztatni, ugy látszik, egy pillanatra se szünt meg:

«Egy gondolat kinoz mindig, vajjon nem kellene-e neki mindent megmondanom, ama döntő nap — egybekelésük előtt, hogy később, bármi következzék, ne vádolhassam magamat s ők se engemet? Nem kötelességem-e ez? Félek megtenni mégis, nem tudom elhatározni magamat; s még inkább félek a következményektől, ha nem teszem. Itt van egy fiatal ember, Melville nevü; igen derék, sőt kiváló férfi, a vidéken mindenki tiszteli, s bizalommal van hozzá. Leslienek is legjobb barátja, évek előtt mentora volt, ámbár ő is egy lord fia — de vagyontalan. Ismeri a család többi tagjait is, s azok is nagy tiszteletben tartják. Rá merném bizni titkomat s megnyugodnám az ő itéleteben, s ha ő, ismerve Lesliet és a család viszonyait s nézeteit, azt tanácsolná, hogy ne szóljak, nyugodtan hagynám mentökre a dolgokat. Gondolkozzál erről te is, de ne irj, csak hozd meg személyesen a válaszodat 20-án. Ha 18-án este elindulhatsz, másnapdélre Invernessbe érsz, s délután 3-kor a Kaledonia csatornán hajóra ülsz és reggelre itt vagy. Jolán valószinüleg a parton fog várni. Nagy öröme telik a kocsizásban s kétszeres — ha elődbe kocsizhat», stb.

JOLÁN. — A LÖVÉS ELDÖRDÜLT...

Másnap kora reggel fellármázták a vadászokat azzal a hirrel, a mit egy erdész gyerek szaladva hozott, hogy egy szarvast látott feltünni az erdő egy magas ponton fekvő tisztásán. Winterbourne urat e hir nagyon felizgatta; Leslie kétkedett annak valósagán s Duncan sem nagyon hitt benne, kivált miután a gyerek — a ki beszélte, hogy ő látta a szarvast — nem rég volt az erdőben, azelőtt hajós-inas volt s több evező-lapátot mint szarvas-agancsot látott életében. De végre is a jó alkalmat — ha ugyan az volt — még ha kevés valószinüség volt is hozzá, nem volt szabad elszalasztani s azért csakhamar felszedelőzködtek s meg is csinálták a tervet, hogy Winterbourne ur egy előtte ismeretes állásba megy lesre, mig Duncan, Leslievel és a hajtókkal, hátul kerül s fölverik az erdőt.

Épen indulni akartak, mikor egyszerre Jolán is megjelent köztök, egész vadászöltözetben, rövidre feltüzött szoknyával, vastag borjubőr csizmában s vadászkalappal.

— Háte mit akarsz? — kérdé apja bámulva.

— Veletek menni.

— Épen bizony! Való is lányoknak szarvasra vadászni. Eredj fonni! — S ezzel vállára kapva puskáját és szóba se állva többé megindult.

Jolán most kérdőleg Archiehoz fordult.

— Én, ha önnek volnék, mégis elmennék, — felelt Leslie nevetve.

— Gondolja, hogy nem teszek hibát? nem ártok a vadászatnak?

— Mit árthatna? Van ott elég hely, tiznek is lesbe állani. Csak huzza le magát egy árokba s meg ne mozduljon; és ha meglátja a szarvast, el ne kiáltsa magát.

— Arról kezeskedem. Jó; csak tünjék el szemünk elől a papa, azonnal utána megyek. Nem téveszthetem el az utat?

— Semmikép sem. Csak a mint ama domb tetejére ér, menjen 3—400 ölnyire egyenest, mig a völgybe leszállana, ugy hogy egészen a háta mögött legyen az erdő.

— Értem. Isten velük, Archie.

Kevéssel a férfiak távozta után csakugyan Jolán is megindult, ámbár — az Archie biztatásai daczára is — érezte, hogy merész vállalkozásba fog. Mindjárt kezdetben érezte a nehézséget; a domb, vagy inkább hegy, melyet meg kelle mászniа, meglehetős meredek volt s itt köves, ott vizenyős talajával nagyon nehezen mászható. A magány, mely sivatag képével elterült körüle, megdöbbentőleg hatott eleven képzeletére s csakhamar bánni kezdette, hogy elindult; sürü, felhőszerü köd ereszkedett alább-alább s mint szürke szemfedővel takarta be, elrejtve előtte a hegy tetejét s még az ösvényt is, mely odavezetett. Mikor végre mégis felvergődött a tetőre, nem tudta merre forduljon, csak találomra indult neki a lejtőnek. Azt sem tudta, hogyan érte el a mocsáros lápot, melyen át kelle gázolnia. Ez nagyon nehezen ment s veszélyes is volt. Egyszerre hideg szél kezdett fujni, s mivel ide és oda kellett fordulnia előtte, ugy elvesztette az irányzatot, hogy egyátalán nem tudta hol jár. Az ösvény sikamlós volt, csupa süppedék, melyet a nehéz köd még vizenyősebbé tett. Mégis azt gondolta: csak mennie kell, talán kiér belőle valahogy, talán a szél is elfujja a ködöt. Csak ment előre, óvatosan, vigyázva, félve... De mikor mind csak ment, ment s mégsem virradt semmire, mondhatatlan rettegés fogta el. Nem tudta, az átláthatatlan ködben nincs-e közvetlen közelében valamely meredek, melybe — a legközelebbi lépéssel — hanyatt-homlok fog zuhanni.

Egy idő mulva a köd ereszkedett, s egy-egy hegycsucs, határozatlan körvonalakkal, szürkén, mintegy fátyolba vonva, kezdett rémleni előtte, a nélkül hogy egyenesen maga előtt csak két lépésnyire is láthatott volna. Megtörtént, hogy egy dombtetőn, melynek távolát megközelitőleg sem birta meghatározni, egy mozdulatlan alakot — állat-e vagy rém, el nem dönthette — látott feltünni; azt gondolta: a szarvas lesz, melyet keresnek, s lélekzete elállt, nehogy mozdulatával elriaszsza. De háta mögött zajt hallva, a mint ijedten visszafordult, sok, amahhoz hasonlót látott a ködben; juhok voltak s meggyőződött, hogy az előbb szarvasnak vélt s távolinak képzelt állat is azok közül való s közvetlen közelében állott és most a többi közé vegyülve tünt el. Majd keskeny szürke vonalat látott a földtől égbe huzódni, azt hitte vizesés s bámult, hogy oly hosszu s függőleges, holott ily magasról eső zuhatagról nem hallott a vidéken. Mig a láthatár némi tisztulásával észrevette, hogy a mit függőleges irányunak vélt, csak hosszában huzódik el s nem egyéb mint az Allt-nam-ban (kanyargó fehér folyó) előtte is jól ismert patakja.

Most már tudta hol jár. A köd is most már gyorsan oszolt szét s a táj egész valódiságában kezdett feltünedezni szemei előtt. Megkönnyült kebellel s egyszerre ruganyossá vált léptekkel sietett át bokron, csaliton, mocsáron, ingoványon — mig végre egy árok mellvéde mögött ott találta apját, a ki csöndesen állt leshelyén s várta — a szarvast.

Winterbourne ur egy percznyi kellemetlen meglepetést árult el leánya megpillantásán, de oly nagy volt benne a vadász-érdek, hogy egy szót sem szólt, csak intett neki, jöjön közelebb s huzza meg magát csöndesen. Jolán szájára tett kézzel engedelmeskedett s lehuzta magát az árokba.

Jolán oly figyelemmel s elfojtott lélekzettel állta a lest épen mint apja, egy mozdulatot sem tettek, sem ők, sem semmi teremtett állat körükben, mert nem is volt rajtok kivül élő lény a belátható egész környékben. Jó idő telt el igy a néma várakozásban.

Egyszerre egy alak tünt föl a legközelebbi domb magaslatán. Jolán tudta, mit kell tennie — összekulcsolta kezét s mozdulatlan volt, mint egy kőszobor, még szemét sem merte oda szegezni, nehogy nézésével elriaszsza az állatot.

Vajjon szarvas, vagy őz volt, ki sem vehette. Visszafojtotta lélekzetét s csak azt tudta (nem látta), hogy apja kétszer is fölemelte puskáját s czélzott, de nem lőtt, hanem gyorsan elsuhant mellette, bizonyosan jobb helyet keresve, a honnan a vadat czélba vehesse. De a vad azalatt eltünt — hogy a következő perczben a másik, közelebb fekvő magaslaton tünjék fel ismét. Most lövés dördült — apja lőtt s a mint a lövés füstje eloszlott: az állat nem volt látható sehol.

— Azt hiszem találtam, — mondá apja s futni kezdett abban az irányban, a merre lött. Jolán, felszabadulva a varázstól, mely eddig leszegezte, utána. Át tüskén-bokron, elérték a dombtetőt, a hol az állat állt; de a szarvasnak semmi nyoma.

— Azt hiszem nem szarvas volt, csak őzbak, — szólt Winterbourne kedvetlenül, — s ugy látszik tökéletesen elhibáztam.. Nagy ostobaság kellett, igy elhibázni egy baközt; igazi baklövés.

— Ugyan papa, hisz a legjobb vadász is hibázhat; hogy mondhatsz ilyent. Elhibáztad? no bizony, hiszen egy másodpercz tizedrészeig sem czélozhattál rá. — De nini — mi az ott, a mélységben.

A domb tulsó oldala meredek volt s ott lenn a bokrok közt valami rőt szürke tömeg feküdt. A meglőtt s egyszerre lebukott szarvas volt.

— Halló! — hangzék fel a mélyből Duncan s a Leslie Archie hangja. — Ez szép lövés volt.

— No lám, papa, Archie nem oly rossz véleménynyel van lövésed felől mint magad.

— Itt nem lehet leszállniok, — kiáltott fel Archie, — csak térjenek vissza a merre jöttek. Mi a vadat elviszszük, majd utolérnek.

Jolán egészen büszke volt apjának sikerére.

— Ez nagyszerü lövés volt, papa! — ismétlé százszor is, mig haza mentek. S örömében — bár nem mutatta — Winterbourne is megfeledkezett róla, hogy meg kellene szidnia leányát, a mért tilalma ellenére ki mert jönni a vadászatra. Lehetett volna-e tanuja vadászdiadalának, ha meg nem szegi tilalmát?

A SZUNDA-SZOROS KELETI PARTJA, SZIGETEI, S ANGER KIKÖTŐJE JÁVÁBAN.

KRAKATOA SZIGET A SZUNDA-SZOROSBAN, A VULKÁNI KITÖRÉSEK KÖZPONTJA.

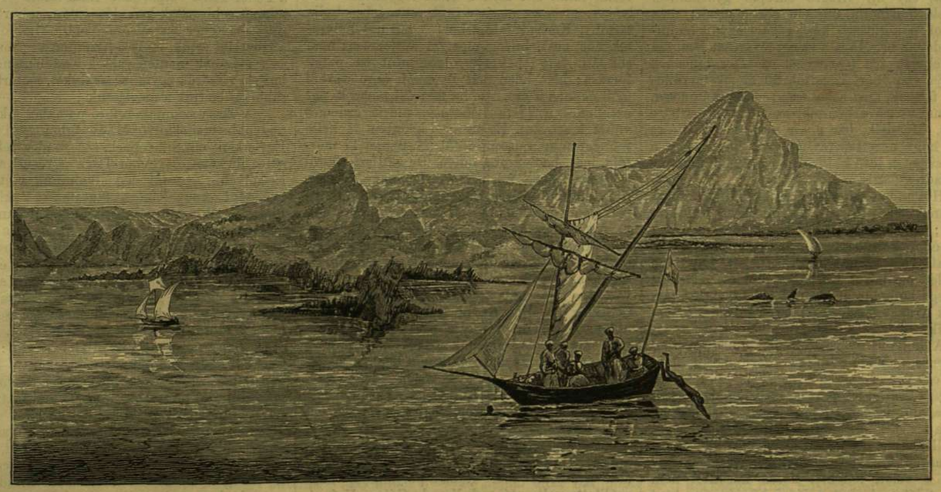

A SZUNDA-SZOROS, ANGER FELŐL TEKINTVE.

A JÁVAI KATASZTRÓFA SZINHELYE.

TŰZOKÁDOK KITÖRÉSE JÁVA SZIGETÉN.

Az ischiai szerencsétlenség méltán megdöbbentette a világot rendkivüli voltával. A természet ellenállhatatlan romboló ereje ezer és ezer embert temetett el egy szempillantás alatt s virágzó községek váltak fölismerhetetlen romokká. De alig enyhült némileg a rendkivüli csapás megrendítő hatása s még javában siet a résztvevő emberiség segiteni a rombolás életben maradt áldozatainak szenvedésein: már ismét egy uj és e rettenetes földrengésnél is nagyobb szerencsétlenség hire érkezik messze kelet felől, borzalmat keltő hir, mely a részletekben még ingadozó ugyan, de megegyez a lényegben, hogy a csapás nagyobb talán, mint a minő a földtekén századok óta előfordult. Kelet-Ázsia népes szigetvilágában, a hollandiak gyönyörü s füszergazdagságáról hires nagy szigetein, Jáván és Szumátrán, következett be augusztus 26-án a katasztrófa, melyet csaknem isten itéletének lennénk hajlandók mondani. A két szigetet elválasztó Szundaszoroson egy *Krakatoa* nevü kisebb sziget vulkánja kitört s Jáva sziget hozzá közel eső vidékén mérföldekre terjedő virágzó tájakat hamuval borított el, kietlen pusztává változtatott, városokat és falvakat nagy számmal pusztitott el. A kitörés után óriási áradás támadt, mely a romokat is elseperte; Krakatoa szigete magas hegyeivel s több községével a tenger mélyébe merült, nagyszámu ember — 30 ezertől egész százezerig beszél a hir — áldozatul esett, a Szunda-szoros titokteljes mélyéből *tizenhat uj tűzokádó* hegy emelkedett ki s mindmegannyi bömbölve s tüzes hamuját messze vidékre dobva teszi megközelithetlenné a rémület helyét.

A katasztrófa részleteiről a nagy távolság miatt nincsenek még egész biztos adataink s hiteles képeket a romokról természetesen nem

••

adhatunk, de addig is, mig a rombolás művét bemutathatnók, sietünk a jól ismert és számtalanszor leirt vidékről egy pár, épen a katasztrófa szinteréül szerepelt helyet bemutatni s nehány szóval megismertetni a most oly szomoru nevezetességre jutott vidéket.

A *Szunda-szoros Jáva* és *Szumátra* között, egyike a főbb közlekedési vonaloknak Európa, Khina és Japán között. Minden nyugot felől jövő hajó Szumátra mellett megy el, vagy a Singapore vagy a Jáva felé eső oldalon. Különösen azok a hajók, melyek a Jóreménység foka felé haladnak, kivétel nélkül a Szunda-szoroson mennek át. E szoros mintegy 70 angol mérföld hosszu, legnagyobb szélessége délnyugoti végén 60, legkisebb északkeleten 13 angol mérföld. A szoros közepe táján, mindkét parttól csaknem egyenlő távolságban van három sziget, melyek között a legnagyobb *Krakatoa*, 4½ angol mérföld hosszu és 3 mérföld széles, rajta egy, a tenger szine fölött 2623 lábnyira emelkedő vulkán, mely majdnem tizszer oly magas, mint a mily mély a mellette levő sekély tenger vize. Közte és Jáva szigete közt nincsenek zátonyok, de Szumátra felé nagyon sok zátony s apróbb sziklatömb emelkedik ki a tengerből s egy pár, mint *Bezi* és *Sebuko*, több ezer láb magasságu. Ugy látszik, hogy a 16 uj vulkán e helyen emelkedett föl, a két nagy sziget között óriási lánczolatot képezve. E helyen süllyedt továbbá tenger alá *Krakatoa* szigete, mintegy 8000 millió köböl földjével és kőveivel s ez óriási változás okozhatta egyrészt a tenger hullámainak kicsapását is.

A kitörés e központtól, mint a távirati tudósításokból láthatjuk, minden irányban oly nagy területkörre terjedt, hogy legalább 60 földrajzi mérföld átmérőnek felel meg. *Szumátrán* a Lampong öböl mellett Jáva felé kinyuló félsziget szenvedett legtöbbet s a félsziget szélén levő *Telokbitong* nevü virágzó város egészen elpusztult. De sokkal nagyobb volt a rombolás *Jáva* megfelelő részén, mely az egykor önálló királyságról ma is Bantam-kerületnek neveztetik. E kerület legnevezetesebb helyei: *Ceram* vagy *Siráng*, a kormányzóság székhelye, *Anger*, igen kellemesen fekvő és virágzó kikötő város, *Merak*, egy uj, virágzó európai gyarmat, s dél felé *Turincsin*, teljesen elpusztultak; más városok a szomszéd községekkel együtt hamuval fedettek be. Maga a sziget fővárosa, *Batavia* is, melynek ma már közel százezer lakosa s vasutja van, bár Angertől 80 angol mérföldnyire fekszik, igen sokat szenvedett s különösen a khinai városrészben több száz ember vesztette életét. Mondják, bár e hir még megerősitésre vár, hogy e rettenetes pusztító munkában a Jáva szigeten levő 45 tüzokádó hegynek mintegy harmadrésze szerepelt.

Hollandiai hivatalos hirek részben megczáfolnak egyes szárnyra került tulzó tudósításokat; de megegyeznek abban, hogy a Lampong-öböl környéke és Bantam területének nyugati része szenvedett legtöbbet. Lampong délkeleti partjairól, Katimbongból is menekült meg egy hollandi hivatalnok. A hivatalos táviratok Krakatoa sziget tengerbe sülyedését nem emlitik.

A holland gyarmatok, hol e nagy szerencsétlenség történt, Jáván és Szumátrán kivül még egy pár szomszéd szigetre is kiterjednek. Az egész gyarmatcsoport körülbelől háromszor oly nagy, mint egész Németország s lakosainak száma közel 25 millióra tehető. A világ egyik legkellemesebb és legtermékenyebb vidéke ez. Különösen *Jáva* termékenysége nagyhirü, ugy hogy a keleti féltekén hozzá hasonlót nem lehet találni. A rizst a jávai köznép évenként kétszer, sőt háromszor aratja, kávéból másfél ezer mázsát termeszt, s különféle fűszereivel az egész világot képes volna ellátni. Állat- és növényvilága is példátlan gazdag. Pár évtized óta a hollandok észszerü gazdálkodása folytán e vidék folytonosan emelkedik s ma már az angolok indiai birtokaival is hatalmas kereskedelmi versenyt folytat.

E szigetcsoporton, melyről a geologusok azt állitják, hogy egykor nagy szárazföldet képezett, mely talán az emberiség bölcsője is lehetett, egyátalán nem ritkák a vulkánikus kitörések. *Jáva* 45 trachytkőzetből álló vulkánjai közül, melyek harangalakulag egész 3000 méterre is emelkednek — a *Szemira* 3730 méter magas, — nem egy működik csaknem folytonosan. Keleti részében a *Tengger* vulkán kiömlött lávája és hamujával egész kis hegycsoportot alkotott s e vulkán e században immár nyolczszor tört ki, néha egész 20 mérföldnyire dobva a hamut. De e kitörések, legalább az ujabb időkben, nem okoztak nagyobb veszedelmet. Pusztító erejök hire azonban fenmaradt. Egykor vulkánjai szépsége s borzalmassága miatt az egész sziget Szivának, a rombolás istenének volt szentelve, s a félelem és halál imádói magokban a füstölgő hegyek kratereiben épitették templomaikat. Még ma is több helyen találhatjuk e templomok romjait ama fák és bokrok között, melyeket a hóditó arabok a vulkánok rettegett tölcséreiben növesztettek. Jáva közepén a *Szömbing* nevü tűzokádó hegy volt hitök szerint az a «szeg, mely a szigetet a földhöz erősiti» s Sziva néhány hive még ma is ott lakik egy 6 kilométernyinél szélesebb sikon, mely hajdan a *Tengger* vulkán kráterje volt s minden évben eljár egy kitörni szokott kúp tetejére ünnepiesen rizst hinteni a szörnyeteg bömbölő torkába.

A rég szunnyadozni látszott szörnyeteg most ujra fölébredt s romboló hatalmát egész nagyságában mutatta be. Bármily ellenmondók legyenek is a részletes tudósitások, nincs kétség fölötte, hogy a kitörés a legnagyobbszerüek közé tartozott, melyeket a természet féktelen erői a történeti korban fölmutattak. Maga a hollandi kormány már megkezdte az előmunkálatokat az okozott baj enyhitésére s Amsterdam két legtekintélyesebb bankja nagymértékü gyüjtést inditott meg az életben maradt szerencsétlenek számára. A katasztrófa nagyságát azonban kellően csak egy pár hét mulva itélhetjük meg, midőn a szemtanuk részletes tudósitásai megérkeznek.

NÉGY NAP MÁRAMAROSBAN.

IV.

Az utolsó napra virradtunk — ezuttal — Máramarosban. Ha még egy nap állt volna rendelkezésünkre, azt bizonyosan a Tisza eredetének megnézésére használtuk volna föl. A Tisza eredete még négy mérföld Kőrösmezőhez, a havasban s csak gyalog közelithető meg. Szerettem volna látni, hol ered a «föld legbékésebb folyója», mely az országot örök rettegésben tudja tartani! Korhadt fatörzsből, — mit ugy helyeztek oda neki, buzog most ki kútforrása; nem sok látni való lehet rajta, olyan mint más patak forrása; hisz husz más ilyenből, vagy ezerből gyül össze a Tisza. De ha már ezt nevezik, par excellence, a *Tisza eredetének*, mégis érdemes volna megnézni. Ez örömről azonban le kelle mondanunk. Körösmezőtől M.-Sziget 11 mérföld, igaz, hogy lejtön lefelé. De az Uszterikitől a Fehér-Tiszán föl, a hoverlai nagy vizzárig négy mérföld kitérés, ugyanannyi vissza. Ez tizenkilencz mérföld; mégis sok egy napra, embernek is, lónak is. Az embert — magunkat — nem kiméltük, de az állatot kiméln kell. Ugy intézkedtünk tehát, hogy a két Tisza összefolyásánál, az Uszterikinél, Rahón felül, öt uj fogat várjon, s mig mi az oldalas kirándulást megteszszük, lovaink Rahón pihenjenek. Bikhál erdőfelügyelő ur rendezte a kirándulást; mi csak annyiban járultunk hozzá, hogy hajnali négy órakor már megindultunk Kőrösmezőről, hogy hét óra előtt a találkozónál lehessünk. Gyönyörü reggel volt. Borkütnál, a savanyu forrásból, friss vizet ittunk; s hajrá, lovaink a két napi erős hajtásra könnyen ragadtak. Elől a miniszter a főispánnal; utána én Szaplonczaival — az alispánt egy családjában bekövetkezett gyászeset már Kabala-polyánából haza szólitotta volt; utánunk Várady Gábor, Urányi, Csiple képviselők, Szabadhegyi kincstári igazgató ur s még egy páran. Ez urak szivessége kétszeresen tanulságossá s mindenek fölött kellemessé tette utazásunkat; ők voltak ciceroneink, minden ponton felvilágositással, magyarázatokkal szolgáltak. Az élő Bädecker mindig többet ér a préseltnél.

Bikhál ur már ott várt az Uszterikinál a kész fogatokkal. Csak nehány percz kellett az átszállásra — s ezuttal a Fehér-Tisza völgyén indultunk fölfelé. A folyó, bár rövidebb folyás után, valamivel nagyobbnak látszik s több vizmennyiséget is hordoz, mint a másik (Fekete-Tisza)-ág; a hegyek, melyek közt foly, itt kisebbek s a völgy valamivel szélesebb; de eredeténél magasb s meredekebb hegyek és szükebb völgy, több s hatalmasb patakok hordják össze vizét. Utunk itt a balparton halad, bükkesek közt előbb, de csakhamar megjelennek a fenyvesek s átveszik az uralkodást. Nem sokkal tart tovább egy óránál, mikor a folyó jobb partjára menve át, Bogdánt érjük. A nap, bár még kora délelőtti óra volt, elég melegen sütött s forró napot igért; mégis fel akartuk használni az időt — a paplakon ránk váró villásreggeli előtt — s megnéztük a templomot, a legszebbek egyikét a megye g. kath. egyházai közt, szép ikonosztázával, mely, a stereotyp orosz szent képek helyett, a Da Vinci Cenájának s Ráfael sixtini és della Sedia madonnáinak s még néhány első rangu olasz festő remekműveinek elég csinos másolataiból jó izléssel van összeállitva. Megnéztük az iskolát is, a legjobbak egyikét, melyeket a megyében láttunk, bár a nagy területen szétszórt falu 180 tanköteleséből 60—70-nél több nem igen fér az egyetlen osztályba; de a gyermekek nemcsak irnak, olvasnak s számolnak magyarul, de Magyarország történetéből s földrajzából is szabatos és értelmes feleletekkel örvendeztettek meg. S mindez a Brana pap érdeme, a ki negyven év óta van a községben, s orosz pap létére mindig jó magyar volt. Megérdemli a kitüntetést, melyre őt a miniszter ő felségének ajánlotta, s a szép megemlékezést, melyet róla — a Ferencz-József-rend megküldésekor — a főispánhoz irt levelében tett. De hadd emlitsem meg «az egyház, iskola és közügyek körüli szolgálatain» kivül még egy szép emberi érdemét is. Derék nője, a ki negyven év alatt vele vénült meg s maradt lelkileg fiatal, a ki szintén igazi jó magyar asszony — nem ajándékozta őt meg gyermekekkel. Ők tehát a mit tőlök a gondviselés megtagadott, másokban pótolták ki. Először rokonaik lányait, — mikor azokból kifogytak, árva leányokat vettek magokhoz, azokat fölnevelték, kitanitották jó magyar gazdasszonyokká, s tisztességesen hiházasitva férjhez adták; számszerint huszonnégy leányt. Ez is szép érdem isten előtt s jó szolgálat az emberiségnek.

Rövid villásreggeli után s azzal az igérettel, hogy két óra alatt ebédre visszajövünk, bucsut vettünk a szives házigazdától s derék feleségétől és siettünk utunkra tovább, haladva északkeletnek, a Fehér-Tisza balpartján. Luhi fölött — számtalan kisebb patak beömlése után, jobbról-balról — a Fehér-Tisza legnagyobb mellékfolyóját, a Hoverlát értük, mely a hasonnevü havasból jő — s melynek mentén valánk tovább menendők, hogy a vizzárók egyik legszebbikét, legtartalmasabbikát elérjük s meglássuk.

A Tisza számtalan apró patakból s kisebbnagyobb mellékfolyóból és ágból gyül össze. Egyenként mind kisebbek, sőt rendes lefolyással a Fekete- és Fehér-Tisza egyesült vize is csekélyebb, — mint elég alkalmunk volt meggyőződni, hogy sem a fausztatást s kivált a tutajok szállitását szabadon s folytonosan fennakadás nélkül meggyözzék. A kincstár, a melynek tulajdonai e roppant terjedelmü havasok óriás erdőségeikkel s melynek elsőrendü érdeke, akadálytalanul hasznosithatni fáját, ugy segitett a bajon, hogy a Tisza és viztartomanya valamennyi nagyobb forrásánál mesterségesen felfogja s időről-időre bocsátja ki a vizet. Máramarosban összesen 23 ilyen vizfogó van: hét a Fekete-Tiszán s mellékfolyóin, hat a Fehér-Tisza, hat a Jaracz- s négy a Vissó viztartományán. Oly pontokon vannak alkalmazva, a hol a völgy maga is szoros s a zárlatot csak a völgy szájánál kell alkalmazni, záró zsilipek által, melyek, mikor a vizfogó megtelt, megnyittatnak s az összegyült vizet lebocsátják. A vizfogók a tavaszi olvadáskor mindennap megtelnek s a vizet naponként le kell bocsátani. Különböző évszakokban 2—3—4 nap alatt telik meg a vizfogó s történik a lebocsátás. Mikor mi ott jártunk, hetenként kétszer, szerdán és szombaton, éjfélkor s hajnalig volt a lebocsátás ideje. Mert összefüggőleg mind valamennyi vizfogóra nézve, órára, sőt perczre pontosan meg kell a zsilipek fölnyitása idejét határozni. Okos kiszámitással, hogy a viz a különböző ágakból ne egyszerre érjen a találkozás helyére, mert akkor partjain túl dagadna a viztömeg, de ne is késsék egyik a másik után addig, mig amaz egészen lefolyt, a nélkül, hogy magában eléggé föl tudta volna emelni a vizszint az usztatásra. A 23 vizfogó és zsilipjeik tehát egy pontosan összevágó hálózatot képeznek s mindeniknél ott van a fölvigyázó, pontosan járó órájával s tudja, mikor kell a zsilipet megnyitnia.

A hoverlai vizfogó, melyhez mi megyünk, vizfoghatóságára nézve az ötödik nagyságu egész Máramarosban, de a legkönnyebben hozzá járulható valamennyi közt; a Fehér-Tisza tartományában a legnagyobb; s vezetőink ezért választották épen ezt ki arra, hogy nekünk bemutassák. Valóban, igen kellemes és könnyü az ut; kocsin mehetünk egész odáig. Bükk-irtások, fenyves-ültetvények szegélyzik a hegyek oldalait. Lenn a mélyben, a hol a Hoverla foly s utunk visz, fekete-égerfák csoportosan huzódnak el. S életemben annyi harasztot nem láttam mint itt. Olvasóim ismerik a harasztot (Farnkraut)? Kicsiben a fenyőfa, egyenes szár, kétfelé álló szabályosan sorakozó ágakkal, teteje felé arányosan hegyesedve. A hol sürűn van, mintha fenyvest néznénk kicsinyitő üvegen; mondhatnók a hegyi törpék fenyvese. Hiszen a bogárnak a moha is pálmaerdő; miért ne lehetne fenyves a haraszt? A természet nagyban ismétli, a mi kicsinyben sikerül neki — vagy megforditva; a fűszál s a czédrus egy erő alkotásai.

Egy helyt egy nagy hegycsuszás miatt, mely az országutat a folyóba temette, rögtönzött hidon át kellett vinni az utat a tulsó partra. Másutt az ut a folyó rombolásától hosszu fenyőszálak mögé szoritott kavics-rakásokkal van védve. Ezek a vizek, még igy záróikkal szabályozva is, a havasi patak romboló hatalmával birnak s bármennyire fékezi őket az embererő, megfékezni nem képes.

A két part hosszában mindenütt tutajokat találtunk erősen kikötve. Péntek volt (jun. 15.) s ezek a holnapi (szombat hajnali) viz-eresztést várják, hogy hátára emelje s tova vigye őket czéljok felé.

Dél elmult, mire a hoverlai vizfogóhoz érkeztünk. Összes látnivalóink közt erre voltam a legkiváncsibb s nem ok nélkül. Elég széles, kissé hosszukás völgyben vagyunk, melynek felső vége összeszorul, mint a tojás hegyesebbik csúcsa. E felső végen hegyes kúpszelet-alaku, kristály tiszta tó terül el előttünk, a völgy felé egyenes vonallal elzárva: ez a gát, melyen három zsilip van. A középső s legszélesebbik csak arra való, hogy ha a vizfogó már tele van, feleslege — mielőtt kiereszteném egész tömegét — itt csöndesen lefolyjon. Csakugyan tele is volt már, s a fölösleg, mint a csordultig telt pohárból, szép csöndesen ömlött ki belőle. Két oldalt két keskenyebb zsilip van, melyek egyike a vizfogó fenekén nyilik meg s kiüriti az egész viztartalmat annyiszor a mennyiszer. A másik még egy lábnyival mélyebbre van eresztve s arra való, hogy nagyobb időközökben az eliszaposodást is kihajtsa a fenékről s ugy kimossa a vizfogót mint akár a poharat. A gátvonalhoz a tó kúpszelet-görbéjét két oldalon a hegyek körrajza adja. S a vizfogó hossza 130 öl (a kúpszelet tengelye) — szélessége (a gát) 100 öl — de ebből mindkét oldalon 10—10 ölnyi a hegy lába alá van vájva, egész a szikla-falig, különben a viz mindig kimosná a hegy televényét s az örökké beomlana — mélysége pedig 20—24 láb közt váltakozik. Számitsd ki, szives olvasóm, s ugy fogod találni, hogy 10—11 millió köbláb viz fér el a vizfogóban, mikor tele van. Mondtam, hogy ez a legnagyobbak egyike; vannak csak 2—3 millió köbláb férőjüek; átlag a nagyobb rész 6—8 millió, a legnagyobbak 12—13 millió köbláb vizet tartalmaznak. Mind a 23 együtt, ha mind egyszerre van tele, vagy 100 millió köbláb vizet tartalmaz, képzeld ezt, négy-öt óra tartama alatt a mederbe eresztve!

Bár a zsilipek megnyitásának ideje még csak tizenkét óra mulva (éjfélkor) következett volna be, kedvünkért megnyitották a hoverlai gát zsilipjét. Előbb megmutatták, hogy történik a megnyitás. Nagyon könnyen. A zsilip egy kapu fordulásával nyilik meg. E kapu egy nyolcz hüvelyk átmérőjü gerenda-sarkon fordul, melybe erős fanyelv van ütve, a mi a kaput csukva tartja. A gerenda azonban felszolgál a vizszin magaslatáig. S ha ott ráütnek, enged annyit, hogy a fanyelv kipattan szorító helyzetéből s a viz ereje kinyitja a kaput. Hogy ujra becsukja, mielőtt a viztömeg lefolyt, arra aztán nincs emberi erő. A kapuszerkezet megtekintése végett lementünk — mint egy pinczébe — a zsilip torkolatába. Siettünk vissza, hogy a zsilipet megnyithassák s a viz áramlatának tanui lehessünk. Ez egy percz müve volt. S mint zúgott, süvöltött, rohant, sodort, tördelözött fehér tajtékká, oszlott parányokba vizpárává, lebegett s kavargott folyása fölött, szinte füstölt a kristályfehér viz lerohantában! Gyönyörü látvány; de a kik a Rajnát Schaffhausennél (hát még a kik a Niagarát!) látták: azok ugyanezt ezerszeres arányban ismerik.

Négy teljes óra kell a hoverlai vizfogónak, mig tartalma kiürül. Mi azt nem várhattuk, pedig érdekes lett volna üresen is megnézni a tömedret, két felől a hegy alá bevitt s a beomlástól védő boltozatával. Ha rendes turisták volnánk, mindenesetre megvárnók. De a ki miniszterrel utazik: annak gyorsan kell szedelőzködnie, hogy sokat lásson kevés idő alatt, ha bár mindent csak futtában is. Volt mégis időm, a tiz lépésnyire eső erdőben mezei virágokból, többnyire nefelejcsből, egy kis bokrétát szedni a feleségemnek, jeléül: hogy ezen a messzi ponton (s épen ezen a napon, mely 54-ik születésnapom volt) rá gondoltam, mint — tudtam — ő is reám.

Addig azonban még nem akartunk visszaindulni, mig a tutajok vizre eresztése módját is meg nem mutatják. Mert tudni kell, hogy ha a tutaj csak ugy szabadon van hagyva, mikor a zsilipen közönlő viz első árja megragadja, az olyat lök rajta, hogy megelőzi a viz sebességét s akkor ismét fennakad. A tutajokat tehát rudakkal és ficzkó-fenyőkkel a partokhoz kipeczkelve s güzsokkal erősen kikötve tartják s csak jó félórával utóbb, mint a viz már áradni kezdett, eresztik el. Ez nem megy oly könnyen, mint gondolni lehetne. A viz a kikötött tutajt először is a parthoz szoritja, oly erővel, hogy orra a földbe furódik s van dolga husz embernek, mig emelő rudakkal s egélrázó «Trucsáj, Trucsáj!» kiáltásokkal lengővé teszik. Az első tutaj meginditása egy jó negyedórába került. Mi egy kis hídon állva néztük s mikor a viz árja megragadta, széditő gyorsasággal sodorta a hid felé. A tutajon állók egyszerre hasra vetették magokat, hogy a hid alacsony boltja alatt sérelem nélkül átuszhassanak. A második tutaj megindítása még nagyobb bajjal járt. Az egy másik s ez ismét egy harmadik alá szorult s negyven ember is dolgozott rajta, hogy felszabaditsa. Nem is vártuk végét, hanem megindultunk. Az ut mellett, a parton is mindenütt nagy fenyőderekakat láttunk felhalmozva, a mint a tutajba kötést s a vizre eresztést várják, százával és százával. A fenyő — mondják — egy, sőt másfél öl átmérőnyi vastagságot is képes elérni, kivált az őserdőjü havasban. De a mit én láttam itt, a havas aljában, annak a legvastagabbja másfél méternyi átmérőjü volt. Negyedórányi kocsizás után, még a Hoverla aljában, már Luhi határában, a Kraszna völgyében, a legkellemesb italu savanyu vizek egyikének borkut-forrásánál állottunk meg, hogy a természet-adta italból meritsünk szomjunk s forróságunk enyhitésére.

Fél volt háromra mire Bogdánba visszaérkeztünk, a hol Brana pap s derék neje jó ebéddel vártak. Az asztalra föltett borok közt egyike e devise-t viselte: «Gróf Ráday Gedeon iklandi vörös bora.» Az iment oly sulyos beteg, de ekkor már üdülni kezdő honvédelmi minisztert saját borából köszöntöttük fel s üdvözletünket és jó kivánatainkat Bocskóból táviratilag küldöttük meg neki.

Négy óra után, bucsut mondva szives házi gazdánknak, utra keltünk ismét s a már megjárt uton mentünk vissza Akna-Rahóra, hol saját fogataink vártak s onnan — pihent lovakkal — Trebusán, Bocskón, Karácsonfalván át M.-Szigetre, hova jó estével — kilencz óra tájt érkeztünk. A főispánnál elvezett rövid vacsora után 11 órakor a vasuti kupéban fekődtünk le s a négy napi fáradság után, eltelve benyomásainkkal, hamar álomra ereszkedtünk. Nem is éreztük, mikor a vonat, hajnal előtt megindult velünk...

Mikor felébredtem, a nap fényesen sütött már. Kilépve a kocsi tornáczára — a huszti várat, — mely III. Béla királyig viszi fel krónikáját, a Báthoriak, Rákócziak s Apafiak egykori fészkét — vagy is annak költöi romját láttam gyorsan tova maradni mögöttünk. Vonatunk a Nagy-ág hosszu hidján dübörgött s nehány percz mulva túl (vagy is innen) voltunk Máramaros határán s Királyházán Ugocsa területe köszöntött.

Szász Károly.

MADAGASZKÁR UJ KIRÁLYNÖJE.

Még most sem szünt meg teljesen a viszály Madagaszkár uralma fölött, még most sincsenek elháritva a tartós béke akadályai s nem csoda, ha e hatalmas sziget uralkodó törzse, a hovák, királynőjének, II. Ranavalonának halála szokatlan mértékben kelti föl ugy Madagaszkár lakóinak, mint az európaiaknak figyelmét. Sokáig titkolták a királynő halálát s a külföldiek, kik az európaiakkal meghasonlott királynő halála után rendszerváltozást vártak, nagy figyelemmel lesték az antananarivói hireket az uj uralkodó felől. A hovák csakhamar megválasztották ezt is, az elhunyt királynő unokahugának, Rasendranorónak személyében, ki nénje iránti tiszteletből *III. Ranavalona* nevet vett föl.

Madagaszkár uj királynője.

Az uj királynő, kinek képét bemutatjuk, huszonhárom éves és a madagaszkári fogalmak szerint igen csinos nő. Érdekességét növeli, hogy szalmaözvegy. Férje, egy Andrianaly nevü benszülött elökelő férfiu Edinburghban, Skótország fővárosában, hallgatta az orvosi tudományokat s oklevelet is nyert Angliában. Házasságuk azonban igen szerencsétlen volt. Mondják, hogy Andrianaly egyszer még meg is ütötte fenséges nejét. E büneért s más sérelmekért számüzték Becsileo tartományba, Fianarantroa déli, lázas járványai miatt veszedelmes vidékeire; később azonban a volt királynő megkegyelmezett neki s udvarához vette, de azután sem tekintették ugy, mint a jelen királynő férjét.

III. Ranavalona méltóságos tartásu s egyuttal kellemes modoru nő. Politikai nézeteire nézve teljesen megegyezik elődjével, kinek magatartása különben is hiven tükröztette vissza a közérzelmet Madagaszkárban. Azért tehát, hogy a királynő «hátat forditott» (niamboho), mint a sziget lakói az uralkodó halálát jelentik, a viszonyok lényegesen nem változtak meg Madagaszkárban.

A kormányforma a szigeten jelenleg a «választási egyeduralom». Egész I. Radama haláláig az uralkodó abszolut hatalommal rendelkezett s neve is «látható isten» (Andriamanitra hita) volt s átalában azt hitték, hogy a király nem is tehet rosszat. I. Ranavalona királynő uralkodása alatt e hit már ingadozni kezdett s midőn 1863-ban II. Radamat megfojtották, az uralkodók csalhatatlanságába vetett hit teljesen megszünt s az utána következő Rasoaherina elé már megirott lapot tettek, melyben az általa követendő politikai irányt kijelölték s melyet alá kellett irnia, mielőtt uralkodónak ismerték el. II. Ranavalona alatt (1868—1883) az alkotmányosság még jobban fejlődött, s különösen az egyes tartományoknak kiterjedt autonom jogai vannak.

Elődeinek czivilizátori hajlamai jelentékenyen megkönnyitették a fiatal királynő helyzetét. Sziget-birodalmában, mely csaknem kétszer oly nagy mint Nagy-Britannia, különösen a hova törzsnél sok intelligens ember van. A rabszolgatartó főnemesség (andrian), hasonlóan a régi magyar arisztokráciához, jelentékenyen korlátozta ugyan az uralkodó jogait, de egyuttal buzgón előmozditja az ország felvirágzását s III. Ranavalona ma már legalább is egy oly «félmüvelt» nép királynőjének mondható, mely Afrika keleti vad vidékén a közel jövőben valószinüleg nem utolsó szerepet fog játszani.

**

A PÁLMÁK.*

Valamint a növényélet minden középpontjában, ugy a forró földövi erdőségben sem mindenütt ugyanazok a tipusok vannak s következőleg az erdőnek sem egyazon tekintete van. Az ilyen erdőben ugyanis a régiók és klimák szerinti különféleség jóval tetemesebb, mint a többi földöveken, főleg azon, részben levegői, részben földalatti réteg vastagsága szerint, melynek fizikai meg khemiai tulajdonságai az élettel összeegyeztethetők. A különböző szempontokból legjellemzőbbeknek s legérdekesebbeknek mondható fajok rendkivül számosak. Első helyen állnak ezek közt a haraszt ok, a pálmák, a tejnedvü fák, a lianák és az epiphyták (ál-élősdiek), melyek e csodálatra méltó növényzeti középpontnak oly sajátszerü külsőt kölcsönöznek. Szintén található ott müasztalossághoz való értékes fa, méltán nagyrabecsült festőanyagok és olyan orvosi szerek is, melyeket semmi nem pótolhatna; végre sok fajnak, egyebek közt a banánok és kakaófáknak a gyümölcseit az egész világon ismerik és sokra becsülik.

A forró földöv az igazi hazája a pálmáknak; ez alatt a nap-kegyelte öv alatt érik el ezek mind alakban, mind sajátszerüségekben legnagyobb különféleségöket. Sajátságos tény, mely — ugy látszik — eddigelé még nem költötte föl a fiziológusok figyelmét, hogy e fák egészen máskép viselik magukat, ha egymással, vagy ha más fajokhoz tartozó egyedekkel társulnak. Előbbi esetben soha sem állanak egymás mellett oly sürüen, mint például egy északvidéki erdő fenyőfái; a levegő és a világosság mindig szabadon özönli körül sugár törzseiket. S a gyümölcsözések mégis dús; e mellett közülök sokan bocsátanak tőhajtásokat; miért van tehát, hogy hajtásaik nem számosabbak, s hogy nem képeznek, mint a kétsziküekből álló erdőkben, cserjéseket a nagy fák védelme alatt? Ritkás növésük daczára is kétségtelen, hogy a leveleik némely fajaiknál olyannyira nagyok, hogy mély árnyék vetődik a törzsek köré, különösen a Raphia pedunculata-nál, melynek a levelei roppant nagyságot érnek el; azonban egy pálma-társaság közepette soha sem burjánzik föl olyan áthatolhatatlan és sötét sürüség, mint az olyan forró földövi öserdőben, melyben a kétszikü fafajok uralkodnak.

A pálmák termete fölöttébb különböző; fölosztják őket törpe, száras és kuszó pálmákra.

A törpe pálmák közt némelyek mindig száratlanok, mások bokrosodók, azaz kissé fölnyulnak és sok tőhajtást eresztenek, mint például a Rhapis ok s némely Chamærops-ok, stb. — A száras pálmák fiatal korukban száratlanok, aztán idő folytán többé-kevésbbé magas törzsöt képeznek. Az e csoportbeli pálmák nagyobb számmal vannak az Uj-, mint az Ó-világban; és Amerikában a termetök is magasabb, mint bárhol egyebütt. Igy a Ceylon és Malabar szigeti legyező-pálma (Corypha umbraculifera Lin.) az ázsiai legnagyobb pálmák közé tartozik, s a magassága mindamellett csak 22 méternyi, mig a kókusz-pálmáé 30—32 méter; sőt azt állitják, hogy a braziliai Euterpe oleracea Mart. még sokkal magasabbra, vagyis 40 méternyire is fölemelkedik. Mindezen fáknak terjedelmes és tartós levélzetök levén, nem lehetnek el viz nélkül, sem azt nem képesek elviselni, hogy tenyészésökben szünet forduljon elő. Ugyanazért igen kevés köztük az olyan, mely a száraz talajhoz alkalmazkodik, s e tekintetben a palmyrai legyező-pálma (Borassus flagelliformis Lin.) ritka kivétel.

A kuszó pálmáknak, vagy köznéven rotangoknak egészen sajátos külsejök van. Egyszerü, igen vékony, de igen hosszura nyuló száraik, melyeket olykor 95 méternyire is nyomon tudtak kisérni a nélkül, hogy a végöket megtalálták volna, fölkusznak a fákra, alácsüngnek azok ágairól, összefonódnak egymással, egy szóval, épen olyan magatartást tanusitanak, mint az igazi liánák. A szál-erdők sürü lombjai alatti nedves és homályos levegőben való ilyen életmód gyökeresen megváltoztatja szervezetöket, levélzetök megszünik rendes pálmalevélzet lenni, s a kuszó növények levél-alakjait veszi föl. A rotangok változó levelei a helyett, hogy egy szárhegyi csomóba csoportosulnának, a többékevésbbé hosszu szárizek végein foglalnak helyet egymás után, melyek soha sem olyan csekély fejlettségüek, mint a közönséges pálmák bütyök-közei. Az ilyen növény a levelei segélyével kapaszkodik és kuszik. Némely fajoknál a levél főerének lemeztelen külső vége olyan kacsot képez, mint a milyen sok kétszikü növénynél látható; s a legtöbb esetben azok a levelek hüvelyén és főerén berzenkedő nagyszámu és erős tüskék segitik elő hatalmasan a rotangot, hogy a körötte levő fákra erősen fölkapaszkodhassék. A rotangok vékony és mégis nagyon erős szárait igen sokféle haszonra fordították, melyeknél egyébbel nem is volnának pótolhatók; a leghajlósabbakat a vastagságuk szerint a kosárfonásnál használják, vagy kitünő ostorokat, sőt igen erős köteleket is készitenek belőlük; a merev törzsü rotangokat, minthogy rugalmasok, olyan sétabotokká alakitják, melyek, noha fölöttébb helytelen elnevezéssel, nádpálcza néven ismeretesek világszerte, stb., stb. Ezek a növények szertelen gyors szaporodásukkal s nagy számu hegyes tüskékkel fegyverzett rendkivül szivós száraikkal minden egyéb liánánál többet tesznek arra, hogy az indiai «dsungel»-ek megközelithetetlenek legyenek.

A pálmáknak a levélzetök átalában nem kevésbbé változatos, mint a termetök. Leveleik a fajokhoz képest rendszerint tollszerüen hasadozottak, azaz szárnyasok, vagy legyező-alakuak. De ezeken kivül még sok más levélalakot is találunk a pálmáknál, ilyen például a Caryota-k leveleinek kétszer szárnyalt alakja. E rendkivüli különféleség okainak s következményeinek a kutatása kétségkivül fölöttébb érdekes volna; de tudtunkkal idáig e nemü tanulmányozásra még senki sem vállalkozott. Vannak végre e levélzetnek még egyéb figyelemre méltó különösségei is, s nem volna haszon nélküli, ha az eddiginél nagyobb figyelemmel tanulmányoznák több fajnak s egyebek közt a Sabal-oknak például a levélnyél és lemez közt található hártyaszerü függelékeit (ligula-féle), ugy szintén azokat a hasonló eredetüeknek tekintett rostos termékeket, melyek a képződő leveleket borítják.

Valóban kivánatos, hogy az illető tartományban lakó botanikusok a születésétől kezdve a haláláig figyelemmel kisérjék a pálmák tenyészését s az eddiginél sokkal teljesebben magyarázzák ki előttünk azok gazdag szervezetének gyakran megfoghatatlan sajátosságait.

A pálmák alkalmazása számtalan; nélkülök vagy lehetetlenné, vagy legalább még nyomasztóbbá és kétségesebbé válnék az élet a forró földöv gondatlan és lomha lakosára nézve. Törzseiket épületfákul használja; leveleikből olyan könnyü födelet csinál kunyhójára, melyet sem az eső, sem a napsugár át nem jár, vagy azokat a szivós szálakat szedi ki belőlük, melyek neki, a ki a közönséges kender- és lentől örökre meg van fosztva, igen becses rostanyagul szolgálnak. A törzs bele nagy mennyiségü keményitőt szolgáltat, mely megbecsülhetetlen az olyan tájakon, melyeken sem gabona, sem burgonya nem képes tenyészni. A benszülöttek a pálmának a nedvét is földolgozzák borrá vagy ecsetté, s becses élelmi szerekre találnak annak ugy szárhegyi rügyében, mint gyümölcseiben; a néhány faj végre olajat, vajfélét és viaszt szolgáltat nekik.

E nagy hasznok miatt oly méltán hirneves fák közül csak egyet akarunk kiemelni, a viaszpálmát (Ceroxylon andicola Humb. és Bonpl.).

Első tekintetre minden különös, szokatlan és megmagyarázhatatlan e fának az életében. Szük térre lévén szoritva a föld felszinén, csupán Quindiu Cordilleráin (Uj-Granada) található. Ott 2500 és 3500 méter közötti magasságban él olyan klimában, melynek a hőmérséklete 8 és 14 C fok közt ingadozik. Egy ilyen alpesi pálmának a mi fölfogásunk szerint törpe, száratlan növénynek kellene lennie; itt azonban korántsem igy áll a dolog, mert a Ceroxylon törzse 0·3—0·6 méter átmérő mellett 30, 40, 50 méter magasságot is elér. Avagy legalább más, nem kuszó pálmák módjára, elszigetelten s az öserdő buja sürüségében mintegy elveszve él-e, vagy pedig olyan társulásokat képez, melynek egyes egyedei elegendő tágasságban állnak, hogy a nap teljes sugárzását szabadon élvezhessék? E tekintetben is másként áll a dolog, mert ez a növényfaj egyedüli fanemét képezi olyan szál-erdőknek, melyekben az egyes fák épen olyan közel állnak egymáshoz, mint közép Francziaország hegységeinek erdőiben a fenyőszálak. Ilyen sürün látva egymás mellett e sugár és magas törzseket, azt vélné az ember, hogy mindenféle nagyságu árboczok raját látja, melyek nagy tengeri városaink kikötőinek vizét szokták ellepni. Koronáik állant igen sok fünemü növény él, minők a Begoniák, Fuchsiák és Passiflorák, melyek szervezetöknél fogva igen nedves klimát tételeznek föl. A Ceroxylonnak tehát ugy külsejében, valamint életmódjában is minden szokatlan, s benne minden megmagyarázhatatlan maradna, ha számba nem vennénk egy igen nevezetes fiziológiai sajátságot: a Ceroxylonnak ugyanis a törzse a méhekhez hasonlitható igazi viaszt izzad ki, mely a fatörzset fehéres réteggel vonja be és márvány-oszlop tekintetüvé teszi. Azon a vidéken ezt a viaszt megszedik s faggyuval elegyitve gyertyát készitenek belőle. Minden egyes fa 12—13 kilogrammnyi viaszt szolgáltat évenként. Mindenkire nézve meglep ő lehet, hogy mennyire hasonlók az egyazon czélra szolgáló eszközök a tűlevelüeknél és Ceroxyllonoknál. Ezek is, azok is diadalmasan harczolnak a klima szélsőségei ellen, s a hideg és nedvesség daczára is nagy magasságot érnek el, mivel a tűlevelüek teste szurokkal, a Ceroxyllonoké pedig viaszszal van telve.

*

A pálmákkal együtt bemutatjuk még e szép könyvből egy érdekes növény rajzát: *az abisszinai draczénáét*, melyről könyvünk a «Hosszában való növekedés» czimü fejezetben következőleg emlékezik meg:

«Mint példáját az olyan oldal-rügyeknek, melyek bizonyos adott pillanatban pangó állapotukból kilépve, ágakká fejlődnek, fölemlitjük az Asparageak családjához tartozó Cordylinák és Dracaenák tenyészése módját. Ezeknek a fanemü növényeknek fiatal korukban egyszerü, és a tetőjökön diszlő levélcsoport leszámitásával, teljesen mezteles száruk van. Ez a különös, a mi honi fáinkéhoz hasonlitva, szokatlan külső, bizonyos sajátszerü, idegen tekintetet kölcsönöz nekik, mely miatt a diszkertészet kapva kap rajtuk, noha csak leveleikért, mert virágaik meglehetős jelentéktelenek. Az oldalrügyek e fajoknál, mint általában az egysziküeknél, észrevehetetlenek és mindaddig ebben az állapotban maradnak, mig bizonyos körülmények véletlen összetalálkozása ki nem ragadja őket abból a mély lethargiából, melyben legfiatalabb koruk óta panganak. Mig e kivételesen kedvező körülmények nem mutatkoznak, a rügy növekedés nélkül él és meghal a nélkül, hogy kifeslett, s az életből a születés első fázisain kivül egyebet ismert volna.»

* Lapunk 35-ik számában megemlékeztünk arról a nagybecsü munkáról, melylyel a természettudományi társulat könyvkiadó vállalata legközelebb kedveskedett pártolóinak. *Emery* Henry franczia tudósnak «A növények életéről» szóló könyve ez, mely méltán sorakozik immár 22-iknek ama világhirü természettudományi munkák sorába, melyeket e buzgó társulat tőn hozzáférhetőkké a magyar olvasónak. Mióta e könyv Király Pál és Mendlik Alajos forditásában magyarul megjelent, tömegesen iratkoznak tagokul a közönség soraiból, mivel e mű könyvárusi uton nem kapható, holott birása ugy nagybecsü anyagánál, mint diszes kiállításánál fogva kivánatos mindenkire, a kinek egy kis könyvtára van. A jeles munkából, mely a négyszázat meghaladó rajzzal van diszitve, mutatóul mi is átveszszük a pálmákról szóló részt, nehány szép képpel együtt.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A tud. akadémia kiadványai. Az «*Archivum Rákóczianum*», mely II. Rákóczi Ferencz szabadságharczának okiratait adja közre *Thaly* Kálmán szerkesztésében, ismét egy becses nagy kötettel gyarapodott. A kilenczedik kötet már ez a nevezetes korszak fenmaradt irataiból, s a következő czimet viseli: «*Bottyán János levelezései* s róla szóló más emlékezetre méltó iratok. 1685—1716.» Thaly csaknem egész történetkutató fáradozásait a Rákóczi-korszaknak szentelé, s ő volt, ki e zivataros idők egyik legnevezetesb alakjáról, a vak Bottyán kurucz generálisról eloszlatá a feledés homályát, s a szabadságharcz és Rákóczi e jeles bajnokát mintegy életre hivta a történeti alakok közé. Megirta volt életrajzát, irt többször hadjáratairól, most pedig egy nagy kötetben (849 oldal) sok évi kutatásának eredménye gyanánt adja ki a kurucz tábornok leveleit, hadi parancsait, kiáltványait, rendeleteit, stb. körülbelül háromszázat, s ehhez járul még ugyanennyi irat, részint Bottyánhoz intézett levelek, vagy olyanok, melyek az ő szereplésére vonatkoznak. Nemcsak Bottyánra, hanem a magyar hadi történetre is érdekes adatok ezek. Thaly terjedelmes (XXXII oldal) bevezetéssel látta el a kötetet. Ára 4 forint.

Az akadémia *évkönyvei* közt megjelentek az idei nagygyülés tárgyai is egy kötetben. Benne van gr. Lónyay elnöki megnyitója, Ipolyi Arnold emlékbeszéde gr. Károlyi István fölött, Kállay Béni tanulmánya Magyarország keleti hivatásáról, s a hivatalos jelentések. Ára 1 frt.

A *Nyelvtudományi közleményekből* a tizenhetedik kötet harmadik füzetét kaptuk. Ez közli a szerkesztőnek, Budenz Józsefnek nyelvészeti kritikáját Vámbéry «A magyarok eredete» czimü munkájára. Budenz az akadémián olvasta föl a kritika egy részét. Még két nagyobb közlemény van a kötetben «Baskir szerelmi dalok» Vámbérytől és «Zürjén nyelvmutatványok» Halász Ignáctól. Ára 1 frt.

«*A Fuggerek jelentősége Magyarország történetében*», eredeti oklevelek alapján irta *Wenzel* Gusztáv. Érdekes és részleteiben egész uj adatokat felmutató tanulmány Magyarország XV. és XVI-ik századbeli kereskedelmi, pénzügyi történetéből, midőn az augsburgi nagy pénzhatalmasság, a Fugger-család üzleti tevékenysége kiterjedt hazánkra is, a dusgazdag Thurzó-családdal lépve összeköttetésbe, mikor a két család társaságban intézte vállalatait, s később házasságok is egyesitek őket. Wenzel a 70 oldalra menő történeti fejtegetéshez egész okirat-tárt közöl, ugy hogy ezzel 212 oldalt foglal el a kötet, s ára csak 30 kr.

«**A magyar műfordítás története**», irta *Radó* Antal, kiadták a Révai testvérek. Irodalomtörténeti tanulmány, mely az 1772—1831-iki évközben történt irodalmi átültetéseket állitja egybe szorgalmasan. Bevezetőleg a műfordítás fogalmát és hasznosságát fejtegeti, megemlékezvén a magyar műfordítás kezdetéről, előadja a magyar műfordítás első virágzásának, majd az 1711—1772-iki évek közti hanyatlásának korát. Részletesen foglalkozik a bécsi magyar testőrség műfordítói tevékenységével, mely oly fontos volt irodalmunk ujjászületésére. Fejtegeti Bessenyei és Báróczi iskolájának befolyását, a klasszikus és népies iskolák műfordításait. Tüzetesen méltatva emeli ki Kazinczy és követőinek fordításait. A füzet végén összeállitja az 1772—1831-ig folyóiratokban megjelent műfordítások bibliografiáját is. A gondosan, és sok irodalomtörténeti adat összegyüjtésével dolgozott munka ára 80 kr.

«**A magyar nemzeti irodalomtörténet vázlata**», irta *Környei* János, átdolgozta dr. *Boros* Gábor szebeni főgymnáziumi tanár, kiadta Lampel Róbert Budapesten, ára 2 frt. Környei munkája három kiadást ért meg, Boros ujra átdolgozta a gymnáziumi uj tanrend szerint, s ő olvasmányokkal látta el az elméleti részt.

Emlékiratok ötven esztendőről. *Madarász* József képviselő emlékiratokat rendez sajtó alá, melyek harmincz ivnyi terjedelmü munkát adnak s az 1831—1881 közti ötven év eseményeiről szólnak, a megyei és országos életből, a szabadságharcz idejéből, stb. Madarász a közélet régi embere, 1848 óta minden országgyülésen képviselő, s ekkép sok és nagy eseményeknek közvetlen tanuja. Az emlékiratokra előfizetést hirdet 3 frtjával. Ez összeg hozzá, Sándor-utcza 38 sz. a. küldendő.

A «**Nemzetgazdasági Szemle**» szeptemberi füzetében Wagner László folytatja és befejezi a béllyei uradalmat ismertető czikkeit. Bihari Mór «A czukoradó története Magyarországon» czimen kezd czikket. Ismertetve van az angolországi kereskénytyszocziális mozgalom, Brentano után. Ezeken kivül több könyvismertetés és kisebb közlemény egészitik ki a kötet tartalmát.

«**Simonyi nyelvtana**» czimen *Thewrewk* Árpád egy füzetnyi «kritikai tanulmányt» adott ki, melyben szenvedélyesen megtámadja Simonyi Zsigmond «magyar nyelvtanát», s végül egy pár epigrammot is ád függelékül.

Nemzeti szinház. *A «Mesterdalnokok»*, Wagner vig operája immár másodszor került előadásra a nemzeti szinházban s közönségünk magas és fejlett zenei izlésétől tanuskodik, hogy határozott sikert aratott. Maga a mű alapeszméje, mely a Walther által képviselt haladó iránynak müvészeti jogosultságában s az avult formák vaskalaposságával való küzdelmében nyer kifejezést, eléggé ihlethette Wagner uttörői szellemét, hogy bizonyos előszeretettel csüngjön tárgyán s a mesterdalnokok közt versenyző, de eleinte hidegen fogadott, majd Hans Sachs, a költővarga méltánylása mellett magát fokozatosan kiküzdő Walthert ugyszólva saját esztényi képmásává emelje. Nem volna nehéz dolog az irigy és korlátolt Beckmesser zenei jellemzésében is ugyanazokat a nyomokat kiséreni szemmel, melyek az olasz iskola sallangos és dagályos manirja ellen küzdő, de eleintén nem méltányolt fiatal Wagnert arra inditották, hogy szakitson a hagyományokkal s uj irányba terelje a zenei kifejezés régi formáit. Igy értve és fogva föl, a «Mesterdalnokok» nemcsak a mester egyik legsikerültebb műve, de egyszersmind hatalmas szatira, mely a zeneköltő életével s korával egyéni vonatkozásokban is áll. Az önmagokat túlélt elméletek, a szabályokhoz görcsösen ragaszkodó középszerüség, a pöffeszkedő előitéletek és czopfos ósdiság eme légkörében, mely a versenyzdalnokok testületében tárul elénk, Hans Sachs, a történeti nevü költővarga és Walther képviselik a szabadabb irányt. Walther versenyzése kapcsolatba van hozva Pogner leányа, Éva kezének megnyerésével is s e kettős czél, Wagner által megfelelő két vezérmotivummal fejezve ki, adja meg a cselekvény irányát, mely körül változatosan csoportosul még a komikus Beckmesser, városi irnok szerelme is, szintén Éva iránt és Hans Sachs csele, hogy Évának Walther általi megszö tetését elősegitse. Ha megemlitjük még, hogy a «Mesterdalnokok» az ó-német polgári osztály, a nürnbergi czéhek népének szokásai, alakjai és cselekedetei közé vezet, ezzel vázoltuk a mozgalmas keretet, melyben a cselekvény lefolyik. A «Mesterdalnokok» zenéje aligha bir azzal a frisseséggel, mely a költő korábbi alkotásait jellemzi, vezérmotivumai kevesebb változatossággal és egyhanguabban csengnek a fülbe, de a hangszerelés müvészete, a zenei kidolgozás tökélyn Wagner egy müvében sem ér oly magas fokot, mint ebben. Ezenkivül oly részletek, minő a kissé tán tulságosan is kiaknázott mester-motivum, Éva szerelmi motivuma, Walther gyönyörü próbadala, a harmadik felvonásbeli bevonuló, a varga-dal, Szent-János-dal, stb. biztositják a müvek még avatatlanabb fülekre is hatását. Finom és leleményes Wagner a helyzetekben rejlő komikum zenei kiaknázásában is, mint ez Beckmesser czikornyás szerenádjából is kitetszik, melyet az ajtója előtt lámpánál dolgozó Hans Sachs kaptaütésekkel kisér. Komikuma sokkal bensőbb, jellemzőbb mint a franczia zeneszerzőké, bár nem oly nemes és magvas, mint a vidám zenei styl mesteréé: Mozarté. Wagner nagy müvészi titka, a helyzetek természetéből fejleszteni ki a zenei hatás eszközeit, s zenét és helyzetet nagyszerü tekhnikai összhanggá olvasztani, itt sem tagadja meg magát. A nürnbergi Katalin-templom belseje, hol Walther egy oszlophoz támaszkodva szegzi szemeit Évára, mig ódon protestáns khorál hangzik fel a padokból; a csizmadiainasok élénk epizódja, a mesterdalnokok czéhgyülekezete; a boltajtója előtt lámpavilágnál dolgozó Hans Sachs; a hold tele fényében uszó Nürnberg középkorias épületeivel, a Szent-János-ünnep, melyen Walther végre megnyeri a mesterdijt és Éva kezét, s mely festői csoportozataival, a jelvényeik alatt kivonuló szabó-, pék-és csizmadia-czéhekkel gyönyörködtető látványt nyujt, zenei értékü kül eltekintve is mesterfogásai a drámai jelenetezésnek. Annál dicsérendőbba rendezők buzgalma, hogy a nemzeti szinház szük helyisége és csekély eszközei mellett is érvényre tudták emelni e jelenetek hatását. Nem kevesebb elismerés illeti természetesen a közreműködőket, kik közül Odry énekben s játékban elsőrangu Hans Sachsot adott, mig Láng szépen sikerült Beckmessere, még e derék énekes szokott sikerei mellett is meglepett. Gassi Walthere s Pauli Dávid inasa, szintén megérdemelték a tapsokat. A két nőszerep, Éva (Szigetiné) és Magdolna (Saxlehner) a leghálátlanabb, a mi a darabban előfordul, azonban a jó kezekben szinte-szinte fontosságot nyertek. Legelől kellett volna emlitenünk az opera derék igazgatóját, *Erkel* Sándort, kinek nagy szakavatottsága és ritka buzgalma tehette csak azt, hogy egy ily rendkivüli nehézségekkel járó mű, mint Wagner «Mesterdalnokai» oly rövid idő alatt betanulva, teljes hatással legyen előadható.

Turolla Emma k. a. e hó 11-én kezdte meg vendégszereplését a nemzeti szinház operájánál. E jeles olasz müvésznő, ki tavaszkor a bécsi olasz operánál annyira feltünt, hosszabb vendégszereplésre van szerződtetve a nemzeti szinházhoz. Ezuttal három hónapot tölt ki. Első föllépteül «A zsidónő» főszerepét választotta, melyben külföldön is annyi diadalt aratott az ujabb időkben. Szenvedélylyel, hangja nagy fokozatainak egész drámai erejével énekelt. A közönség elragadtatással tapsolta.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A tudományos és irodalmi társulatok a nyári szünidő után legközelebb már megkezdik üléseiket. Első a *Petőfi-társaság*, mely e hó 16-án tart felolvasó ülést, s azon Paulay Ede foglalja el székét «Az ember tragédiája a szinpadon» czimü értekezéssel. A *Kisfaludy-társaság* ülése e hó 26-án lesz; a *heraldikai és genealogiai* társaságé szintén e hó végén, az *akadémiáé* október 1-én, a *történelmi* társuláté 4-én. A jövő hó első felében valamennyi társulat tart ülést, kivéve a *földtanit*, melynek tagjai távol levén, csak novemberben kezdi szaküléseit.

Klotild-egylet lesz a neve ezután a fővárosi szeretetháznak, miután Klotild főherczegnő elfogadta az elnökséget s megengedte, hogy az intézet nevét viselhesse.

A pesti szegény gyermekkórház e hó 17-ikén beköltözik uj és nagy czélszerüséggel berendezett épületébe, mely az üllői ut végén, a Józefinum mellett emelkedik. E naptól kezdve tehát már itt veszik föl a gyermekeket. A ragályos betegségeknek elkülönitett osztálya van, hólyagos himlőben szenvedőket pedig föl sem vesznek, mert azoknak a fővárosi fiók-kórház külön osztályában van helyök. Az uj intézet «Stefánia szegény gyermekkórháza» czimet visel, s igazgató főorvosa továbbra is a nagyérdemü Bókai János.

MI UJSÁG?

A király szegedi látogatásának ideje már meg van határozva. Három napot tölt az ujraépült városban. Október 14-én érkezik oda és 16-án éjjel utazik el onnan. A bevonulás a lehető ünnepélyes lesz, s ő felsége kocsija előtt és körül banderiumok fognak lovagolni.

A trónörökös pár, mihelyt Stefánia herczegnő képes lesz utazni, a mi a jövő hó második felére remélhető, állandó tartózkodásra Prágába tér vissza. A trónörökös október végén vagy november elején Görgényre szándékozik menni vadászatokra.

Ifjabb József főherczeg, a honvédség főparancsnokának fia, a győri főgymnáziumnál e hó 13-án az első osztályból fényes sikerrel tette le a vizsgálatot.

Arany szobrára e hó első napjáig 62,909 frt gyült össze.

Az aradi vértanuk szobra, melyet szintén Huszár Adolf készit, csak 1889 január végére készül el. Az eredeti tervektől sok eltérés történt, s ennek következtében a költségek is nagyobbodtak. A szobormü 37 láb magas lesz, s a szinház előtt hely zik el.

Vidéki orvosok Budapesten. Tekintélyes városi orvosok és egyetemi tanárok derék gondolata volt, hogy a nyári időszakra, mikor az orvosi egyetemen nincsenek előadások, meghivják a vidéki orvosokat s bemutassák az orvosi tudomány legujabb vivmányait, a müszereket, a sebek kötésénél alkalmazott eljárásokat, stb. A vidéki orvosok nagy része nem igen van abban a helyzetben, hogy ezekkel megismerkedhessék, s kellő idővel nem igen rendelkezik, hogy ezek miatt nagyobb utazásokat tegyen. Az első szünidei orvostani kurzus most folyik, és erre 120 orvos jelentkezett, a mi mutatja a nagy érdeklődést, s az eszme életrevalóságát. Remélni lehet tehát, hogy a kurzus állandó lesz, s erre nézve a kormány is intézkedni fog. A mult héten, e hó 6-án, a tanárok ismerkedési estélyt rendeztek kollegáik tiszteletére, s azon az orvosi nyugdijintézet tervét is megpendittették. Jövő héten az orvosok rendeznek a tanárok tiszteletére lakomát.

A vasárnapi Margitszigeti ünnepélyhez, az ischiaiak segélyezésére, nincs egyéb hátra, csak a jó idő. Változatos programm, kellő előkészület, nagy érdeklődés megvan, sőt a rendezőség arról is gondoskodott, hogy kellemetlen idő esetében megtalálja a közönség a szórakozást: a különféle előadások helye a vendéglők biztos helyiségei lévén. Kár volna azonban, ha a sátrak közt (a hol szép hölgyek árulnak) és a szigeten nem fejlődhetnék ki a tarka élet, s a villamos világitást, a nápolyi éj látványait, a tűzjátékot elrontaná a szeszélyes idő. Ezekre nagy készülődések folytak. A fővárosi dalegyletek előadása, Huber Károly vezetése alatt a sziget közepén, a főherczegi lak előtt lesz és 4 órakor kezdődik. Ezt velocipéd-verseny előzi meg. A katonai zenekarok nagy hangversenye szintén a főherczegi lak előtt lesz 5 órakor, részt vesz benne hat zenekar Philipp Ferencz vezetése alatt s a Berlioz-féle Rákóczi indulót is előadják. Ugyancsak 5 órakor kezdődik a «kis népszinház» előadása az alsó vendéglőben, Blaha Lujza, Hegyi Aranka, Pálmai Ilka, Vidor, Kassai és Solymosi közreműködésével; erre aztán táncvigalom következik. Hét órakor van kezdete a felső vendéglőben a hangversenynek, melyet Jókai nyit meg alkalmi prologjával, s részt vesznek benne: Nádayné, Odry Lehel énekkel, Gömöry Oszkárné urhölgy czimbalomjátékkal, Ujházi Ede és Vizvári Gyula pedig egy tréfás párbeszédet adnak elő. Itt szintén táncz következik.

«*Budapest-Ischia*» a czime a vasárnapi jótékony czélu ünnepélyről kiadott programmnak, mely egész füzetke, s több illusztrációt tartalmaz. Költemény nyitja meg ifj. Ábrányi Kornéltól, melyet mai számunkba átveszünk. Ára 10 kr. Czimlapját Lotz

Károly rajzolta, s ez egy allegorikus vignet, a mint a könyörület a romok közt megjelenik. Spányi Béla a sziget egyes pontjairól készített tollrajzokat.

Jubileum. *Déry* Mihály, a fővárosi Rókus-kórházi plébános, e hó 11-én tartotta meg aranymiséjét, s ugyanakkor ülte rókusi lelkészkedésének negyvenedik évét. Az érdemes lelkipásztort ismeri a főváros lakosságának nagy része és az ünnepély általános érdeklődés közt ment végbe. Az egyházi ünnepély kilencz órakor kezdődött; megjelentek a polgármesterek, a fővárosi papság. *Cselka* Nándor prépost-esperes szép beszédben fejtegette a pap hivatását. A mise végeztével a főváros törvényhatósága rendkivüli közgyülést tartott, melyre küldöttség hivta meg az agg lelkészt. *Ráth* Károly főpolgármester üdvözölte, kiemelvén, hogy a törvényhatóság is jegyzőkönyvben örökiti meg érdemeit. *Szilágyi* Dezső meleg beszédben az ünnepelt életét és működését adta elő. E közben leleplezték az arczképet, *Szilágyi* pedig átnyujtotta az emléktárgyakat, diszes serleget és üdvözlő feliratot. Az ősz lelkész mély meghatottsággal mondott köszönetet. Végül *Királyi* Pál inditványára elhatározták, hogy a beszédet kinyomatják, az arczképet pedig a kórház egyik termében helyezik el.

Egy zeneköltőnek, a magyaros műzene nagyérdemü fejlesztőjének, *Mosonyi* Mihálynak, kegyeletes megemlékezést szentelt szülőhelye, a mosonymegyei Boldogasszony, hol szülőházát e hó 4-én emléktáblával jelölték meg. Az emléktáblát Hafner Dávid fiatal szobrász készítette. Rajta a felirás ez volt: született Mosonyi Mihály, 1815. szept. hó 4-én». Az ünnepélyen beszédet mondtak *Fiala* Miklós szolgabiró s az ünnepélyt rendező bizottság elnöke, *Fehérváry* Gyula nezsideri ügyvéd és *Nabinger* Nemerius boldogasszonyi zárdafőnök. A nezsideri tanitókból alakult dalárda pedig nehány dalt adott elő. Az ünnepélyt délben 100 terítékü diszebéd követte. *Liszt* Weimarból sürgönyileg fejezte ki fájdalmát, hogy az ünnepélyen meg nem jelenhetett. Üdvözletet küldött to-ábbá az *országos zeneakadémia*, *Zalka* János győri püspök és *Bittó* István képviselő.

Bécs ünnepe. E hó 12-én ünnepelte az osztrák főváros kétszáz éves emlékét annak, mikor Szobjeszki lengyel király fölszabaditá a török ostrom alól. A városi hatóság politikai okokból nem akart valami nagy ünnepélyt rendezni, attól tartva, hogy a nagy esemény emlékéből sokat kellene átengedni a lengyeleknek. Tehát az ünnepiességeknek megvoltak azok a korlátai, melyek a lengyel király emlékét meglehetősen kiszoritsák. Katonai zenekarok járták be az utczát, fényes isteni tiszteletet tartottak a szent István-templomban, hol az uralkodó is megjelent. Fő mozzanata a napnak az volt, hogy a nagyszerü uj városházba, melyet Schmidt épitett, ekkor illesztették bele az utolsó követ. Ő felsége tiz év előtt tette le az épület alapkövét, s most ugyanő tette föl az utolsó követ. — A nevezetes napon a lengyelek nagy fénynyel ünnepelték meg Krakóban a hős lengyel király emlékét, s megkoszoruzták sirját. Sőt a *budapesti* lengyel egylet is tartott e napon ünnepélyt.

A «Jogtudományi Közlöny» szeptember 14-ki (37-ik) száma következő tartalommal jelent meg:

Accusatio vagy Inquisitio. Dr. *Fayer László* budapesti ügyvédtől. — Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének a dologi jogot tárgyazó részére. Dr. *Haller Károly* kolozsvári egyetemi tanártól. — Az erdélyi birtokrendezési eljárásról. *Káplány Géza* erzsébetvárosi kir. törvényszéki birótól. Törvénykezési Szemle: Örökösödési eljárásban, mikor van helye sommás utoni osztálynak? *Csorba Károly* kecskeméti kir. törvényszéki birótól. — Egy curiai döntvény birálatához. *W.*-tól. Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai Határozatok. — A budapesti kir. tábla elvi jelentőségü határozatai.

HALÁLOZÁSOK.

Turgenyev temetése. A párisi orosz templomban e hó 7-én délelőtt tartották a gyászszertartást az elhunyt hirneves költőért. A templom közepén állt a koporsó virágoktól és koszoruktól környezve. A két legnagyobb koszorut az orosz művészek és az orosz menekültek küldötték; az utóbbi koszoru szalagján «Az orosz menekültek Turgenyev Ivánért» felirat állt. A közönség nagyobb része orosz volt; sokan jelentek meg a menekültek és nihilisták, de számosan voltak az orosz főrangu társaságból is. Ellenben a franczia iró- és művészvilágot kevesen képviselték, csak Renan s nehány más kitünőség ment el. A köztársaság elnökét hadsegéde képviselte. A kormány egy tagja sem jelent meg. A misét két pap mondotta; e közben jelent meg Orlov herczeg orosz nagykövet teljes diszben és Loris-Melikov tábornok. A mise után egy pap beszédet mondott. Más beszéd tartását a nagykövetség megtiltotta. Azután a koporsót ideiglenesen — mig Oroszországba nem szállitják — a templom sirboltjában helyezték el. Orlov herczeg letérdelt a koporsónál s rövid ima után távozott. Attól féltek, hogy a nihilisták tüntetni fognak, de nem tették. Oroszországban meginditották a gyüjtéseket Turgenyev szobrára, és nagy gyászünnepet készülnek rendezni. Puskin óta nem is volt egyetlen orosz irónak oly jelentősége, mint Turgenyevnek. Elvesztése nem csupán irodalmi, hanem nemzeti gyász. Ő volt a szellemi kötelék, mely Oroszországot Európához füzte. A nép többé-kevésbbé öntudatos aspirácziói, örömei, búja, megnyugvása, sorsának kegyetlensége, a szenvedett igazságtalanságok, átment irataiba s mindig költői s mélyen emberies hangot és formát talált azokban. — Utolsó óhajtása volt, hogy Szt.-Pétervárra vigyék s barátja, Bielinszky mellett nyugodjék. Páris magánál tartá csaknem harminez éven át; csak nagy ritkán jelent meg Oroszországban; a lelkes fogadtatás, melyben a moszkvai fiatalság reszesité, midőn beszédet tartott a Puskin-szobor leleplezésénél, mélyen meghatotta, de nem tartotta otthon. A pánszlávok fő embere, a hires Katkov lapja veszi csak közömbösen a nemzeti gyászt.

Conscience Henrik, Belgium egyik legjelesb fia, a flamand irodalom megteremtője, s félszázadon át fényessége, meghalt Brüsszelben, 71 éves korában. Első regénye 1836-ban jelent meg s megállapitotta hirnevét. A hatvanas években sok elbeszélését magyar nyelvre is leforditották.

Elhunytak a közelebbi napok alatt: **Rimanóczy Ferencz,** Kassa városának 1863-tól 1870-ig országgyülési képviselője, ki már a szabadságharcz előtt városbiró volt, az utóbbi időkben pedig sokáig polgármester, 74 éves korában, s temetésén, melyen a szertartást maga Schuster Konstantin püspök vezette, ezerekre menő sokaság jelent meg. — **Lechner László,** főreáliskolai tanár, kit nem rég Kecskemétről Lőcsére helyeztek át s ki sokat foglalkozott az irodalommal, egy kötet vers is jelent meg tőle Csataghi név alatt, és több ifjusági iratot forditott, 42 éves korában Budape ten. — **Szekrényessy Kornél,** szélesb körben ismert magán mérnök, 42 éves korában Budapesten. — **Duschek Géza,** a szabadságharcz hü pénzügyminiszterének, Duschek Ferenczenek fia Gráczban, özvegyet és két gyermeket hagyván maga után. — **Funk Ede** 60 éves korában Tállyán. — **Fekete Sándor** ügyvéd, az egri társaselet egyik rokonszenves és az egyleti életben igen tevékeny tagja, kit nagy részvét kisért korai sirjába. — **Spránszky Ferencz** kanonok Veszprémben. — Dr. **Altmann Leó,** közbecsülésben élt orvos M.-Szigeten 63 éves korában; részt vett a szabadságharczban, a mért várfogságot szenvedett Aradon; az utolsó kolera-járványban tett szolgálataiért arany érdemkeresztet kapott; a mózesvallásu elhunyt koporsójánál Szarka József ref. lelkész is szép beszédet tartott. — **Szende László,** Krassómegye egyik rokonszenves szereplő férfia hosszas betegeskedés után 30 éves korában Oraviczán. — **Lehr Benő,** a magyar állami vasutak ellenőre, 37 éves korában Budapesten. — **Lissiák Ferencz,** Perlak egyik köztiszteletü ügyvéde, Muraközben a magyarság buzgó előmozditója, Bécsben, hová orvosi mütét végett utazott. — **Nagy Sándor** csongrádi aljárásbiró, 40 éves korában. — **Nahlovszky József** aradi állami főmérnök, 64 éves korában Karlsbadban, s ott is temették el. — **K. Horváth Elek** ügyvéd Altorján. — **Majorossy Gyula** a mezőturi ref. gymnázium rendes rajztanára, e hó 11-én hosszas betegeskedés után. — **Rupcsics József,** a zágrábi főkáptalan módosi urodalmának tisztartója, Módoson. — **Motsnig Gyula** honvédszázados kezelő tiszt, 46 éves korában Szegeden. — **Martinecz Dezső** államvasuti hivatalnok, 33 éves korában Nagy-Váradon. — Gróf **Sigray Fülöp** kamarás, müvelt lelkü, a költészetet kedvellő férfiu, ki egy időben magyar és német költeményeket is irt, országgyülési képviselő volt, mig az utóbbi években egészen elvonultan élt, s hosszas szenvedés után 61 éves korában mult ki Ivánczon. — **Keresztes Lajos,** közalapitványi tiszttartó, a szabadságharczban honvédőrnagy, hosszas betegeskedés után Czegléden. — **Feichtman Ferenczi Adolf,** Csorvás község orvossa. — **Kléber Sándor,** a b. Szina-család nyug. gazdatisztje, 60 éves korában Aradon.

Özv. **Wallner Endréné** szül. Schramm Klára, 70 éves korában Budapesten; ugyanitt **Kohner Anna Julia,** a Kohner és testvérei fővárosi nagykereskedő czég nem rég elhunyt főnökének özvegye. — **Borbély Jánosné** szül. Bíró Julianna, 68 éves korában Csikszeredán. — **Szabadi Gáborné** született Plavenszky Anna, 31 éves korában Kun-Sz.-Miklóson. — **Küffer Gyuláné** szül. Virányi Mária, kir. alügyész neje, Nagybecskereken. — **Steffanits Kálmánné** szül. Egyed Terka, 22 éves korában Szombathelyen. — Özv. **Hildné** szül. Töpler Matild, 29 éves korában Győrött. — **Simon Tamásné** szül. Szachodolsky Julia, főpostatiszt neje, 56 éves korában Aradon. — **Bakits Ferenczné** szül. Szabó Mária, élete 45, boldog házassága huszonhatodik évében Budapesten, hagyván maga után három kiskoru árvát is, kik a leggyöngédebb anyát gyászolják benne.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

Czéresz panasza. Van benne nehány sikerült kifejezés, szerencsésen talált rim, sőt egy pár jobb strófa is. De egészben véve a forditás nem felel meg a mai igényeknek, melyeket kitünőbb müforditóink már sokkal magasabbra emeltek. Közlését, középszerüsége s itt-ott nagyon is fogyatékossága mellett, a költemény hosszusága sem ajánlja.

I. J. (Budapest.) A Radichevics Branko verse szép, s forditása is egy kis simitással mehetne. De mi a szükséges javitásra azért nem vállalkozhatunk, mert az eredetit nem ismerjük s nyelvét nem értjük.

Nem közölhetők. Csak titokban (első strófáját jól indul). — Az első szerelem. Halálmadár. Ill' a berek. — Mint a ragyogó napsugár.

SAKKJÁTÉK.

1239-ik számu feladvány. Fuss Ottó-tól.

Sötét.

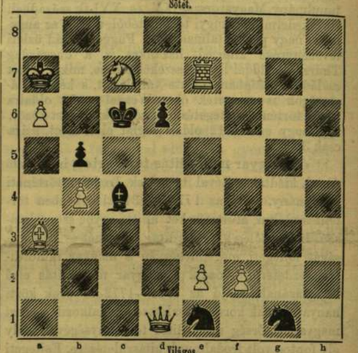

Világos.

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

Az 1234. sz. feladvány megfejtése.

Seitz Károlytól.

Megfejtés.

Világos.	Sötét.
1. Bc7—e7	Ke5—f5
2. Be7—e8	Kf5—e5 (a)
3. He4—d6	K t sz.

a.

2.	F. t. sz.
3. He4—d6 † stb.	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben* Fülöp József. *Nagy-Dobronyban* Németh Péter. *Budapesten* K. J. és F. H., Andorfi Sándor. *A veszprémi* iparos olvasó-kör. *A pesti sakk-kör.*

Tartalom.

Szöveg: A nemzeti szinház igazgatói: 1. Paulay Ede. 2. Erkel Sándor. — Olaszországhoz. Költemény. *Ifj. Ábrányi Kornéltól.* — A kerületi orvos. Turgenyev Iván rajza. Oroszból *Csopey László.* — Horvát vitézség. — Joláu. Angol regény. Irta *Black William.* — Tűzokádók kitörése Jáva szigetén. — Négy nap Máramarosban. IV. *Szász Károlytól.* — Madagaszkár uj királynője. — A pálmák. — Irodalom és müvészet. — Közintézetek és egyletek. — Mi ujság? — Halálozások. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Képek: Paulay Ede. Erkel Sándor. — Pálmák: 1. Uj-granadai viasz-pálma. 2. Braziliai Mariti- vagy Mauritia-pálma; legyező-levelü pálma-tipus. 3. Abisszíniai draczéna. 4. Palmira-pálma. 5. Thebaiszi dumpálma. 6. Corypha-pálma, melynek levelei, koruk szerint, különböző állásban vannak. 7. Indo-khinai Caryota-pálmák. 8. Pálma-tipusok. 9. Raphia pedunculata, Madagaszkár pálmája. 10. Inaja, Brazilia pálmája; szárnyas-levelü pálma-tipus. 11. Aréka-pálma. — Joláu. — A jávai katasztrófa: A Szunda-szoros keleti partja, szigetei, s Anger kikötője Jávában. Krakatoa sziget a Szunda-szorosban, a vulkáni kitörések központja. A Szunda-szoros, Anger felől tekintve. — Madagaszkár uj királynője.

HETI NAPTÁR. Szeptember hó.

Nap		Katholikus és protestans	Görög-Orosz	Izraelita
16	V	G 18 Ludm., S. G 17 Eufemia	4 B 13 Ant. B.	14
17	H	Lambert pk. Lambert	5 Zakarjás	15 Reb.
18	K	Villan. Tamás Titus	6 Csod. Mihály	16
19	S	Sz. és B. kán. † Szidónia	7 Szózon át.	17 Gör. e.
20	C	Euszták vt. Fauszta	8 Kisassz. nap.	18
21	P	Máté ap. ev. † Máté evang.	9 Joákh. és A.	19
22	S	Mór vért. † Móricz	10 Menodora	20 S. K. th.

Holdváltozásai: ☽ Holdtölte 16-án 10 ó. 57 pk. este.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Egyetem-tér 6. szám.)

Eskór (epilepsia) és **minden ideg-betegség** levál utján gyógyitatik dr. Killisch speczialista által, Drezdában (Szászország). — **Ezer meg ezer gyógyitás.** A párisi tudományos társaság aranyérme.

Szabadék. rúzó- és dara-malom, „Terno“, mindennemü gabona temlések zúzása s darálására, valamint egyéb termények porlasztására. Ára 30 frttől 100 frtig. Ugyszintén

a **hordható gyümölcs-aszaló: „Phönix“,** mindenfelől, mint a gyümölcs, növények, gabonanemüek, hús (hal), kivonatok, stb aszalására (száritására), eléggé gyakorlatinak elismervén 50% idő- és 70% tüzelőanyag megtakaritásával; minden tüzelőanyaggal fütött 168 forintig szállitja hető; 100 egész

KRAUSS ÉS TÁRSA, cs. k. szab. gépgyára, **Bécs,** (**Währing**).

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent s kapható:

Mondások az élet könyvéből.

Kijegyezgette

Greguss Agost.

Toldalék.

Mondások a mesékből.

Ára vászonba kötve 1 forint.

Főnyeremények

50,000 forint
20,000 forint
10,000 forint
8000 forint
6000 forint
5000 forint

stb. összesen

10,000

nyeremény

készpénzben fizetendő.

A sorsjegy ára csak

1 forint.

Kincsem-sorsjáték Budapesten

huzás október hó 22-én. 7463

1-ső főnyeremény értéke 50,000 forint

2. főnyeremény értéke 20,000 frt
3. főnyeremény értéke 10,000 frt
4. főnyeremény értéke 8000 frt
5. főnyeremény értéke 6000 frt
6. főnyeremény értéke 5000 frt

továbbá 2 nyeremény à 4000 frt, 3 nyeremény à 3000 frt, 5 nyeremény à 2000 frt stb.

összesen

10,000 nyeremény=186,000 forint.

Minden nyeremény készpénzben kifizettetik

20 % levonással mint a különben is szokásos állami nyeremény adó equivalentje.

Minden sorsjegyvevőnek a sorsolás után a hivatalos sorsolási jegyzék bérmentesen és dijtalanul megküldetik.

Sorsjegyek 1 frtjával (11 sorsjegy 10 frt) kaphatók

a magyar lovaregylet sorsjegy-irodájában Budapesten (nemzeti Casinó).

Tekintettel a **Kincsem sorsjáték** rendkivül előnyös játéktervére, a sorsjegyvevők saját érdekükben arra figyelmeztetnek, hogy a **Kincsem-sorsjegyeket** a más oldalról szétküldött **1.- és árusorsjegyekkel** össze ne téveszszék.

Dr. Lengiel F.

nyir-balzsama.

Már a növényi nedv, mely a nyirből ha annak törzsét megfurták, kifolyik, ember emlékezet óta a legkitünőbb szépitőszernek van ismerve; ha pedig e nedv a föltaláló utasitása szerint vegyi uton balzsammá dolgoztatik, majdnem csodálatos hatással bir. Ha azzal **arczot vagy egyéb börrészeket este bekenjük, már a következő reggelen majdnem észrevehetetlen pikkelyek válnak le a börről, minek folytán ez gyöngéddé és fehérré válik,** E balzsam kisimitja az arczon támadt redőket és himlőhelyeket, fiatal arczszint ád; a börnek fehérséget, gyöngédség és frisseséget kölcsönöz; a legrövidebb idő alatt a szeplőt, májfoltokat, anyajegyet, orrvörösséget, böratkát és minden egyéb börszenynnet eltávolit. Egy korsóval használati utasitással együtt 1 frt 50 kr.; póstán küldve 10 krral több. **Fő letét Magyarország számára Török József,** gyógyszerésznél, **Budapest** király-utcza 12. szám; **Pozsonyban Pisztory Bódog.** gyógysz. **Temesváron Tarczay József** gyógysz. **Zágrábon** Mittelbach Zsigmond gyógyszerésznél

Egyéves önkéntes,
— **erdész, bányász** és
egyéb **egyenruházat**
(Uniform)-hoz való
csizmákat 1162
előirás szerint, pontosan, gyorsan s mérsékelt áron készit

LŐRINCZ ISTVÁN
Budapest, Muzeum-körut 5. sz.

THEDO tanár szakállhagymája,

legjobb és legbiztosabb szer a szakáll szép növésének eszközlésére.

Számtalanon vannak még legmagasabb rangu férfiak közöttis, kik szép szakállukat csupán e szernek köszönhetik. — E szer a szakállt hihetetlen gyorsasággal növeszti, ugy hogy általa még 13 éves ifjak is a legrövidebb idő alatt teljes szakállhoz jutnak, miről a bizonyitványok errei is tanuskodnak.

Eder Perencz gyógyszerész urnak Brünnben.

A nekem küldött **Thedo-féle szakállhagyma** kitünőnek bizonyult, mit köszönetem mellett ezennel tudomásra adok.

Mistek, 1879. szept. 25-én. **Otpreda József.**

Fürst József urnak Prágában. 846

Szives köszönetemet a **szakállhagymáért**; nagyon jónak találtatott. Mindenkinek a legjobb lélekkel ajánlhatom.

Schwarzbach, 1875. febr. 25. **Hirt Károly** s. k. épit. vállalkozó.

Fürst József gyógyszerész urnak Prágában.

A szakállhagyma joggal mondható csodaszernek. Alig négyheti használat után örömmel látom régi óhajtásomat teljesedésbe menni. Kérem önt stb. Teschen, 1879. máj. 23-án. **Gindra Wenczel,** órás.

Valódi minőségben **Budapesten** csak **Török József** ur gyógyszertárában király-utcza kapható; Pozsonyban **Pisztory Félixnél,** Mihálykapu. Temesváron **Tarczay Istvánnál.** 1 csomag ára frt 2·10.

Cs. és kir. szab. a maga nemében egyetlen hatásu (nem méreg! de csakis rágó állatoknak halálos)

patkány- és egér-irtószer,

Egy bádog doboz ára **1 forint, 6 doboz ára 5 forint o. é.**

Valódi minden rovartirtószer.

Egyenesen behozott (importált) vegyészileg tiszta növénykészitmény, biztos hatásu alkatrészekből álló teljesen méregmentes, élismerve mint a **poloskák, molyok, svábbogarak, csótánybogarak (Russenkäfer), hangyák, bolhák,** stb gyökeres kiirtására. — **Ára egy doboznak 1 frt o. é.** Számos megrendeléseket vár

Reiss B. B.

magyar kir. szabad. vegyészeti termények gyára,

BUDAPEST. VII., király-utcza 47. sz. I. emelet 7. szá·

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvárusnál kapható:

A magyar népiskolai tanitás története.

Irta

Dr. KISS ARON.

Két rész egy kötetben. Ára füzve 2 frt 40 kr.

Non plus ultra
Kuba-kávé

épen most érkezett, nagyon zamatos, erős, finom izü, nagyszemü

1 kilo 1 forint 80 kr.

továbbá következő fajtáju nagyon izsta, finom és jeles **kávé**:

Gyöngy Ceylon kék		1.98
Gyöngy Costaricza zöld		1.68
Gyöngy Manilla, világos		1.65
Arab Mokka		1.54
Afrikai Mokka		1.54
Menado (Aranyjával)		1.60
Java malang, zöld		1.36
Domingo, válogatott		1.40
Santos, tiszta izü		1.30
Rio, nagyon erős		1.20
Pahia, jó izü		1.18
Jamaika, erős és jó		1.14
Kimustrált, szolgáknak		—.96

kiirja: mely póstán, utánvét mellett 4½ Kr. tartalommal, mindenféle vám- és pósta bérmentesen küldetik ugy, hogy az átvevőnek semmi költséget sem kell viselni.

MAITI R. TRIESTBEN.

Mély tisztelettel **SCHILLER L.**

Még eddig soha nem létezett föltünő olcsóságok!!

Ma érkezett 8693 rőf

öltöny gyapotkelme

a **brni** egyesült gyapotkelme-társaságtól.

fél áron

Ischia sziget szerencsétlensége miatt.

Csak is tartós jó minőségü téli és őszi gyapot-szövetből, 4 rőf egy egész öltönyre	4.95
Finom., jobb gyapotból, 4 rf egy egész öltöny	6.80
A legfinom. legdisz. Fantasie-mintákkal, 4 rf egy egész öltöny	8.90
A legfin. fekete peruvien szalon-öltönyre 4 rf	8.90
Finom fekete tüfflin kelme 2½ rf egy téli felső- és kabátra	4.65
Legfin. elastique gyapot-kelme minden szinben 2½ rf kabátra	7.90
Végül 2 rf szalon-nadrág és mellény a legeleg.	6.90
Továbbá **utazó plaide** nélkülözhetlen télen nyáron minden utazónak csak nem ingyen. 18/4 nagyságban drbja frt 3.90, 4.95 a legfin.	7.50
3000 db nagy nehéz szürke pokróc darabja a legnehezebb ⊞ tábori	1.85 2.95
2300 „ nagy fin. levarott török paplan drbja a legfin. sachsi cachmir-paplan minden szinben	2.25 3.65
5000 „ kész ing uraknak fin. creton, legjobb minőségü oxford, vagy fehér chiffon legfin. szin. madapolan, czephir, vagy doubl chiffonból	1.25 1.75
a legelegans. lezfinomabb szalon-ing	1.95
5000 rf futószőnyeg rfe 24—35 kr., a legnehezebb manilla	—.55

Rendelmények intézendők **Schiller L.**-hez vászon-, divat-, posztó- és kész női felsőtő kereskedő «a szép menyasszonyhoz» **Sz.-Fehérvárott.**

Vidéki rendelmények azonnal és legpontosabban teljesittetnek.

Kisorsolással egybekötött életbiztositás.

MAGYAR-FRANCZIA
BIZTOSITÓ RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

Alaptőke nyolcz millió frt aranyban.

Befizetett tőke	frt	4,000,000.— aranyban
Agio-tartalékalap	frt	735,488.— „
Rendelkezési és nyeremény-tartalékalap	frt	426,062.08 „
Árfolyamkülönbözeti tartalékalap	frt	77,062.08 „
Dijtartalékok	frt	1,624,255.56 „

A dijak jutányosak.

Előforduló káresetek **gyorsan** és **pontosan** felvétetnek és kifizettetnek.

Felvilágositásokkal készséggel szolgálnak

az igazgatóság irodahelyiségeiben Budapest, IV. városháztér 1. sz.

és nemkülönben a társaságnak az osztrák-magyar birodalom területén 1040 fennálló összes vezér-, fő- és alügynökségei.

Tűzkár elleni biztositás.

Biztositás jégkár esetére.

Szállitmány-biztositás.

Meidinger-kályhák.
HEIM H., fiókja: Budapest, Thonet-udvar.
Gyár: Ober-Döbling, Bécs mellett.
Raktári Bécs, I., Kärntnerstrasse Nr. 42.
Legjobb szabályozható, töltő és szellőztető kályhák.

Nagy és gyors fütő-erő, a kályha csekély nagysága daczára; teljes és a mellett legegyszerűbb szabályozhatósága a tüzelésnek; a tüz tetszés szerinti tartama, igen egyszerü kezelés és minden tisztogatás, s a terhes hevitő hőség mellőzésével; legolcsóbb fütés és a kályha nagy tartóssága; jó szellőztetés a szellőző cső alkalmazása mellett.
Egész 3 szobáig elégséges 1 kályha fütése.
Központi fütés egész épületek számára.
A gyár védjegye a kályhajtó belsejére van beöntve. 160
Védjegy HEIDINGER-OFEN H. HEIM Védjegy
Tervezeteké árjegyzékek ingyen és bérmentve.

1883. szept. 81. sz. 1883. szept.

BUDAPESTI SZEMLE

a M. Tud. Akadémia megbizásából szerkeszti

GYULAI PÁL.

TARTALOM:

A pápaság fölemelkedése a XI. században. (I.) — Mika Sándortól.
Cabanis, Bichat és Schopenhauer - Ruzsicska Kálmántól.
Történelmi tanulmányok. (VI.) - A szeptemberi napok 1848-ban. — Kovács Lajostól.
Ki festette a Murillot. (I.) Beszély Névtelen után angolból. — Csurgó Györgytől.
Költemények: Ifju lantos. Lévay Józseftől. — Az örök zsidó Lenau után, németből. — Perényi Istvántól.
A millenium. — Pauler Gyulától.
A magyar zene és franczia sajtó. — Bertha Sándortól.
Közgazdasági szemle: Ujabb nézetek az agral-politikáról. — A parasztok helyzete Németországban. — A földbirtok Éjszak-Amerikában. — A földbirtok Franciaországban A jelzálogteher Olaszországban. — F. B.
Értesitő. Szabó József: Geologia. Téglás Gábortől. — Legrelle A.: Louis XIV. et Strasbourg. L. B. — Jó könyvek. —i. — Egy névtelen levelei szerkesztőhöz. (IV.)

A BUDAPESTI SZEMLE, mely eddig évenként hatszor jelent meg 80—90 ivnyi tartalommal, 1881 január 1-től kezdve havi szemlévé változott át, s megjelen évenként tizenkétszer 120 ivnyi tartalommal, az eddigi előfizetési ár mellett.

A **Budapesti Szemle** tájékozni igyekszik a magyar közönséget az eszmékről, melyek világszerte foglalkoztatják a szellemeket s mintegy közvetitő kiván lenni egyfelől a szaktudomány és a müvelt közönség, másfelől a hazai és külföldi irodalom közt. **E mellett lehető széles tért nyit a nemzetgazdasági közleményeknek, a m. tud. akadémia nemzetgazdasági bizottságától támogatva.**

Megjelen évenként 12-szer 10 ivnyi havi füzetekben. Előfizetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Az előfizetési pénzek az alulirt társulat kiadó-hivatalába küldendők be, vagy a könyvárusokhoz, a kik szintén föl vannak hatalmazva elfogadásukra.

FRANKLIN-TÁRSULAT,
magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapesten

TERMÉSZETES
BILINI SAVANYUVIZ!
Legkiválóbb képviselője az alkalikus savanyuvizeknek,
(33.6339 szénsav. natron 10,000 részben)
mint gyógyforrás évenkint növeli elismert jó hirnevét s azonkivül a legkit. diätetikus italt képezi.
PASTILLES DIGESTIVES DE BILIN
(Bilini emésztési czukorkák)
biztos szer mindennemü emésztési zavarok ellen,
mindig friss minőségben van készletben a főraktárban
ÉDESKUTY L.
m. k. udv. szállitónál, Budapesten, Erzsébettér 7.
Kapható azonkivül minden gyógyszertárban, füszerkereskedésben, szállodában és vendéglőben. **Pastilles de Bilin** a legtöbb gyógyszertárban és gyógyszeráru kereskedésben. 986

OLCSÓ KÖNYVTÁR

Szerkeszti

GYULAI PÁL.

Az „Olcsó Könyvtár“ czélja minél olcsóbb áron juttatni a magyar közönség birtokába a hazai és külföldi jeles irók kisebb müveit. E könyvtár leginkább a kisebb regények és époszok, beszélyek s költői elbeszélések, költemények és szinmüvek tára, de nincsenek kizárva belőle az irodalom más ágai is, kivált oly történelmi kisebb munkák, melyek tartalmuknál fogva és formaszépségre nézve kitünők.

Az „Olcsó Könyvtár“ nem bizonyos osztályt vagy kort tart szeme előtt, hanem az egész müvelt közönséget s nem annyira kétes becsü ujdonságokkal kiván kedveskedni, mint inkább elismert becsü müvekkel. A hazai és külföldi remekirókból a legkitünőbb müveket közöljük s fölelevenitjük egyszersmind némely jeles irók oly müveit és forditmányait, a melyek még nem voltak összegyüjtve, vagy önálló kiadásban nem jelentek meg, s igy a közönségre nézve mintegy elveszetteknek tekinthetők. De adunk néha uj müveket is, s a szakértő szerkesztőség a megválogatásban, a jó izlés mellett kiváló figyelemmel lesz a magyar közönség szükségeire is, hogy könyvtárunk ne csak olcsóságát nál, hanem tartalmánál fogva is magyar családi könyvtárrá emelkedhessék.

Minden füzet önálló könyv lévén, külön is megszerezhető. Épen azért nem nyitunk reá előfizetést, hogy mindenki azt a füzetet vehesse meg, a melyre szüksége van. Az évenkint megjelenő füzetek száma nincs meghatározva, sem időhöz kötve. A körülmények szerint adunk évenkint 20—30 füzetet, s ha a vállalat a közönség részvétével találkozik, ennél többet is.

Az Olcsó Könyvtár eddig megjelent füzetei.

1. *Csokonai Vitéz Mih.* Dorottya. 20 kr.
2. *Bret Harte* kaliforniai beszélyei. 40 kr.
3. *Kölcsey Ferencz* elbeszélései. 20 kr.
4. *Macaulay T. B.* Machinvelli. Angolból forditotta B. P. 20 kr.
5. *Kerényi Frigyes* összes költeményei. 1840—1851. 60 kr.
6. *Sandeau Gyula.* A montsabreyi kastély. Beszély. 20 kr.
7. *Kármán József.* Fanni hagyományai. Beszély. 20 kr.
8. *Sollohub* gróf. Előkelő világ. Orosz beszély. 30 kr.
9. *Szigligeti Ede.* Lilionfi. Eredeti vigjáték. 20 kr.
10. *Dickens Károly.* Karácsonyi ének. 30 kr.
11. *Gogol Miklós.* Beszélyek az orosz életből. 20 kr.
12. *Chateaubriand.* Atala. Francziából ford. Csiky K. 20 kr.
13. *Tennyson Alfréd.* Király-idyllek. 20 kr.
14. *Macaulay T. B.* Lord Bacon. Angolból ford. B. P. 40 kr.
15. *Kemény Zsigmond.* Szerelem és hiuság. Beszély. 30 kr.
16. *Hugo Victor.* Hernani. Szomorujáték. 30 kr.
17. *Kölcsey Ferencz* válogatott szónoki müvei. 60 kr.
18. *Jósika Miklós* b. Egy igaz ember. Beszély. 20 kr.
19. *Conscience H.* A szegény nemes. Flamand beszély. 40 kr.
20. *Pope S.* A mübirálatról. Tanköltemény. 20 kr.
21. *Pálffy Albert.* Egy kastély az erdőben. Beszély. 20 kr.
22. *Boisier Gaston.* Virgil. Forditotta Végh Arth. 30 kr.
23. *Sollohub* gróf. A gyógyeszerésznő. Beszély. 20 kr.
24. *Macaulay T. B.* Milton. Angolból forditotta B. P. 20 kr.
25. *Goethe.* Iphigenia Taurisban. Dráma. 30 kr.
26. *Beaumarchais.* Figaró házassága. Vigjáték. 50 kr.
27. *Gyulai Pál.* A vén színész. Beszély. 20 kr.
28. *Stifter Adalb.* Brigitta. Beszély. 20 kr.
29. *Gauthier Th.* A lélekesere. Regény. 30 kr.
30. *Macaulay T. B.* Byron. Angolból forditotta B. P. 20 kr.
31. *Jerrold Douglas.* Zsák Mór. Beszély. 30 kr.
32. *Eynaud A.* Ferizade dala. Beszély. 20 kr.
33. *Czuczor Gergely* népies költeményei. 30 kr.
34. *Prescott H. E.* Schäffer Magdalena. Beszély. 40 kr.
35. *Sayous E.* A mongolok története Magyarországba. 20 kr.
36. *Zichy Antal* elbeszélései. 30 kr.
37. *Quintus Horatius Flaccus.* költészetről. 20 kr.
38. *Flegler S.* A magyar történetirás története. *Sayous E.* A magyar történelem kútforrásai. 60 kr.
39. *Sand György.* Az ördög-mocsár. Beszély. 30 kr.
40. *Lessing G. E.* Laokoon. 50 kr.
41. *Kovács Pál.* Farsangi kalandok. Beszély. 20 kr.
42. *Csokonai Vitéz M.* Lilla. 30 kr.
43. *Merimée Prosper.* Carmen. Beszély. 20 kr.
44. *Nagy Ignácz.* Tisztujitás. Vigjáték. 40 kr.
45. *Murray E. C. Grenville.* Rajzok a franczia politikai életből. Ang. ford. *Belényesi G.* és *Huszár J.* 60 kr.
46. *Fraknói Vilmos.* II. Lajos és udvara. Történeti rajz 20 kr.
47. *Sand György.* Leoni Leó. Beszély. 50 kr.
48. *Michelet Gyula.* Lengyel- és Oroszország. 30 kr.
49. *Flegler Sándor.* Kölcsey Ferencz. 20 kr.
50. *Gyadányi József.* Egy falusi nótáriusnak budai utazása 40 kr.
51. *Plouvier Ed.* Beszélyek. 30 kr.
52. *Feuillet Octav.* Trécoeur Julia. Elbeszélés. 30 kr.
53. *Kazinczy Ferencz.* Magyarországi utak. 20 kr.
54. *Tolstoj L. N.* gróf. Családi boldogság. Beszély. 40 kr.
55. *Kisfaludy Károly.* Tihamér. Beszély. 30 kr.
56. *Flegler Sándor.* Szalay László és munkái. 50 kr.
57. *Szigligeti Ede.* Magyar szinészek életrajzai. 40 kr,
58. *Vasiliadis Sz. N.* Galátea. Dráma. 20 kr.
59. *Dayka Gábor* költeményei. 20 kr.
60. *Kazinczy Ferencz.* Bácsmegyeinek gyötrelmei. 30 kr.
61. *Gogol Miklós.* Bulyba Tarasz. Beszély. 30 kr.
62. *Kisfaludy Károly.* Irene. Szomorujáték 5 felvonásban. 30 kr.
63. *Zsilinszky Mihály.* Kupeczky János. 20 kr.
64. *Körner Tiv.* Zrinyi. Szomorujáték. Ford. Szemere Pál. *Körner* Zrinyijéről. Biralat, irta Kölcsey Ferencz. 40 kr.
65. *Csokonai Vitéz M.* Oda. Két könyvben. (1794—1804.) 20 kr.
66. *Andersen.* Regék és mesék. Forditotta Milesz Béla. 30 kr.
67. *Kisfaludy Károly* vig beszélyei. 40 kr.
68. *Quida.* Egy pár kis facipő. Beszély. 40 kr.
69. *Theuriet.* A Buzavirágék háza. Beszély. 30 kr.
70. *Schiller.* Mózes küldetése. Forditotta Jurany Gusztáv. 20 kr.
71. *Taine H.* Az eszmény a müvészetben. 30 kr.
72. *Lessing.* Bölcs Náthán. Drámai költemény. 50 kr.
73. *Beulé.* Augusztus családja és kora. 30 kr.
74. *Lindau Pál.* Molière. Németből forditotta Bánfi Zs. 30 kr.
75. *Feuillet Octáv.* Egy nő naplója. Regény. 40 kr.
76. *Macaulay.* Barère Bertrand. Ang. ford. Angyal Dávid. 30 kr.
77. *Molière.* A bot-csinálta doktor. Vigjáték. 20 kr.
78. *Louis-Lande L.* Cameron. 20 kr.
79. *Bodenstedt Frigyes.* Shakespeare élete és müvei. 30 kr.
80. *Merimée Prosper.* Colomba. Beszély. 40 kr.
81. *Berzsenyi Dániel* versei. Hatodik kiadás. 50 kr.
82. *Kisfaludy Károly.* Csalódások. Vigjáték 4 felvonásban. 20 kr.
83. *Arago* és *Vermond.* Az ördög naplója. Vigjáték. 20 kr.
84. *D'Haussonville.* Sand György. Francziából. 30 kr.
85. *Teleki László* gróf. Kegyencz. Szomorujáték. 40 kr.
86. *Heyse Pál.* A gróf kastélyban. Beszély. 20 kr.
87. *Musset Alfréd.* Ne fogaj fel soha semmit. Vigjáték. 30 kr.
88. *Uchard Mario.* Jean csillaga. Beszély. 40 kr.
89. *Balwer Edward.* A jövő nemzedéke. Regény. 40 kr.
90. *Karr Alfonz.* A normandiai Pemelope. Regény. 50 kr.
91. *Pulszky Ferencz.* Eszmék Magyarország története philosophiájához. 30 kr.
92. *Macaulay T. B.* A pápaság. Angolból ford. B. P. 20 kr.
93. *Mészáros Ignácz.* Kartigám. Regény. Ötödik kiadás. 80 kr.
94. Amerikai nők. Rajzok és beszélyek. Ang. f. György A. 40 kr.
95. *Kölcsey Ferencz* versei. Ötödik kiadás. 60 kr.
96. *Zschokke Henrik.* A szegény viltshirei lelkész naplójából. Beszély. 20 kr.
97. *Kont Ignácz.* Aristophanes. 30 kr.
98. *Cherbuliez Victor.* Apépi király. Elbeszélés. 30 kr.
99. *Hugó Károly.* Bankár és báró. Szomorujáték 3 felv. 20 kr.
100. *Szilágyi Sándor.* Történeti rajzok. 60 kr.
101. *Csengery Antal.* A magyar közoktatás és közmüvelődés némely főbb kérdéseiről. 50 kr.
102. *Vautier Gy.* A keresztanya. Beszély. Francziából ford. Márkus Miklós. 30 kr.
103. *Kisfaludy Károly* versei. VII. kiadás. 50 kr.
104. *Bérczy Károly.* A gyógyult seb. Beszély. 30 kr.
105. *Gaius Valerius* Catullus versei. Ford. Csengery János. 30 kr.
106. *Szigligeti Ede.* A trónkereső. Szomorujáték 5 felv. 30 kr.
107. Theophrastus jellemrajzai. A görög eredetiből ford. Hunfalvy János. 20 kr.
108. *Gyulai Pál.* Br. Eötvös József. Emlékbeszéd. 60 kr.
109. *Lamartine.* Heloise és Abelard. Forditotta Erhardt. 20 kr.
110. Olasz beszélyek. Irták *Bertáni, Ghislanzoni* és *Sara.* Olaszból ford. Huszár I. és Mócs Zsigmond. 50 kr.
111. *Augier Emil.* A Fourchambault család. Szinmü. 40 kr.
112. *Pálffy Albert.* A szebeni ház. Beszély. 20 kr.
113. *Tennyson Alfred.* Arden Enoch. Angolból Jánosi G. 20 kr.
114. *Turgenjev Iván.* Tavaszi hullámok. Regény. Oroszból forditotta Timkó Iván. 40 kr.
115. *Farina Salvatore.* Két szerelem. Regény. Olaszból ford. Nyitray József. 30 kr.
116. *Goethe F.* Hermann és Dorottya. Ford. Hegedüs I. 20 kr.
117. *Pálffy Albert.* Az itélőmester leánya. Tört. beszély. 40 kr.
118. *Macaulay T. B.* Nagy Frigyes. Angolból forditotta Szentkirályi Móricz. 30 kr.
119. *Theuriet.* Veronika asszony. Beszély. Francz. f. Ujkéri. 30 kr.
120. *Puskin Sándor.* Anyégin Eugén. Regény versekben. Oroszból forditotta Bérczy K. Második kiadás. 60 kr.
121. *Beaumarchais.* A sevillai borbély. Vigjáték négy felvonásban. Francziából forditotta Paulay Ede 30 kr.
122. *Szalay László.* Mirabeau. 40 kr.
123. *Gaal József.* A peleskei nótárius. Bohózat három szakaszban négy felvonással. Negyedik kiadás. 40 kr.
124. *Csokonai Vitéz Mihály.* Békaegérharcz. Irta Homer. Általöltöztetve a Blumauer módja szerint. (1791) 20 kr.
125. *Kisfaludy Károly.* A kérők. Vigjáték három felvonásban. 30 kr.
126. *Collins Vilmos* Sophokles. Angolból forditotta Kont I. 30 kr.
127. *Daudet Ernő.* A férj. Regény. Francziából forditotta Luby Gyula. 50 kr.
128. *Spielhagen Frigyes.* Az utolsó órában. Elbeszélés. Németből forditotta Halasi Aladár. 30 kr.
129. *Kisfaludy Sándor.* Összes regéi I. 70 kr.
130. *Kisfaludy Sándor.* Összes regéi II. 50 kr.
131. *Kochanowszkyné.* Szeretett. Orosz beszély. Forditotta Timkó Iván. 30 kr.
132. *Poole János.* Pry Pál. Vigjáték öt felvonásban. Angolból forditotta Csiky Gergely. 30 kr.
133. *Anderson János Keresztély.* Képeskönyv képek nélkül. Dánból forditotta Schambach Gyula. 20 kr.
134. *Gombos Imre.* Az eskivés. Szomorujáték öt felvonásban. 40 kr.
135. *Szentjóbi Szabó László.* Mátyás király vagy a nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma. Nemzeti érzékenyjáték három felvonásban 30 kr.
136. *Pulszky Ferencz.* Martinovics és társai. 20 kr.
137. *Forster-Arnold Florence,* Deák Ferencz. Életrajz. Angolból forditotta Pulszky Ágost. 60 kr.
138. *Bessenyei György.* A Philosophus. Vigjáték öt játékban. 80 kr.
139. *Ebelot Alfréd.* Cassaux András. Rajz a délamerikai pampaszokból. Ford. Károly Titusz. 30 kr.
140. *Hugo Victor.* Borgia Lucret a. Dráma. Ford. Szász K. 30 kr.
141. *Tennyson Alfréd.* Költői beszélyek. Ford. Csukássi J. 30 kr.
142. *Goldoni Károly.* A hazug. Vigjáték. Ford. Radó Antal. 40 kr.
143. *Delpit Albert.* Odette házassága. Regény. 50 kr.
144. *Taylor Tamás.* Barátságból. Vigjáték. Ford. Csiky Gerg. 20 kr.
145. *B. Feuchtersleben Ernő.* Adalék a lélek életrendjéhez. 40 kr.
146. *Augier E. és Sandeau Gy.* Poirier ur veje. Szinmü. 30 kr.
147. *Goalon Leo.* Három ara egy koronára. Beszély. 20 kr.
148. *Suonio.* A hold regéi. Finnből ford. Vikár Béla. 40 kr.
149. *Orosz beszélyek.* Irták Puskin S., Gogoly M., Krylov I., Dosztojevszkij, T. és Turgenyev. Ford. Csopey László. 80 kr.
150. *Fáy András.* Erzelgés és világ folyása. 30 kr.
151. *Lever Károly.* Viharban. Regény. Ford. György Aladár. 60 kr.
152. *Leoguvé Ernő.* Beatrix. Szinmü. Ford. Feleky József. 40 kr.
153. *Csiky Gergely* Az első és második. Elbeszélés. 30 kr.
154. *Malot Hector.* Pompon. Regény. Francziából ford. Sz. E. 80 kr.
155. *Berczik Árpád.* Az igmándi kispap. Népszinmü. 30 kr.
156. *Kisfaludy Károly.* A pártütők. Vigjáték 3 felvonásban. 20 kr.
157. *Gyulai Pál.* Szilágyi és Hajmási. Költői beszély. 20 kr.
158. *Bernardin de Saint-Pierre.* Pál és Virginia. 30 kr.
159. *Kemény Zsigmond.* Élet és irodalom. 30 kr.
160. *Petőfi Sándor* beszélyei. 30 kr.
161. *Le Sage.* A sánta ördög. Ford. Varga Bálint. 60 kr.
162. *Dugonics András* följegyzései. 30 kr.
163. *Grévville Henrik.* Árulás. Regény. Ford. Huszár I. 80 kr.
164. *Schiller.* Wallenstein halála Ford. Hegedüs I. 40 kr.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem-utcza 4. szám.)

38-ik szám 1883. BUDAPEST, SZEPTEMBER 23. XXX. évfolyam

Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre 12 frt, félévre 6 •
Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt, félévre 4 •
Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt, félévre 3 •
Külföldi előfizetésekhez a postallaz meghatározott viteldij is csatolandó.

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA ÉS KÖLTŐJE.

A MAGYAR szépirodalom egyik legszebb terméke, büszkesége oly alakban kerül most a közönség elé, a milyenről szerzője aligha álmodott valaha. Az «Ember tragédiája»t, ez egyátalában nem a szinpad számára irott drámai költeményt szinre hozza a nemzeti szinház, Paulay Ede igazgató és dramaturg átdolgozásában.

A bátor s mindenesetre nemes ambiczióra való kisérletről lesz még alkalom megemlékeznünk e lapokban. Ezuttal a derék mü férfikora javában elhunyt szerzőjének emlékét kivánjuk megujitani s néhány szerény sorral meggyujtani csendes nyugvó helye fölött a kegyelet szövétnekét.

Madách Imre, mint régi nemesi család sarja, 1820 január 21-én pillantá meg először a napvilágot Sztregován, a szép Nógrádmegye északnyugati részén. Mint a családnév első fiörökösének, örömünnep volt megjelenése a boldog kis körben. Gyermekkora s első ifjusága ott tölt le a szelid lejtőn fekvő, meglehetősen elszigetelt falu magányában. A kastély, mely a költő atyja, a megyei közügyektől félre vonult cs. kir. kamarás életében sem volt sürün látogatva, még csendesebbé vált, mikor benne az apa halála után a gyászoló özvegy kizárólag gyermekei, két leánya s három fia, s ezek között a legidősebb, az akkor 11 éves Imre nevelésének élt. Az országuttól is félre eső kastélynak ritkán volt vendége s Imre az életet inkább könyvekből és lapokból, mint gyakorlatból és személyes vele-érintkezésből kezdé ismerni, s ifjukori jó barátja, Bérczy Károly is az elvonult lélek ez első benyomásainak volt hajlandó tulajdonitani azt a tartózkodó s majdnem hideg visszavonultságot, mely modorán mindig átérezhető volt, valamint azt is, hogy gondolkodó, összevető és elvonó tehetségét jobban kimivelé, mint a képzelő erőét, mely utóbbi soha nem birt lépést tartani reflexióival. «Madách, — irja róla emlékbeszédében Bérczy, — nem markolt bele a teljes emberéletbe, nem engedé át magát a szenvedélyek hullámainak, nem sietett élni s ha egy részt szeplőtlen, tiszta, nemes szivet vitt vissza magányába, de másrészt a merészen repülni nem tanitott fantázia ihlett segélye nélkül, tanulmány és elmélet utján s később egy keserves tapasztalás árán kellett elérnie arra a pontra, honnan a világot és az embert objektive szemlélhesse s ez utóbbit drámailag egyénithesse.»

Az e század harmadik évtizedében jelentkezett élénkebb szépirodalmi mozgalom Sztregovára is elvivé buzditó hatását s a serdülő Imrét egy irott hetilap kiadására serkenté, melynek irója ő és testvéröcscse Pál, közönsége pedig még ifjabb öcsce Károly, nővérei, édes anyja és nevelője valának. E «Litteraturai Keveres» czimü lap nem verseket, nem elbeszéléseket, hanem az exact és speculativ tudományok köréből vett kis értekezéseket, történelmi czikkeket, archæologiai magyarázatokat stb. tartalmazott s már ez önmagában csekély dolog is bizonyitja, hogy az akkor még csak 15 éves ifjuban le volt téve alapja ama komoly iránynak, mely későbbi irói munkásságát jellemzé.
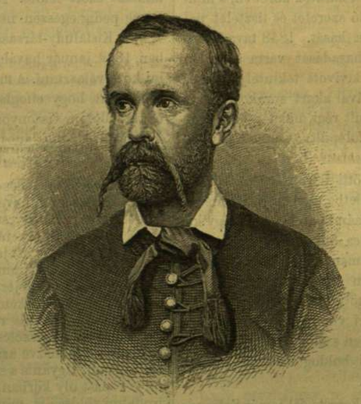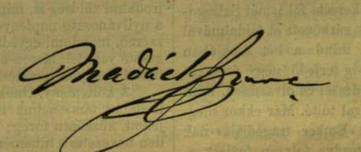
Első lyrai kisérleteinek ideje az 1838. és 39-iki évekre esik, midőn Pesten az egyetem legkitünőbb tanulóinak volt egyike, s barátjánál, Lónyay Menyhértnél többen kis irodalmi kört alakitottak, hol a névtelen versek szigoru birálat alá estek. Madách ez időkori verseinek nyelve és tekhnikája sok kivánni valót hagyott s ő tüzbe dobta e zsengéit, a mit bizonynyal megtett volna az «Ember tragédiája»-val is, ha